

MOHAMMAD REZA PEYSEPAR
NEHDŽUL BELAGA, PROŽIVLJENJE 1

Naslov djela: Nehdžul belaga, proživljenje 1
Priredio: Mohammad Reza Peysepar
S perzijskog preveo: Amar Imamović
Uređivački odbor: prof. dr. Munib Maglajlić,

Mohammad Reza Peysepar

NEHDŽUL BELAGA, PROŽIVLJENJE 1

PREVEO S PERZIJSKOG
Amar Imamović

Sarajevo, 2004

I dio

NEHDŽUL BELAGA

UPOZNAVANJE S NEHDŽUL BELAGOM

Nehdžul-belaga predstavlja skup govora i zapisa predvodnika bogobo–jaznih, Imama Alija a.s., i podijeljena je u tri dijela i to:

- a) 242 govora,
- b) 78 pisama,
- c) 489 izreka.

Pisac i sakupljač ovog djela bio je sejjid Razi, istaknuti učenjak iz četvrtog stoljeća po Hidžri. Njegova zasluga ogleda se u tome što je ove govore i pisane tragove sakupio iz različitih knjiga i selektirao ih, kao što je i sam rekao u uvodu Nehdžul-belage:

“I pored svega ovoga ja ne tvrdim da sam stekao uvid u sve govore Imama Alija i da nisam ništa propustio, kao što ne smatram dalekim od istine da je i ono što nije stiglo do nas više od onoga što jeste.”

Također i Mes'udi, koji je umro trinaest ili četrnaest godina prije rođenja sejjida Razija, kaže sljedeće u knjizi Murudžuz-zeheb:

“Govori Zapovjednika vjernika, koje citiraju hatibi i književnici, dosežu do brojke od četiri stotine i osamdeset.”

Prema tome, ono što je prenio sejjid Razi predstavlja polovinu hutbi Imama Alija. U svakom slučaju, ono što se može zaključiti iz ovoga govora jeste da ovo veliko djelo koje je potaklo hvalu svih iskrenih naučnika svijeta, muslimana i nemuslimana, ostavivši ih zapanjenim, predstavlja tek mali odraz njegovih zapisa, govora i misli.

Druga stvar koju treba dodati jeste da je ova knjiga, iako se već četrnaest stoljeća izučava na univerzitetima čovječnosti podvrgnuta dubokim analizama i pored toga što je dosada napisano tri stotine komentara i prijevoda na različitim jezicima, još uvijek nije shvaćena onako kako bi trebala biti. Razlozi koji su dali posebnu vrijednost ovoj knjizi kako kod muslimanskih učenjaka tako i kod nemuslimana jesu sljedeći:

Istaknuta ličnost Imama Alija

Njegova sveobuhvatnost u vrlinama, što se očitava u njegovoj riječi, daje posebnu vrijednost Nehdžul-belagi. Ovom prilikom prenijet ćemo samo neke izjave muslimana i nemuslimana:

a) U vezi sa mnoštvom vrlina Imama Alija Hafiz, jedan od velikana ehli-Sunneta, kaže sljedeće:

“O Aliju se ne može govoriti. Međutim, ako bi trebalo ispuniti njegovo pravo, rekli bi da pretjerujem, a ako se to ne učini, bila bi učinjena nepravda prema njemu.”

Halil Nahvi, jedan drugi velikan ehli-Sunneta, kaže:

“Šta kazati o ličnosti čovjeka čije su vrline porekli prijatelji i nepri–jatelji; prijatelji iz straha, a neprijatelji zbog zavisti. I pored toga, svijet je ispunjen njegovim vrlinama.”

Ahmed ibn Hanbel o vrlinama Alija a.s. kaže:

“Vrline koje su spomenute o Aliju u predajama Poslanika s.a.v.s. ni za jednog od ashaba nisu tako prenesene” ;

b) Znanje Imama Alija a.s.

U skladu s Poslanikovim predajama svih pravaca u Islamu Imam Ali označen je najučenijim u Sunnetu i u Kur'anu. Pisac Jenabiul-muvade u četrnaestom podjeljku 61. strane ove knjige prenosi:

Rekao je Poslanik s.a.v.s.:

“*Najučeniji od mog Ummeta poslije mene jeste Ali ibn Ebi Talib*”, ili kako je preneseno u Mustedrekus-sahihajn i Esedul-gabe Poslanik a.s. je rekao:

“Ja sam grad znanja, a Ali je njena kapija”

Isto je preneseno i od samog Imama Alija u knjizi Jenabiul-muvade:

“Zaista, Poslanik me je poučio hiljadu vrata znanja, a svaka od njih otvara drugih hiljadu vrata i sve tako hiljadu po hiljadu dok nisam naučio sve ono što je bilo i ono što će se desiti do Sudnjeg dana. Naučio sam razloge nedaća i razlučivanje istine od neistine.”

Također, on sam u jednom svom govoru kaže:

“Pitajte me prije nego što me izgubite jer, tako mi Onoga u Čijoj je ruci moja duša, nećete me pitati ni o čemu, odsada pa do Sudnjeg dana, a da vas neću obavijestiti o tome.”

Opsežnost i veličina znanja Imama Alija takva je da su to bez-broj puta priznali i nemuslimanski naučnici. Kršćanin po imenu Nosisijan rekao je:

“Kad bi se i danas Imam Ali, ovaj veliki i vješti govornik, popeo na mimer kufske džamije, vidjeli biste kako naučnici iz cijelog svijeta hrle da se okoriste.”

U prilog tome da je znanje Imama Alija znanje časnoga Kur'ana navodimo sljedeće Poslanikove riječi: “Ali je s Kur'anom i Kur'an je s Alijem. Ovo dvoje nikad se neće odvajati sve dok ne dođu meni kod Kevsera.”

Sam Imam Ali u sljedećem govoru iz Nehdžul-belage ukazuje na ovu zbilju:

“Gdje su oni koji su tvrdili da su duboko upućeni u znanje, mimo nas, lažući i čineći nepravdu nama, iako nas je Allah visoko uzdigao a njih ponizio, nas obdario a njima uskratio, nas uveo, a njih istjerao. S nama se traži Uputa, a sljepilo otklanja.”

Rezime

Nehdžul-belaga jedan je od odraza znanja Imama Alija a.s. koja:

- a) otkriva njegovu ličnost i znanje,
- b) predstavlja prozor ka značenjima i tajnama kur'an-skog znanja.

Nehdžul-belaga predstavlja djelo koje, sa stanovišta retorike, stil-iziranog izražavanja i rječitosti, zauzima vrhunsko mjesto u svijetu književnosti. Imam Ali o tome kaže:

“Mi smo predvodnici govorništva, drvo njegovo pustilo je u nama kori-jenje, a grane njegove nad nama su se nadvile.”

Ovom prilikom navest ćemo samo neke od izjava mus-limana i nemuslimana u pogledu naše teme.

Govori muslimanskih učenjaka

Mnogi naučnici islamskih pravaca mu'tezilije, hanefije, šafije, hanbelije, malikije i dr., bili su upoznati s govorima Imama Alija. U svojim djelima iskazivali su svoju oduševljenost i navodili razloge nadmoćnosti njegova govora.

- a) Džahiz, učenjak ehli-Sunneta, umro 255. god. po H., kaže:

b) “Ali ibn Ebi Talib, neka mu Allah oplemeni lice, poslije Poslanika s.a.v.s. bio je najučeniji, najrječitiji i najskromniji (...) i poslije Poslanika on je predvodnik svih Arapa govornika.”

c) Allame Ibnul-Dževzi, umro 567. god. po H., kaže: “Gospodar je podario takvu moć govora Aliju kojom je uspio na jednom mjestu objediniti i slatkoću i slanoću, izmiješati ljepotu i retoriku (...) Velikane je primorao da priznaju svoju slabost, otišavši daleko ispred svih učesnika nadmetanja. Govori Alija, koji su prosvjetljeni svjetlom poslanstva, umove ostavljaju zadivljenim i zatečenim.”

- d) Muhamed ibn Talhe Šafei kaže:

“Elokvencija se pripisuje Aliju dok rječitost izvire iz njegova bića. Retorika se crpi iz njegovih riječi. Nauka me'ani i bejan blagodati su kao kad neko drag opstoji u njegovu biću.”

I neprijatelji priznaju Imamu Aliju vrhunsko govorništvo

Snaga Imama Alija u govorništvu bila je tolika da je i njegove nepri-jatelje primorala da mu to priznaju. Primjerice, kada je Mahkan ibn Ebi Mahkan napustio Alija a.s., otišavši Muaviji, želeći ga zadovoljiti, rekao je sljedeće:

“Dolazim ti od najnerječitije osobe.”

Ova njegova izjava bila je toliko smiješna i očigledna laž da je i na-jvećeg Alijevog neprijatelja stavila u njegovu odbranu. Muavija je rekao:

“Teško tebi, pripisuješ Aliju slabost govora. Kurejšije prije Alija nisu bili upoznati s elokvencijom. Ali je bio taj koji ih je tome poučio.”

Šejh Muhammed Abduhu, vrhovni muftija u Egiptu, u svom komentaru Nehdžul-belage piše:

“Jasno je da je predvodnik vlasti razuma, rječitosti, junak stilistike i elokvencije Ali ibn Ebi Talib. Nehdžul-belaga predstavlja zbirku svih tehnika govora i ni jedan cilj od ciljeva govorništva iz nje nije izuzet.”

Ibn Ebil-Hadid, poznati učenjak ehli-suneta, nakon što biva zadivljen riječima Imama Alija, kaže:

“Ako bi se svi govornici i poznavaoči govorništva sakupili na jedno mjesto i tom prilikom im bili predloženi Alijevi govori, bilo bi dostojno da svi učine sedždu naspram tih riječi, kao što čine sedždu kod ajeta za sedždu.”

Ali El-Džundi, dekan jednog fakulteta u Kairu, kaže:

“Čitanjem Nehdžul-belage jedna posebna vrsta muzike dodiruje dubinu ljudskih osjećaja. Sa stanovišta uređenosti i rime riječi, ovo djelo može se ubrojiti u pjesnička ostvarenja.”

Govori nemuslimanskih učenjaka

a) Kršćanski učenjak profesor Amin Nahli, u odgovoru osobi koja ga je zamolila da odabere sto izreka iz Nehdžul-belage, kaže:

“Kako da odaberem između stotine dragulja sto izreka, kad sam nemoćan samo jednu izabrati. Ovaj posao čini se kao odabiranje jednog rubina između mnoštva drugih. U svakom slučaju, ja sam uradio taj posao, dok su mi ruke oprezno prevrtale svijetleće rubine, a oči ostale zaslijepljene njihovom svjetlošću. Ne možeš vjerovati zbog zbunjenosti i začuđenosti prilikom odabira svake riječi koja me je obuhvaćala s kakvom sam teškoćom izvlačio svaku rečenicu iz ovog rudnika rječitosti. Uzmi ovih sto izreka i znaj da su one zrake svjetlosti, rječitosti i stilistike.”

b) Poznati kršćanski pisac i književnik George Jordac kaže:

“Da li ste se u historiji Istoka s nečim sličnim susreli kao što je Nehdžul-belaga? Nehdžul-belaga nudi znakove o misli, mašti i osjećajima i sve dok bude postojao čovjek i njegove misli, mašta i osjećaji, ona će sklapati vječni savez s izoštranim osjećajem ljepote i književne umjetnosti... Nehdžul-belaga je predivan govor koji drugi ne dosežu. Dio je jedne objave! Neraskidiva je veza s temeljima ljudskog ad-aba; do te mjere doseže vrhunac da su u vezi s njom rekli: ‘Govor niži od riječi Božije, a viši od govora čovjeka’.”

c) Poznati kršćanski pisac i pjesnik Bules Selame kaže: “Poznata knjiga Nehdžul-belaga jeste vječno djelo koje potječe čovjeka da se upozna s uzvišenim mislima Ali ibn Ebi Taliba. Nijedna knjiga nije viša od nje, osim Kur’ana.”

Ispravno tumačenje objave – vahja

Jedan od nedostataka vjerskog promišljanja jeste taj da, koliko se god bude udaljeniji od živućih tekućih vjerskih izvora, toliko raste i sklonost ka iskrivljenim interpretacijama svetih tekstova ili ezoterijskih poimanja - bilo da je to namjerno, zbog dokazivanja svojih ličnih sklonosti, ili nenamjerno, zbog nedostatka dovoljnog uvida i znanja o svetim tekstovima i učenjima. Također, ni islamski mislioci, koji su upoznati s kur’anskim ajetima koje navode u svojim argumentacijama nisu oslobođeni ove mahane. Štaviše,

često se može vidjeti da i oni interpretiraju ajet potpuno suprotno njegovu spoljašnjem značenju i povodu njegove objave. Zbog ovoga i Imam Ali a.s. kaže Ibn Abbasu:

“Ne raspravljaj s njima pomoću Kur'ana, jer Kur'an nosi mnoga značenja. Ti ćeš reći svoje, a oni će reći svoje. Raspravljaj s njima pomoću hadisa (Sunneta), budući da oni ne mogu pronaći umaknuće od njega.”

Jasno je da će se osoba koja se oslanja na kur'anske ajete zbog neprijateljstva koristiti nejasnim ajetima radi svojih ciljeva. S druge strane, mnogi jasni ajeti u većini slučajeva izrečeni su u obliku općenitog suda tako da ni sam Kur'an nije dovoljan u shvaćanju njegovih parcijalnih značenja.

Prema tome, ovdje se postavlja pitanje šta treba raditi da bi se shvatili ajeti u slučajevima kada je moguća njihova različita interpretacija, ili su izrečeni u obliku općeg suda? Da bismo razumjeli ovu grupu ajeta, treba se obratiti utvrđenom i vjerodostojnom Sunnetu, jer Sunnet nije podležan te'vilu, i ako jest, to su rijetki slučajevi. Drugim riječima, iako je Časni Kur'an neizmijenjena Knjiga, mnoštvo je različitih shvatanja i tumačenja podređeno ličnim sklonostima čiju vjerodostojnost dokida utvrđeni Sunnet.

Nehdžul-belaga je jedan od najvažnijih vjerodostojnih izvora takvog Sunneta, jer je:

1. Imam Ali a.s. od samog početka pa do kraja bio je svjedok spuštanja Objave, kao što je i sam rekao na jednom mjestu:

“Čuo sam naricanje kada se Objava spuštala Poslaniku, i pitah Poslanika: ‘O Božiji Poslaniče, kakvo je ovo naricanje?’ Reče: ‘Ovo je Iblis, koji je ostao bez nade da će biti obožavan. Zaista, ti čuješ ono što ja čujem i vidiš ono što ja vidim, osim što ti nisi donosilac vijesti; međutim, ti si moj opunomoćenik i ti si u velikom dobru.’”

Ovakav oblik bliskosti nije prenesen ni za jednog od poslanikovih ashaba. Zapovjednik vjernika a.s. na drugom mjestu kaže:

“Pitajte me o Kur'anu da bih vam rekao u vezi s kojom su osobom spuštene ajeti i u kojem vremenu.”

Ova predaja (rivajet) sama po sebi ukazuje na veliku bliskost Imama Alija s Poslanikom;

2. Shodno onom što je preneseno od učenjaka svih islamskih mezheba, Ali a.s. bio je najučeniji ashab u kur'anskim naukama, kao što smo i prenijeli neke od izjava u raspravi o znanju Imama Alija. Rekao je Poslanik s.a.v.a.:

“Ali je s Kur'anom i Kur'an je s Alijem.”

Ali a.s. u jednoj od svojih hutbi rekao je:

“Gdje su oni koji misle da su duboko upućeni u znanje?”

Pored ovih predaja, i učenjaci kao što su Ibn Atije, Bedruddin i Sujuti, slažu se u tome da je Ali ibn Ebi Talib predvodnik svih mufesira (tumača Kur'ana), dok je Ibn Abbas, od kojeg su drugi učili Kur'an, sam bio učenik Imama Alija.

Ukratko, jedan od faktora, koji pridaju važnost i vrijednost Nehdžul-belagi, pored svih drugih osobenosti, jeste to što je ona siguran izvor za tumačenje mnogih ajeta i njihovih značenja.

Sveobuhvatnost Nehdžul-belage

Četvrta osobina Nehdžul-belage, koja daje posebnu vrijednost ovoj knjizi zbog koje su je i nazvali sestrom Kur'ana, jeste njena sveobuhvatnost, raznovrsnost i bogatstvo tema. Nema sumnje, da onda kada je Poslanik s.a.v.a. sebe uporedio sa gradom znanja, a Imama Alija a.s. s njegovom kapijom, to je bilo u značenju da ljudi trebaju da se okoriste poslanikovim znanjem koje je obuhvatalo znanje Kur'ana i Sunneta, a nakon njegove smrti znanjem Alija a.s. Shodno tome, ovo značenje trebalo se manifestirati u društvu poslije njegova preseljenja. Također, nema sumnje da znanje Imama Alija, i pored toga što se treba manifestirati u društvu, treba biti takvo da njegovi savremenici, kako učenjaci tako i običan puk, budu zadovoljeni i da se okoriste njime poslije njegovog poznatog poziva upućenog svima:

“Pitajte me prije nego što me izgubite!”

Jer u suprotnom, svako bi mogao izazvati narod ovakvim pozivom, a sigurno je da učenjaci u svim vremenima ovakav izazov, sa mnoštvom različitih pitanja, ne bi prošli olahko.

S druge strane, vidimo da su neki ljudi postali poznati kao naučnici, pišući mnoga djela, bilo da su iznosili svoja mišljenja o pitanjima ekonomije, politike, psihologije, sociologije i drugih nauka, ili u najmanju ruku samo nekih od njih. Sigurno je da su u nekim temama bili upućeniji i jači, a u drugim slabiji. I pored toga, malo je knjiga koje su pokušale odgovoriti na sve potrebe čovjeka i društva.

Ova izvanredna osobina može se naći samo u nebeskim knjigama, čiji je savršeni primjer neiskrivljeni Kur'an, ili u Sunnetu Poslanikovu, čije znanje, također, obuhvata i znanje Kur'ana. Međutim, Imam Ali, čije se srce napojilo s čistog izvora znanja Poslanikova i Kur'ana, uspio je to znanje, i pored sve njegove raznovrsnosti, prezentirati u svojim govorima. Upravo zbog ovoga Nehdžul-belaga objedinjuje takvu sveobuhvatnost da muslimani, poslije Kur'ana, ne mogu naći knjigu takvih odlika.

Govori u Nehdžul-belagi takve su izrazite stilistike da su natjerali najveće književnike arapskog jezika, bilo da su muslimani ili nemuslimani, prijatelji ili neprijatelji, na izraze divljenja.

- Pitanja filozofije takva su da izgledaju kao da govori veći filozof i od samog Ibn Sine.

Irfanski su govori takvi; misliš da ih izgovara istaknutiji gnostik od Mevlane ili Ibn Arebija.

Epski i ratni govori takvi su kao da su izišli iz usta vječnog borca za slobodu.

- Njegovi moralni savjeti i mudrosti dati su kao govor jednog zahida koji je potpuno napustio svijet.

Njegova politička pisma još uvijek zadivljuju političare. Zašto da ne, kada su najbolja pravila upravljanja društvom i politike rečena najljepšim stilom.

- Fakihi istražuju pitanja Božijeg zakona.

Psiholozi izvlače svoje koristi iz nje.

Ekonomisti principe predočene u njoj prihvataju kao svoje glavne smjernice.

Teolozi traže u njoj tumačenje objave.

Sociolozi istražuju uzroke i principe spoznaje društva.

Ukratko, od istaknutih odlika Nehdžul-belage, s kojom se suočavaju svi njeni čitaoci u prvim trenucima, jeste njena sveobuhvatnost i neobična raznolikost do te mjere da čovjek ne može vjerovati da jedna ličnost može sve ove izmjerene lijepe i precizne govore sakupiti u različitim temama; nekada čak i u potpuno oprečnim. Sigurno je da ovako nešto nije bilo moguće drugima do Imamu Aliju, čije je srce riznica Božijih tajni i more znanja.

Tematski sadržaji Nehdžul-belage

Sada, da bismo bolje stekli uvid u sveobuhvatnost Nehdžul-belage, ukazat ćemo na općenite smjernice tema kojima se Nehdžul-belaga bavi. Iako je ovaj posao obavljen u nekoliko specijaliziranih knjiga i tom prilikom izbrojano desetina hiljada tema, njene općenite smjernice mogu se ukratko prikazati na sljedeći način:

- 1) Teologija,
 - a) Tevhid i atributi Božiji; Božije znanje, mudrost i moć; meleci; određenje itd.,
 - b) Poslanstvo i objava; poslanici, imamet i hilafet,
 - c) Proživljenje, kaburski azab, posljednje vrijeme (ahiri zeman), rog, sirat, obračun, Džehennem i Džennet,
 - d) Stvaranje čovjeka, usavršavanje čovjeka, nagoni i fitret, ruh, šejtan, edžel, smrt,
- 2) Kur'an i kur'anska naučavanja; razumijevanje i tumačenje ajeta,
- 3) Savjeti i mudrosti kao i moralne osobine: strpljenje, hrabrost, bogobožnost, čednost, postojanost, uzvišene ambicije, volja, promišljanje i prihvatanje pouke, sloboda, očišćenje nefs, pokudenost srdžbe, zabrana hvaljenja, oholjenje, laž, nepravda, dvoličnost i dr.,
- 4) Pitanja kelama, razuma i filozofije,
- 5) Rasprave irfana i osvjedočenja; o srcu, duhovnom putovanju, sjećanju na Boga, duhovnosti, pokajanju, traženju oprosta i dovi,
- 6) O pitanjima vjerskih propisa kao što su namaz, post, hadždž, džihad, naređivanje dobra i odvratanje od zla, zekat, kamata, zelenaštvo, nedozvoljeni imetak, krađa, sadaka, kazna, ubistvo, propisi rata, nasljedstvo, svjedočenje, propisi za žene i dr.,
- 7) O filozofiji i povodima propisa,
- 8) Pitanja politike, a posebno o njegovoj ličnoj politici upravljanja društvom, svode se na onu iskrenu politiku bez prljavih prevara, to je bio metod od kojeg nije bio spreman ni po koju cijenu odustati,
- 9) Pitanja društva: smutnje u društvu, njeni uzroci i učinci; jedinstvo i razjedinjenost, i njihovi učinci; dostojanstvo i snaga društva; poniženje i podjarmljenost društva; osnovni principi pravednosti i jednakosti; društvena pitanja svojstvena njegovu vremenu,
- 10) Pitanja prava: uzajamna prava vladara i podanika i druga različita prava koja postoje u društvu,
- 11) Pitanja vojske: džihad i ratni principi,
- 12) O znanju i njegovoj važnosti,
- 13) Pitanja prirodnih nauka: o stvaranju bića, biljki, nebeskih tijela; minerali i sl.,
- 14) O životopisu Poslanika s.a.v.a.,
- 15) O vijestima u budućnosti koje je prenio od Poslanika s.a.v.a., kao što su budućnost Basre, Kufe, o smutnji Zendž, diktatorstvu Abdul-Melika, Hadždžadža i svršetku Emevija.

U svakom slučaju, iako su navedene teme opće smjernice Nehdžul-belage, sve njene vrijedne teme ne mogu se ograničiti samo na njih. Zbog

toga još uvijek istraživači čine napore da razvrstaju iz tekstova sve suptilnije teme kojima se bavi Nehdžul-belaga.

Nehdžul-belaga, knjiga ispred svog vremena

Jedna od istaknutih osobina Nehdžul-belage jeste da mnoge od njenih tema prednjače u razumijevanju svog vremena. U našem vremenu, kada protječe trinaest i po stoljeća otkada su izrečeni govori i napisana pisma, još uvijek, kao i u svakom vremenu, učenjaci, govornici i komentatori obraćaju se Nehdžul-belagi i zadubljuju se u nju.

Međutim, u svakom tom vremenu samo dijelovi njenih učenja uzimani su u obzir, kao što se, recimo, u jednom vremenu obrađivala stilistika i ljepota govora Nehdžul-belage, što su govornici obilato koristili u svojim govorima. U nekim vremenima ko je god htio govoriti o njoj, ukazivao bi na njene irfanske i isposničke govore.

U tim vremenima nije bilo prostora da se govori o drugim aspektima Nehdžul-belage, kao što ni razmišljanja naučnika nisu išla u skladu s tim, sve dok se u posljednje vrijeme nisu pojavile društvene promjene i jedna skupina sociologa mislilaca s novim razmišljanjima. Oni su, obraćajući se Nehdžul-belagi, otkrivali nove činjenice, kao što je pismo Imama Alija Maliku Aštaru, kojeg su kroz stoljeća naučnici iščitavali i samo prolazili pored njega. Međutim, u novije vrijeme oni su ovo pismo sa svojim novim pogledima podvrgli detaljnijem razmatranju i izvukli nove suptilnije zaključke.

Drugim riječima, poimanje i razumijevanje naučnika u svakom vremenu imalo je svoj određeni kapacitet kojim nisu mogli razumjeti sva pitanja Nehdžul-belage. Protjecanjem vremena, moć razumijevanja naučnika također raste, a time i njihovo okorišćavanje samim govorima Zapovjednika vjernih – Imama Alija a.s.

Halil Džubran o Imamu Aliju

Halil Džubran, arapski kršćanin, istaknuti je pisac i pjesnik. Njegova brojna djela na dvama jezicima, arapskom i engleskom, u svojoj su vrsti bila predmetom mnogih priznanja i pohvala. Džubran o Imamu Aliju kaže sljedeće:

“Ja ne dokučujem tajnu svijeta - zašto su neke ličnosti toliko ispred svog vremena. Po mom uvjerenju Ali ibn Ebi Talib nije bio onog vremena. Ali se rodio ispred svog vremena. Po mom uvjerenju Ali ibn Ebi Talib prva je osoba od Arapa, koja je uvijek bila u harmoniji s Univerzalnom dušom svijeta. On bijaše čovjek koji je noći bdio s Univerzalnom dušom svijeta.”

Ukratko, kao što je preneseno u predajama, sura Ihlas ima tajni koje će otkriti mudraci posljednjeg vremena ili je, ustvari, ona i objavljena radi njih. Nehdžul-belaga, također, posjeduje mnoge tajne koje su se nama neke tek u posljednjim desetljećima otkrile, dok će se neke druge tek u budućnosti razriješiti. Ova osobina Nehdžul-belage bila je uzrokom da je kroz sva vremena, kako za muslimana tako i za nemuslimana, bila svježija i imala je nešto novo ponuditi. Ovo je vrijednost koja je uzdiže iznad svih ljudskih napisanih djela.

Upotrebljivost Nehdžul-belage

Jedna od istaknutih vrijednosti Nehdžul-belage jeste njena usklađenost s ljudskim potrebama, problemima i njenim rješenjima u svim ljudskim društvima kroz sva vremena. Imam Ali a.s., kao što je rečeno, poznaje čovjeka i njegovo stvaranje i pored svih njegovih kompleksnosti. U skladu s tim, Imam Ali poznaje:

- 1) sve materijalne i duhovne potrebe čovjeka za dostizanja njegove potpune sreće i savršenstva;
- 2) sve nedostatke u razvoju i usavršavanju čovjeka;
- 3) sve načine liječenja njegovih bolesti, kao i puteve uklanjanja nedostataka.

Prema tome, govori Imama Alija u stalnom su kontaktu sa zdravim fitretima i u skladu s njima te su s preporukama i ukazivanjem puteva liječenja i očišćenja duše. S obzirom na to da je fitret ljudi od prvog čovjeka do čovjeka današnjice jednak, tako je i ova knjiga još uvijek liječnik duša.

Imam Ali a.s. u 192. govoru na sljedeći način govori o sredstvima dostizanja savršenstva i nedostacima čovječnosti:

“On (bogobojažni) blagost prožima znanjem, a riječ djelom. Ti vidiš da su nadanja njegova blizu, posrtaji rijetki, srce skrušeno, duša zadovoljna, obrok jednostavan, vjera sigurna, strast umrtvljena i srdžba savladana. Od njega se očekuje samo dobro i od njega se ne treba bojati zla. Čak, ako bi se zatekao među onima koji su zaboravni, ubrajao bi se u one koji se sjećaju. Ako je među onima koji se sjećaju, ne ubraja se u one koji su zaboravni. Oprašta onome koji je bio nepravedan prema njemu. Daje onome ko njemu uskraćuje. Obilazi onoga koji njega ne obilazi. Govor ružan daleko je od njega, a njegova je riječ blaga, zlo njegovo ne postoji, vrlina je njegova prisutna, dobro njegovo dolazi, zlo njegovo odlazi. Dostojanstven je tokom nevolja, strpljiv u nedaćama, zahvalan u udobnosti. Ne čini nepravdu nad onima koje ne voli i ne čini grijeh radi onoga kojeg voli. Prihvaća istinu prije nego što mu je donesen dokaz. Ne upropašćuje ono što mu je dato na čuvanje i ne zaboravlja ono čime se opominje. Druge ne naziva imenima pogrđnim. Ne nanosi štetu susjedu. Ne raduje se nesreći tuđoj. Ne sudjeluje u krivom i ne napušta pravo.”

Također, u jednom svom drugom govoru na sljedeći način poučava nas nedostacima usavršavanja i razvoja:

“U čovjeku ima komad mesa koji je prionuo uz njega žilom i najzačudniji je dio u njemu. To je srce. Ono ima spremnicu mudrosti i ono što je tome oprečno. Tako, ako ono vidi zraku nade, žudnja ga ponižava, a kada žudnja uzavrije, pohlepa ga razara. Ako ga razočaranje nadvlada, tuga golema njega ubija. Ako se srdžba u njemu diže, ljutnja se silna razvije. Ako je ushićeno zadovoljstvom, zaboravlja biti oprezno. Ako ga strah obuzme, strijepnja ga potpuno zaokupi. Ako se posvuda mir rasprostire, nemarno postaje. Ako zadobije obilje imetka, imućnost ga tlačiteljem učini. Ako ga nevolja zadesi, nestrpljenje ga obuzme. Ako ga nagrize oskudica, klonulost ga snađe. Ako ga glad napada, slabost čini da malaksa. Ako pretjera u sitosti, težina ga trbuha muči. Tako, pomanjkanje svako štetno mu je i pretjerivanje razara ga.”

S druge strane vidimo da su riječi Imama Alija potekle iz srca društva i u vremenu njegove vladavine. Shodno tome, on se u potpunosti posvetio svim aspektima njegove bolesti i nedostacima. Znači, dok je čovjeka i društva, ono će biti živo jedino uporedo s Nehdžul-belagom, koja nudi temeljna rješenja njegovim prob-lemima.

Sada ćemo ukazati na dio društvenih tema kojim se ona bavi:

- 1) upravljanje islamskim društvom;
- 2) izbor odgovornih i način odabira službenika islamskog društva;
- 3) izbor sudaca i određivanje njihovih uvjeta;
- 4) postavljanje i svrgavanje namjesnika oblasnih područja i zapovjednika;
- 5) određivanje ovlasti i obaveza skupljača poreza;
- 6) upoznavanje neprijatelja i izdavanje naredbi za džihad;
- 7) razaznavanje dvoličnjaka, njihovih pokreta i predočavanje ispravnog metoda borbe protiv njih;
- 8) razumijevanje uvjeta rata i mira;
- 9) ispravni metodi snaga branilaca vjere;
- 10) opaske o rješavanju ekonomskih problema ogromne zemlje onog vremena i kontrole bazara;
- 11) uloga doušnika unutar zemlje;
- 12) nužnost budnosti i nadziranja nad političkim, vojnim i propagandnim aktivnostima neprijatelja;
- 13) šta je istinska vlast čistoga Islama itd.

Ukratko, Nehdžul-belaga je knjiga koja je i pored spekulativnog i teorijskog aspekta čovjeka i društva ujedno usklađena i s njihovim praktičnim aspektom. Ona se, ujedno, bavi pitanjima izgradnje čovjeka kao i pitanjima rješavanja društvenih problema.

Vrijednost i vjerodostojnost izvora Nehdžul-belage

Jedna od drugih karakteristika Nehdžul-belage, koja joj daje posebnu vrijednost, jest bogatstvo izvora porijekla njenog sadržaja. Rijetko se može naći knjiga (i to u izvornim djelima svih islamskih pravaca), ili predaja koja poput Nehdžul-belage raspolaže osebužnošću raznolikih izvora. Ovdje ćemo ukazati na neke aspekte odlike njenih tematskih izvora i to:

- a) Sa stanovišta mnoštva izvora

Nehdžul-belaga posjeduje toliko mnoštvo dokaza i osvjedočenja da je ona govor Imama Alija i da tu činjenicu priznaju ne samo iskreni istraživači, nego i zlobnici. Njeni izvori mogu se podijeliti na tri grupe:

- 1) Izvori prije sejjida Razija

Zbog toga što su govori Nehdžul-belage zapisani u mnoštvu različitih knjiga koje su bile raširene prije sejjida Razija te čitalac stječe sigurnost u njihovu izvornost i neizmišljenost. Abduz-Zehra Husejni, u svojoj knjizi koja se bavi upravo izvorima Nehdžul-belage, navodi dvadeset i dvije knjige u kojima su bili sakupljeni dijelovi Nehdžul-belage prije sejjida Razija. Ibn Ebil-Hadid u svom komentaru navodi sljedeće:

“Osoba je pitala Ibn Heššaba: ‘Da li je po tvom mišljenju treći govor u Nehdžul-belagi izrečen od strane Imama Alija, ili ga je sejjid Razi izmislio?’

Ibn Heššab reče: ‘Kunem se Bogom, ja sam vidio ovaj govor u knjigama koje su napisane tri stotine godina prije rođenja sejjida Razija.’”

Također i knjiga O Nehdžul-belagi na 87. strani navodi nekolicinu starih izvora.

2) Izvori iz vremena sejjida Razija

Istovremeno sa sejjidom Razijem mnogi historičari i pisci od-vojeno su pristupili sakupljanju govora Imama Alija a.s. u različitim oblicima kao što je činio:

- šejh Mufid (umro 413. god. po H.) u knjigama El-Iršad i El-Ihtisas;
- šejh Saduk (umro 380. god. po H.) u knjigama Ikmalud-din, El-Imali, Sevabul-a'mal, Kitabut-tevhid i još nekim drugim knji-gama;
- šejh Tusi (umro 460. god. po H.) u knjigama El-Imali, Et-Tibjan, El-Gajb, El-Fehrest i Misbahul-mutehadžed;
- Džuyhari u knjizi Sehah;
- Ibn Šu'be u djelu Tuhaful-'ukul.

3) Izvori poslije sejjida Razija

Poslije sejjida Razija historičari i pisci također su u svojim knji-gama zapisivali govore i pisma Imama Alija, ili su ih navodili kao argumente u svojim raspravama. Zanimljivo je, međutim, da mnogi od njih, prilikom navođenja tih govora, u svom lancu prenosilaca ne spominju sejjida Razija. Znači da su oni predaje Imama Alija prenosili iz drugih izvora, od onih koje je koristio sam sejjid Razi, samo drugim lancem prenosilaca. U knjigama koje su se bavile pitanjem izvora ukazano je na ovu činjenicu.

b) Mnoštvo i neprekinutosti prenosilaca predaja Imama Alija

Drugi aspekt vrijednosti izvora Nehdžul-belage jeste taj što su sve njene predaje prenesene od uha do uha desetina ashaba Imama Alija i stotina islamskih učenjaka od kojih ni u jednoj generaciji ne postoji ličnost koja je nepoznata učenjacima ilmur-ridžala (nauke o prenosiocima) i historičarima. Štaviše, svi su oni poznati, što samo po sebi umanjuje mogućnost svakog oblika iskrivljenja i uvećava vrijednost djela.

c) Postojanje hafiza Nehdžul-belage

U prošlim vremenima kada nisu postajala moderna sredstva komunikacije ljudi su se mnogo više oslanjali na snagu svog pamćenja i shodno tome pamtili bi Kur'an, Nehdžul-belagu i druge predaje da bi tako to znanje prenijeli na sljedeće generacije. Postojanje zamjetljivog broja ljudi i govornika koji su pamtili riječi Imama Alija uvećava vjerodostojnost i vrijednost ove prosvijetljenja knjige.

Mes'udi, autor knjige Murudžuz-zeheb, piše:

“Ljudi su pamtili oko četiri stotine govora Imama Alija a.s. i njih citirali u prilikama okupljanja muslimana.”

Ovu činjenicu potvrdili su i Ibn El-Dževzi , Ibn Hadžer Askalani , Ibn Šu'be i drugi.

Ovom prilikom navest ćemo riječi poznatog sunnijskog učenjaka Ibn Ebil-Hadida iz njegove knjige Šerh Nehdžul-belage kao potvrdu i upotpunjenje naše rasprave. On kaže:

“Mnogi ljudi koji sljede svoj nefis kažu: Većinu Nehdžul-belage predstavljaju govori koji su naknadno pronađeni, a izmislili su ih šiijski književnici (sejjid Razi), a poneke su i drugi izmislili i pripisali Imamu

Aliju. Oni su osobe čije su oči oslijepile od fanatičnosti i ono što su rekli jeste rezultat njihova slabog poznavanja stilistike govora. Ja ću ukratko ukazati na njihovo pogrešno mišljenje. Ako kažu da je cijela knjiga izmišljenja, bez sumnje da je to netačno, jer je dokazano da su neki govori Zapovjednika vjernih mutevatir, što su potvrdili svi muhaddisi ili većina njih, kao i mnogi historičari od kojih niko nije bio šiija, da bi se možda moglo prigovoriti njihovoj pristrasnosti. Ako bi se reklo da je samo dio Nehdžul-belage istinit a ne sve, to je samo dokaz u naš prilog, jer onaj koji je upoznat s tehnikom i stilistikom govora i koji ujedno posjeduje zdrav osjećaj za književni govor sigurno razlikuje visoko stilističan govor i onaj drugi. A i ti, poštovani čitaoc, ako se sretneš s nekim djelom kojeg je napisalo nekoliko pisaca, sigurno je da ćeš uočiti razliku između njih. I mi bismo sa svojim poznavanjem stilistike pjesništva ako bismo, npr., iščitavali Divan poznatog pjesnika Ebu Temama, sigurno uočili razliku u jednoj ili nekoliko kasida ako bi postojala razlika između njih. Čitaoc, kada s pažnjom razmotriš Nehdžul-belagu, vidjet ćeš da je ona cijela potekla s jednog izvora i kao kompaktno tijelo gradi jedan stil čiji su dijelovi potpuno identični drugom, slično Kur'anu, čiji je početak poput sredine, a sredina mu je poput kraja, čiji su ajeti i sure svi u jednom stilu. Ako bi neki od govora Nehdžul-belage bili izmišljeni, a drugi istiniti, ona nikada ne bi bila onakvom kakva jeste kompaktna cijelina. Ovom čvrstom argumentacijom, za tebe, čitaoc, ustanovljena je jasna greška onih koji kažu da je ova knjiga izmišljena ili je izmišljen jedan njen dio.”

Nužnost postojanja uvodnih nauka zarad

razumijevanja Nehdžul-belage

U današnjem svijetu da bi se ušlo u područje neke nauke, nužno je da se poznaje niz informacija i uvodnih nauka. Realno gledano, nijedna mudrost ne može se doseći niti dati svoj plod bez ovih uvodnih informacija, nauka i specijalnosti. I pored toga što je na najvišem stupnju retorike i elokvencije, Nehdžul-belaga u sebi obuhvata visoka značenja koja se protežu kroz sve aspekte života pojedinca i društva, a ne mogu se razumjeti bez niza uvodnih nauka i informacija.

Nauke i specijalnosti koje su nužne radi razumijevanja ovog velikog djela jesu sljedeće:

1) Književnost arapskog jezika

To je književnost koja u sebi sadrži sljedeće grane: semantiku, morfologiju, stilistiku i retoriku.

U principu, prevođenje jedne akademske knjige na drugi jezik veoma je težak posao, posebno u slučaju Nehdžul-belage, koja u arapskom jeziku predstavlja vrhunsko djelo stilistike i retorike. Svi velikani književnosti i pjesnici arapskog jezika izražavali su veoma veliko poštovanje prema ovom djelu. Prema tome, da bismo razumjeli njeno ezoterijsko značenje, nema izlaza osim da se upozanju slj. logičko-jezičke discipline .

2) Logika

Pri iščitavanju Nehdžul-belage često se susrećemo s različitim oblicima argumentacije. U slučaju da nismo upoznati s različitim oblicima argumentacije kao što su indukcija, dedukcija, analogija i drugi temeljni

principi u logici, npr. pravilo kontradikcije i suprotnosti, nismo sposobni plivati ovim uzburkanim morem i izranjati njena značenja i poruke.

3) Nauka o fikhu

Imam Ali nakon Poslanika s.a.v.a. najistaknutiji je fākih i najobavješteniji mufessir u cijelom ljudskom rodu, koji govori i sudi samo u okviru Kur'ana i Sunneta. Prema tome, da bismo se upoznali sa zabranama, obavezama i fikhskim stavovima Imama Alija u Nehdžul-belagi, obavezno moramo biti upoznati s naukom fikha i njenom terminologijom. Radi boljeg razumijevanja navest ćemo jedan primjer. Imam Ali izdao je tokom svoje vladavine naredbu džihada protiv munafika i haridžija jer ih je smatrao opasnijim od nevjernika. Međutim već na drugom mjestu Nehdžul-belage on kaže:

“Ne ubijajte haridžije poslije mene, jer onaj koji je tražio istinu i pritom pogriješio, nije kao onaj koji je tražio neistinu i potom je našao.”

Ovaj govor ukazuje na zabranjenost takvog čina. Onaj koji nije upoznat s naukom fikha može se zapitati: Ako je haram borba sa haridžijama, pa kako je sam Ali vodio rat protiv njih? Drugačije rečeno, ako je njemu bilo dozvoljeno, kako to da Ummetu poslije sebe zabranjuje isto. Odgovor bi, sa stanovišta fikha, bio da, ako u slučaju zabrane ništa drugo ne dođe s njom, onda ona ukazuje na zabranu nekog čina. Međutim, ako bi uz zabranu dolazio neki razlog, zabrana bi se odnosila samo na slučajeve kada postoji i njen razlog.

Tako, ako ne bi postojao razlog za zabranu, samim tim zabrana bi bila dokinuta. Tako i u ovom primjeru, u slučaju da haridžije traže istinu s iskrenom namjerom i pri tome pogriješe, vodivši sebe u propast, zabranjeno je ratovanje s njima, za razliku od onih haridžija koji su s lošom namjerom tražili neistinu i na koje se, shodno tome, ne odnosi zabrana ratovanja.

4) Nauka o metodologiji fikha (usuli fikh)

Iz istog razloga zbog kojeg je nužno poznavanje fikha radi razumijevanja Nehdžul-belage, postoji potreba i za usuli fikhom.

5) Filozofija

Filozofija znači spoznaju stvari koja egzistira i njeno razlučivanje od onoga što ne egzistira. Drugim riječima, filozofija predstavlja svjetonazor ustanovljen razuma. Uzimajući ovo u obzir, izlaganja Imama Alija o prapočetku, proživljenju i svijetu prirode, sa svom svojom širinom, čine ga i potpunim filozofom.

Imam, vezano sa svoje znanje o Stvoritelju svijeta, kaže: “Nisam robovao Gospodaru kojeg nisam vidio.”

- O zbilji svijeta i njegovu kraju on kaže: “I da se sve (nevidljive) koprene uklone, ne bi mi se uvećalo ni zrnice uvjerenja.”

O objavi i poslanstvu, znanje ovoga Božanskog mudraca na najvećoj je mogućoj razini, kao što i sam Imam kaže: “Udisao sam miris objave i gledao sam svjetlost poslanstva.”

Imam Ali kazao je: Pitajte me prije nego što me izgubite

Iz ovoga se vidi da je Imam Ali sve rasprave filozofije osvjedočio svim svojim bićem. Upravo zbog ovoga na jednom mjestu on i kaže:

“Pitajte me prije nego što me izgubite, jer zaista, ja sam bolje obaviješten o putevima nebeskim nego o putevima zemaljskim.”

Ukratko, govori Imama Alija puni su teških filozofskih tema koje treba razmatrati na osnovu islamske filozofije. I bez dovoljnog uvida u filozofske znanosti nije moguće njihovo razumijevanje.

Dva filozofska primjera

Navest ćemo dva primjera filozofskih tema iz Nehdžul-belage.

Prvi primjer: Zakon uzročnosti

Jedno od najvažnijih pitanja islamske filozofije predstavlja za-kon uzročnosti koji je, ustvari, osnova svih drugih zakona i ljudskog promišljanja. Imam Ali u vezi s tim kaže:

“Sve što je moguće spoznati stečenim znanjem mudraca ili prisutnim znanjem (tj. izravnim osvjedočenjem gnostika), to ne može biti Stvoritelj, nego stvoreno.”

Koliko god da je nešto dostupno znanju, bilo putem argumenata ili otkrovenjem, to je stvoreno, a ne Stvoritelj, jer Stvoritelj koji je sam stvorio misao, razmišljanje i mislioca ne može biti obuhvaćen znanjem ni jednog mudraca, pa i u slučaju da ga obuhvaća osvjedočenje arifa, opet je onoga koji posmatra i posmatrano On stvorio. Nikada Stvoritelj posmatrača neće moći biti ono što stvorenje posmatra. Dakle, Boga se treba i može spoznati Njegovim znakovima, a ne Njim samim. U nastavku predaje imam kaže:

“Sve što je oslonjeno na nešto mimo sebe ima uzrok.”

Ovaj princip, spomenut u riječima Imama Alija, opisuje svijet egzistencije kao svijet kojim vlada zakon kauzaliteta. Prema tome, osnova svih bića čija egzistencija nije isto što i njena bit, jeste posljedica (ar. me'lul), i ono biće koje nije oslonjeno na nešto mimo sebe, nego je čista egzistencija, takvo biće jeste uzrok (ar. illet) svih posljedica, što je ustvari Uzvišeni Bog.

Drugi primjer: Zbiljsko jedinstvo

Merhum šehid Mutahari u vezi sa stavom da Jedinstvo Božije nije vahdete adedi, kaže da je produkt islamske misli i jedna od njegovih najuzvišenijih misli, te da se ni u jednoj školi prije Islama nije raspravljalo o tome. Islamski su filozofi, postepeno zadubljujući se u autentične islamske tekstove, a posebno u riječi Imama Alija, dosegli dubinu ovog pitanja i uveli ga u Božansku filozofiju.

Imam Ali o vahdetu (jedinstvu) kaže sljedeće:

“Sve što je osim Boga opisivo vahdetom jeste kvantitativno.”

Značenje ovoga govora jeste da vahdet svega mimo Boga predstavlja vahdete adedi. U slučaju vahdeta adedi, jedna jedinka naspram pretpostavljene druge jedinice kvantitativna je, što znači da pretpostavka druge jedinice nju umnožava. Međutim, vahdet Božiji nije vahdete adedi, jer bi takav vahdet Njemu predstavljao nedostatak tako što bi mu pretpostavljanjem druge jedinice bilo nešto dodato i umnoženo. U svakom slučaju, ovakvo suptilno razmišljanje ne nalazimo kod islamskih filozofa, pa čak ni kod El-Farabija niti Ibn Sine. Ova razmišljanja nalazimo tek u

riječima posljednjih mudraca, koji su ih preuzeli iz riječi Imama Alija i dali im termin vahdete hakikije, nasuprot terminu vahdete adedi.

Ukratko, ovakvih uzvišenih misli u riječima Imama Alija ima tako mnogo da još mnoge od njih predstavljaju nepoznanicu, čak i dobrim poznavocima Nehdžul-belage.

Nauka historije

Mnogi govori, pisma i kratke izreke Nehdžul-belage izgovoreni su u posebnim historijskim okolnostima, dok neki od njih govore i o konkretnim historijskim događajima ili političkim previranjima. Prema tome, bez dovoljnog poznavanja historije, a posebno doba početka Islama, govori Nehdžul-belage ne mogu biti ispravno shvaćeni. Jedan od primjera ovoga jesu mnogobrojne vrline i uzorit moral Imama Alija, što ne poriču ni prijatelji niti neprijatelji njegovi. Svi priznaju da je on bio izвориšte ljubavi. Sa svima se odnosio samilosno, prelazeći preko njihovih grešaka.

Kada je jedan od njegovih pristalica podigao glas, psujući njihove neprijatelje (stanovnike Šama), Imam ga je opomenuo riječima:

“Ne volim što počinjete grditi, ali da opisujete njihova dijela i izvještavate o stanjima njihovim, to bi bio bolji način govorenja i uvjerljiviji put dokazivanja. Umjesto da ih grdite, trebalo bi reći: O Bože! Poštedi krv našu i krv njihovu, proizvede pomirenje između nas i njih te ih izvedi iz zablude njihove pa da onaj koji ne zna istinu nju upozna i da se onaj koji je sklon pobuni i nasilju odvрати od toga!”

Međutim, kada je nastala prepirka između Alija i trećeg halife Osmana i kada se umiješao Mugire ibn Ahnes nepristojno rekavši: “Pusti mene da mu ja odgovorim”, na to mu je Ali a.s. rekao:

“O sine prokletog i besplodnog, od stabla koje nema ni korijenja ni granja. Hoćeš li se ti pozabaviti mnome? Boga mi, Allah neće osnažiti onoga kojeg ti pomažeš, niti će ustati onaj kojeg ti podižeš. Odlazi od nas! Allah udaljio kuću tvoju! A onda čini što god želiš. Ne imao Allah milosti za tebe, ako ti budeš imao milosti!”

Čitajući ovaj govor onaj koji nije upoznat s historijom sigurno će se zapitati kako je moguće da imam koji predstavlja osovinu ljubavi i Božanskog morala, nasuprot Mugire istupa ovakvim ostrim riječima. Međutim, jednim kratkim pogledom na povijest prvih godina Islama vidjet ćemo da je otac Mugire (Ahnes) bio jedan od predvodnika munafika i nevjernika koji je tek s oslobođanjem Mekke prihvatio Islam, ali samo prividno. Njegova brata Ebul-Hakema u bici na Uhudu pogubio je Imam Ali, što je proizvelo njegovu stalnu mržnju u srcu.

Nažalost, ova prognana porodica iz društva ponovo stječe utjecaj na vlast za vrijeme Osmanove vladavine, predstavljajući sebe gorljivim muslimanima. Vremenom su stekli visok položaj i imanje do te mjere da se pod okriljem podrške vlasti nisu stidjeli stati nasuprot Imama Alija, ponašajući se kao da nikakve prošlosti u nevjerstvu nisu imali. Upravo je ovo mjesto gdje Imam istupa otvoreno i oštro da bi razotkrio zbilju ovakvih ljudi i njihov iskrivljeni put. Prema tome, bez poznavanja historije Islama nije moguće razumjeti Nehdžul-belagu i neke stavove Imama Alija.

TEMATSKA PREDAVANJA O NEHDŽUL-BELAGI

Nemoć izražaja zahvale Allahu dž.š.

Staza rječitosti počinje riječima:

“Hvala se duguje Bogu, Čiju slavu govornici ne mogu iskazati, Čije darove brojitelji ne mogu izbrojati, a Čije pravo ne mogu odužiti oni koji se trude.”

Zašto je nemoguće odužiti Božije pravo? Postoji nekoliko razloga. Ne možemo izbrojati Božije blagodati pa je prirodno da ih ne možemo ni odužiti. Shvatamo svoju dužnost da se odužimo Bogu za bezbrojne blagodati i znamo da je Bog sve to stvorio, pa i nas same. Mi kao stvorenja Božija ograničeni smo i imamo dužnost da mu se odužimo zato što spadamo u ta stvorenja koja se trebaju odužiti za druge blagodati. Davud a.s. u obraćanju Bogu kaže:

“Bože moj, znam da Ti se trebam odužiti, ali čime da Ti se odužim kad su moje misli, moj jezik, moje promišljanje o Tebi opet Tvoja stvorenja. Čime god da se odužim opet imam dug i za njega da Ti se odužim. Nisam moćan da Ti se odužim koliko trebam.”

U tom trenutku dolazi mu nadahnuće od Boga:

“O Davude, upravo to što si spoznao da Mi se trebaš odužiti za svaku blagodat datu tebi, to je ono što Sam htio i ti si se time odužio.”

Ako se neko hoće pokajati Bogu a zakinuo je pritom nekom neko pravo, ovo obraćanje Bogu nije dovoljno, ma koliko se on kajao što je nečije pravo pogazio. Prvo je dužan uzvratiti na štetu koju je načinio pa tek onda pokajati se Bogu. Sama svijest da smo nekom nešto dužni čini dobru osnovu pokajanja, ali ne i dovoljnu. Trebamo otići onome kome smo nanijeli štetu i vratiti mu njegovo pravo, npr. u kidanju rodbinskih veza, neposlušnosti roditeljima itd.

Prava ljudi moraju se upotpuniti, bila ona materijalna ili duhovna. Pokajanje podrazumijeva i da se Božija prava zadovolje, npr., ako nije klanjao namaze u propisanom vremenu i potrebnom broju, mora ih nadoknaditi; ako nije otišao na Hadždž kad je bio zdrav i u finansijskoj mogućnosti, treba otići kad stekne spomenute uvjete. Sve su to Božija prava koja se moraju ispuniti ili nadoknaditi. Vidimo da moramo Božija prava ispuniti, a Imam Ali a.s. u vezi s time na početku prve hutbe kaže:

“Hvala se duguje Bogu, Čije se pravo ne može odužiti.”

Vidimo da je uvjet pokajanja da se Bogu odužimo. Kako sravniti ove dvije kontradikcije? Kada kažemo Božije pravo, ne misli se direktno na Božije pravo, nego na izvršenje odredbi i obaveza koje smo dužni činiti prema Bogu. Bog nam je naredio izvršenje tih obaveza da bi nam putem njih dao druge blagodati:

Uzvišeni nam hoće poručiti: Izvršavajte obaveze da bih vam Ja dao da se uspinjete stazom savršenstava. Izvršavanje farzova predstavlja način kretanja prema savršenstvu. Ako bi bilo doslovno značenje oduživanja Bogu, onda se postavlja pitanje čime da se odužimo?

“Ovaj razum koji si mi dao, Bože, zahtijeva još jednu zahvalnost, a ja nemam ničim drugim da Ti se zahvalim.”

Na ovaj način Bog nam je dao Svoju blagodat i uputio nas. Neki su pojedinci na početku, kada su primili Islam, smatrali da im neko duguje zahvalnost za to što su postali muslimani. Vidimo razliku u shvaćanju Davuda a.s. i ovakvih pojedinaca.

“Hvala se duguje Bogu, Kojeg razumska hrabrost najviša ne može procijeniti, te shvaćanja zadubljena ne mogu doseći.”

Ovdje su navedene dvije usporedne sličnosti. Biće Božije predstavljeno je u liku beskrajno velike planine i koliko god čovjek imao želju i volju da nadmaši tu planinu i da je dosegne, ne može. Ova usporedba može se komparirati i s nebesima i Zemljom: koliko se god čovjek vinuo svojim mislima da Ga dokuči, on to ne može. Na drugom mjestu Imam Ali a.s. poredi Ga s beskrajno dubokim okeanom i koliko god čovjek svojim mislima pokušao zaroniti da bi dosegnuo dno, nemoćan je.

Zbog čega ova nemoć? To je zbog toga što su Božiji sifati (atributi, svojstva) bezgranični i nedokučivi.

Imam Ali a.s. nastavlja:

“Hvala se duguje Bogu, Njemu, za Čija svojstva nemaju granice nikakve, niti opisa ikakva nije određeno vrijeme nikakvo i nije ustvrđeno trajanje nikakvo.”

Ova rečenica može biti višeznačna. Jedan aspekt tog tumačenja jeste da je broj Božijih svojstava (sifata) neograničen. Mi kao obična ljudska stvorenja pokušavamo to dokučiti na način da ih podredimo svom shvatanju, ili pokušavamo dosegnuti ono znanja što nam je od Boga dato pa ih nabrajamo, ali je sve to ograničeno našim razumijevanjem. Drugi aspekt gledanja na ovo tumačenje predstavlja se tako da Božiji sifati potječu iz Njegove biti (zāta), On nema sporedne organe. Naprimjer, kada kažemo Bog je Stvaralac, to ne znači da On jednim Svojim djelom nešto stvara a da je nešto drugo Bog. Kada kažemo: O Bože, o Živi, nismo napravili razliku jer smo i u jednom kao i u drugom dozivanju dozvali Jednog Jedinog Boga.

Kada konstatiramo da su Božija svojstva zapravo Njegova bit (zāt), onda zaključujemo da su i Njegova svojstva neograničena. Kada spomenemo neku od Njegovih odlika, ona nema granica.

Treći aspekt: kada se kaže da sifati nemaju granica, time se još jednom potcrtava, samo drugim sinonimom, da nema ništa kod Boga što je ograničeno.

Četvrti aspekt tumačenja može biti i to da je u Božijem lancu stvaranja toliki broj Njegovih stvorenja u kojima se očituju Njegovi sifati da je neograničen broj tih stvorenja koje On skrbi i kojima daje život i egzistenciju.

Peti aspekt ogleda se u tome da On nema ograničenog vremena niti ograničenog vremenskog opsega postojanja. Drugim riječima, vremenske odrednice Njemu se ne pripisuju, jer je vrijeme obično stvorenje i ne utječe na Stvoritelja. Vrijeme nastaje ondje gdje postoji kretanje, tamo gdje nema kretanja, nema ni vremena.

Bogu smo pripisali afirmirajuća i negirajuća svojstva. Negirajuća su svojstva čak važnija s arifskog stajališta, jer oni kažu da ne može čovjek

dostići visoke duhovne stupnjeve sve dok ne raščisti s onim što Bog nije. Prva negirajuća odredba koja opisuje Boga jeste la ilahe illallah i njome su sva ostala negirajuća svojstva pokrivena. Vidimo da Imam Ali a.s. započinje zahvalu Bogu upravo negirajućim svojstvima, a nakon nekoliko negirajućih on započinje s afirmirajućim. Prvo govori šta Bog nije, da bi prešao na ono šta Bog jeste. “Hvala se duguje Bogu, On je stvorio svjetove svemoćnošću Svojom. U vjeri je na prvom mjestu svjedočenje Njega.”

Da bismo pobliže shvatili prvu hutbu iz Staze rječitosti, potrebno je objasniti temu silogizma iz logike. Silogizam je skup dviju ili više uvodnih premisa iz kojih dobijamo jedan rezultat. U silogizmu se rezultat treba direktno iz premisa dobiti. Ilustracija silogizma izgledala bi ovako: pretpostavimo da je prva premisa $A=B$ i druga $B=C$. Iz ovih dviju premisa direktno izvlačimo rezultat da je $A=C$. Prirodno je da rezultat prvog silogizma koristimo kao uvod za jedan drugi silogizam i tako dobijemo treći rezultat. Ovakav oblik donošenja zaključka metodom silogizma naziva se složeni silogizam i ovakva vrsta izvođenja može ići do beskonačnosti. Ovakav oblik silogizma uočljiv je u prvoj hutbi Imama Alija a.s. iz čega izvodimo zaključak da je potpunost spoznaje Boga negiranje svojstava Bogu kao zasebnih entiteta.

Drugim riječima, dok jedan arif ne dođe do stepena kada zanegira sva svojstva – dakle atribute kao nešto odvojeno od zata Bož-ijeg – on nije stigao do savršenstva spoznaje. Sama riječ svojstvo asocira na to da ja nisam ona moja bit. Pri tome treba rasčlaniti dvije stvari: imamo svojstvo i ono što drugi opisuju. Onaj koji opiše Boga nečim izvanjskim sigurno je da mu je nešto pripisao, atribuiranjem svojstva Bogu pridodali smo Mu nešto što je izvan Njegove biti, nešto što je izvana. Onaj koji je Njemu nešto pripisao sigurno je da Ga je učinio dvojnim i sigurno Ga je podijelio na dijelove. Nešto što je sastavljeno iz nečega jeste skup, jer objedinjuje više elemenata. Da li je moguće da Bog bude takav da je sačinjen iz dijelova? Sigurno je da nije tako. Imam Ali a.s. u hutbi zaključuje da je Onaj koji ga je vidio u dijelovima zasigurno nezalica.

Zaključak. Onaj koji pripisuje Bogu (dunjalučke) osobine, nije Ga ni spoznao. Imam Ali a.s. otvarajući ovu hutbu, počeo je od jedne niže tačke uspinjući se postupno u potvrđivanju vjerskih načela, pokazujući razine vjerovanja, i došavši do vrhunca on bi se ponovo vratio na početnu tačku.

Postavlja se pitanje zašto se koriste izrazi: Onaj Koji vidi, Onaj Koji čuje? Vidimo u Kur'anu i Sunnetu, a i sam Imam Ali vjeruje i potvrđuje, da su atributi Božiji kvalitativno neograničeni. Na kraju je rekao da je vrhunac spoznaje ne pripisivati Bogu atribute?

Na svim mjestima gdje mi Bogu pripisujemo svojstva to činimo upoređivanjem Boga i stvorenog, tj. onoga što mi percipiramo od svojstava u spoljnom svijetu. Naprimjer, ako neko pomiluje dijete, mi iz toga razumijevamo da taj čovjek ispoljava milost prema tom djetetu, te na osnovu toga poimamo kako je i Bog milostiv prema nama.

Važno je naglasiti da ova svojstva koja pripisujemo Bogu predstavljaju rezultat našeg poimanja; mi smo ih stvorili i upoređivanjem toga s Bogom, Njemu smo to pripisali. Nemoguće je da mi imamo neke druge percepcije osim ovih oblika percepcije. Bog je jedna Zbilja, ništa više. Poslanici koji su

dolazili da prenesu Božiju poruku bili su dužni da zbilje, koje su nam trebali prenijeti, objasne na nivou našeg razumijevanja i na način kako mi stvari poimamo. Kada Imam Ali a.s. na početku spominje svojstva i govori da su ona beskonačna, on podrazumijeva način na koji mi shvatamo. Ako kažemo da je Allah moćan, onda treba da znamo da je cijela Njegova zbilja (zât) moćna, a ako za Njega kažemo da je milostiv, onda trebamo razumjeti da je cijela Njegova zbilja takva.

Njegova svojstva sama su zbilja (Zât) Njegova.

Cjelovitost spoznaje Uzvišenoga Gospodara ogleda se u tome da se On posvjedoči. Gdje god da čovjek pogleda, treba vidjeti svoga Gospodara.

Sadi kazuje:

“Svaki pojedinačni list na Ovome svijetu koji postoji ustvari je jedna knjiga svjedočanstava moći Božijeg prisustva.”

Imam Ali a.s. rekao je:

“Čudim se ljudima koji sumnjaju u Uzvišenoga Gospodara, a vidjeli su stvaranje.”

On nam želi dati do znanja da nas svaka pojedinačna stvar na Ovom svijetu, ukoliko je pogledamo, može dovesti do Gospodara. Kako, i pored toga što svaka stvar ukazuje na to da postoji Gospodar, postoje ljudi koji sumnjaju u postojanje Gospodara? Odgovor možemo naći u hadisu Božijeg Poslanika s.a.v.a., u kojem se kaže da se svako dijete rodi čistog fitreta, a roditelji su ti koji ga učine jevrejom, kršćaninom ili idolopoklonikom. Ovo se ne mora odnositi samo na biološke roditelje, već je naše tijelo, na neki način, otac i majka našoj duši. Naprimjer, naše tijelo posjeduje širok spektar sposobnosti i ukoliko te sposobnosti ne budu razvijene na uravnotežen način, mogu izazvati poremećaje u našoj duši.

Čovjek ima u sebi moć srdžbe, strastvenu moć, prohtjeve, pored onih nagona koji se nalaze u njegovu fitretu, i ukoliko se spomenutim moćima ne udovolji na podjednak i uravnotežen način, doveden je u pitanje naš fitret i ruh. Pogledajmo hranu koja ima različita djelovanja; ukoliko se čovjek posveti samo jednoj vrsti hrane, npr., jakim začinima koji izazivaju jači temperament, on će imati steći usmjerenje, a ostalo će biti zanemareno. Fitretu je prirodna znatiželja za pitanja u vezi s njegovim Gospodarom, ali koliko će se to ispoljiti ovisi o načinu na koji naše kompletno tijelo (biće) bude djelovalo na njega.

U hutbi Imam Ali kaže:

“Savršenost priznavanja Njega jeste svjedočenje Njega. Savršenost svjedočenja Njega jeste vjerovanje u Jednoću Nje-govu.”

Ukoliko usporedimo ovu rečenicu s prethodnom, vidjet ćemo da su one povezane silogizmom. Silogizam mora imati najmanje dvije premise, prvu i drugu, da bismo došli do jednog zaključka. Prva premisa bila bi da je potpuna spoznaja Gospodara značila priznavanje Njega. Druga je premisa potpuna potvrda Uzvišenoga Gospodara. Iz ovih dviju premisa dolazimo do rezultata da je potpuna spoznaja Gospodara smatrati Ga Jednim.

Šta bi ovo značilo? Čovjek koji potvrđuje Biće Uzvišenoga Gospodara jasno je da u sebi posjeduje jednu vrstu spoznaje, ali, ako ova potvrda ne rezultira time da je On Jedan, jasno je da mu je ta spoznaja nepotpuna. Zbog čega je ta spoznaja nepotpuna? Ako pretpostavimo da imamo najmanje dva božanstva, onda bi uvijek jedan imao neke privilegije i odlike nad onim drugim; ukoliko bi obojica imali iste privilegije, to više ne bi bila dvojica nego jedan. Naprimjer, onaj bog koji nešto nema, ima potrebu za tim, a isto tako i onaj drugi, što nas dovodi do rezultata da su oni neka božanstva koja imaju potrebu za nečim, a sama riječ Bog znači da On nema nikakve potrebe. Druga stvar na koju aludira ova dualnost jeste da oba božanstva učestvuju u stvaranju i nadopunjavanju Ovoga svijeta što završava modelom nekoga složenog boga. Prema tome, prijeko je potrebno, da bi čovjekova spoznaja bila potpuna, Boga smatrati Jednim.

Hutba se nastavlja:

“Savršenost vjerovanja u Jednoću Njegovu jeste iskrenost prema Njemu.”

Nekada se dešava da onaj zaključak do kojeg smo došli iz prvih premisa nastavimo s sljedećom premisom i kažemo da je $C=D$. Vidjet ćemo da je ona početna tačka našeg prvog silogizma jednaka posljednjoj tački naše nove, druge premise ($A=D$). U logici ovaj silogizam nazivaju složenim silogizmom.

Imam Ali a.s. u svojem obraćanju upotrebio je ovaj složeni silogizam iz kojeg dolazimo do konstantacije da je savršenost spoznaje iskrenost.

Šta znači rečenica da savršenost vjerovanja u Jednoću Njegovu jeste iskrenost prema Njemu? Ova rečenica aludira na apsolutni tevhid (vjerovanje u Božiju jednoću). Arif stiže do potpunog tevhida kada sve zaboravi tako da osim Boga nikog ne vidi. Kada pobožnjak, pored toga što Boga vidi Jednim, uvidi da je još nešto u njemu preostalo, on to vidi kao pritajeni širk (mnogoboštvo).

Arifi kažu da, ukoliko u čovjekovu srcu bude i koliko trun jedan prisutno nešto drugo osim Boga, taj je čovjek bolestan. Ako čovjek pored Boga ništa drugo ne vidi osim sebe, opet nije spreman za taj krajnji i potpuni ihlas (iskrenost). Hadis kaže:

“Srce je hram Božiji i u njega ne nastanjuj nikog drugog osim Boga!”

Hutba se nastavlja:

“Savršenost iskrenosti prema Njemu jeste odricati Mu svojstva.”

Vrhunac spoznaje Boga jeste negiranje u pripisivanju Bogu svojstava i atributa ($A=E$), što znači da se moramo odreći pripisivanja svojstava (sifata) Bogu? Objašnjenje je u nastavku hutbe, gdje Imam Ali kaže:

“Budući da je svako svojstvo dokaz da je ono različito od onoga čemu je pripisano, sve ono čemu je nešto pripisano, različito je od svojstva.”

Sve ono što se opisuje svjedoči da je drugačije od onoga čime se opisuje: Npr. Bog i Moćan. Ukoliko kažemo da je Bog Onaj koji posjeduje moć, to je netačna konstatacija. Kada bismo rekli: O Bože, O Milostivi, O Ti Koji sve znaš – isto bismo pogriješili. Dakle kada upotrijebimo sintagmu: Milostivi Bog, to je nešto konvencionalno (naših ruku produkt) čime izražavamo svoja shvatanja na jedini način na koji mi možemo opisati Boga. Međutim mi moramo ove konvencionalne opise, kojima smo skloni, ukoliko

želimo zbiljsko shvatanje Stvoritelja, odbaciti na stranu i shvati Boga kao Jedno biće, koje je u isto vrijeme i Bog i Moćni i Milostivi. Ko to shvati drugačije on ne može stići do potpune spoznaje.

STVARANJE SVEMIRA

Stazu rječitosti možemo podijeliti po temama. U prvoj hutbi Imam Ali a.s. počinje sa zahvalom Uzvišenom Gospodaru, zatim ukazuje na načine i stepene spoznaje Boga te ukazuje na osnovne i temeljne uvjete bez kojih ne bi bilo moguće spoznati Uzvišenoga Gospodara. Čovjek koji se trudi spoznati Boga, dok ne postigne ove stepene i razine, neće Ga spoznati onako kako Ga treba spoznati.

Došli smo do tačke kada Imam Ali a.s. govori u vezi sa stvaranjem. Hutba glasi:

“On je stvaranje pokrenuo sasvim iz početka i započeo ga posve izvorno, bez promišljanja, bez korišćenja bilo kakvog pokusa, bez uvođenja pokreta ikakva, bez iskušavanja nakane ikakve koja bi Ga omela.”

Ove riječi početak i izvorno na arapskom jeziku ukazuju na činjenicu da prije toga stvaranja nije bilo nikakvog opitnog modela stvaranja. Početak znači da je to stvaranje baš od početka, da ništa prije toga nije bilo. Moguće je da je ovo što je stvoreno jedinstveno, ali ne znači da prije toga nije bilo nečeg drugog stvorenog, to znači da je ovo stvaranje jedinstveno i neponovljivo. Izvorno znači da prije toga nije bilo ni spomena o bilo kakvom sličnom stvaranju. Ovo je lingvističko značenje, a da li je Imam Ali a.s. baš to mislio, ne možemo znati.

Iz ovih riječi shvatamo da Imam Ali a.s. hoće ukazati da ovakvo šta prije nije postojalo. Nema sumnje u to da je to Božije djelo i da prije toga takvo šta nije postojalo i On je to uradio bez prethodnog promišljanja kako će to učiniti. Ovdje su istaknute četiri posebnosti bez kojih čovjek, ukoliko želi činiti, ne može ništa uraditi. Ukoliko želi činiti, valja mu promisliti. Šta je to činjenje? Misao je umna akcija, poređenje dosadašnjih činjenica koje su nam poznate da bismo mogli otkriti nešto novo što dosada nije poznato. Osnova razmišljanja jeste osvijetliti ono što nam je nepoznato, a Uzvišenom nije ništa nepoznato. Zašto, onda, razmišljati? Razmišljanje je čovjekova karakteristika, a ne Božija. Druga čovjekova karakteristika jeste iskustvo. Iskustvo je gomilanje znanja. Uzvišeni Gospodar je Apsolutno Biće i kod Njega nema potrebe za iskustvom. Treća karakteristika jeste pokret jer bez njega nema promjene. Bit Božija daleko je od bilo kakve primjese tjelesnosti koja bi neizbježno zahtijevala pokret. Četvrta karakteristika predstavlja ambiciju koja će ga potaći da nešto učini. Bog ne posjeduje nefsanske prohtjeve pa ni ambicije. Predstavljajući ove opise, Imam Ali a.s. govori nam da je sve ovo Uzvišeni stvorio bez promišljanja i korišćenja ikakvog iskustva, bez pokreta i ambicija.

“On je svim stvarima dodijelio vremena njihova.”

Na samom početku stvaranja Uzvišeni zna gdje će sve biti i koliko će biti. Znanje o ovom stvaranju i svim dešavanjima u njemu, od početka do kraja, zapisano je i čuva se u Levhi-Mahfuzu. Neko ko treba doći i otići neće to učiniti prije vremena nego što treba. Kur'an kaže:

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْذِنُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَعِدُّونَ

Svaki narod ima svoj kraj i kad dođe njegov kraj, neće ga moći ni za tren jedan ni odložiti ni ubrzati. (El'A'raf, 34.)

Čovjek treba ostvariti vjeru u ovo znanje i onaj koji je ostvario ovo znanje u njemu se ne može naći ni trun jedan brige. Nastavlja se hutba:

“Sastavio je različitosti njihove.”

Ovdje se ukazuje na jedno od najbitnijih obilježja stvorenoga. Na Ovom svijetu svjedoci smo stvari koje su sastavljene od dviju ili više različitih komponenti, različite prirode i težnji, ali je Uzvišeni među njima napravio jednu vezu i učinio ih jednim bićem. Jedno od takvih bića jeste i čovjek, koji sadržava duhovnu komponentu, koja je integrirana sa njegovom materijalnom komponentom.

U mikrokosmosu koji se zove čovjek imamo bezbroj tih začudnih kombinacija i primjera. Čovjek, dok ne napravi spoj svih tih različitosti, ne može postati savršenim. Vidimo da je kod nekih ljudi prioritet dat samo strastima, kod nekih samo stidu, srdžbi itd., a to je samo pokazatelj slabosti da se napravi uravnotežen spoj i da se njime upravlja. Imama Alija toliko boli srce za jednim djetetom koje je ostalo bez roditelja, ali ga pogodi i vijest da je jednoj Jevrejki neprijatelj skinuo zlatnu halfalu s noge. Osim toga, kada je na bojištu gdje treba pokazati hrabrost, gdje upravo taj oreol hrabrosti uništava neprijatelja – on time samo pokazuje kako je na najbolji način uspio povezati svoje nutarnje suprotstavljene potencijale u najbolju kombinaciju i stići do razine savršenog čovjeka (El-insanul-kamil). Hazreti Ali a.s. bio je čovjek kod koga se nije moglo pronaći nutarnje beznađe ili socijalni nemir, a opet jedna suza djeteta u njemu je odjednom stvarala oluju. On nam svojim primjerom jasno ukazuje da je nužno, ukoliko se želi stići do granica perfekcije, uspostaviti valjanu ravnotežu svega što u čovjeku postoji. Uzvišeni Gospodar ovim spajanjem različitosti u svemu stvorenom pokazao je svoju apsolutnu moć i snagu.

Način stvaranja Kreacije

Sve stvari stvorene su s vremenom. Između njihovih suprotnosti uspostavljene su bliskosti. Allah dž.š. svim stvarima odredio je osobine i prirodu njihovu, te ih je učinio takvim da se međusobno ne mogu odvojiti. Ove karakteristike učinio je njihovom biti; ako bi se biće odvojilo od te biti, ono bi se promijenilo. Uzvišeni Bog htio je tom nerazdvojenosti da se njihova bit ne mijenja.

Kakvog je oblika Njegovo znanje i obaviještenost o bićima još prije nego su stvoreni u tri faze stvaranja? Znanje Njegovo je takvo da je sve stvoreno s unaprijed određenim vremenom i hronološkim redoslijedom pojavljivanja. To nije bilo općenito znanje već partikularno.

Hutba Imama Alija po ovom pitanju glasi:

“Svim stvarima dao je osobine njihove odredio, znajući značajke njihove prije nego što ih je stvorio, obuhvaćajući potpuno granice i zatvorenosti njihove.”

Šta je to granica? Ono što mi shvatamo jeste materijalna granica i da su sve stvari, organske i neorganske, ograničene, s tim da pojam granica ne znači samo to. Ona se odnosi i na nematerijalni svijet. Kada se kaže granice, misli se na sve. Šta znači kada kažemo da Allah dž.š. obuhvaća sve stvari?

Za samu riječ Muhit (obuhvat, obim), slovoznalci nude nekoliko tumačenja. Jedno tumačenje ove riječi, kada se kaže da Allah dž.š. obuhvata

sve stvari, znači da ih On čuva i daje im sklad. Drugi kažu da ovo značenje jeste da Allah dž.š. ima znanje o svim stvarima. Treći kažu da Allah dž.š. znanjem i moći svojom obuhvaća sve stvari. U bilo kojem obliku da uzmemo značenje ove riječi, ono što je sigurno jeste značenje da Bog obuhvata sve stvari s aspekta znanja.

“On je sve stvorio, znajući sklonosti i potencijale njihove,” nastavlja Imam Ali a.s., dakle, znajući sve njihove karakteristike.

Slijedi nekoliko važnih zaključaka:

Jedan od Allahovih dž.š. atributa koji Imam Ali a.s. u ovoj hutbi opisuje jeste to da je On Arif (Znalac). Imamo predaju Poslanika s.a.v.a. u kojoj stoji:

“Svako ko zna 99 Božijih imena, ući će u Džennet.”

Pod ovim znanjem podrazumijeva se spoznaja njihova. U ovoj predaji od 99 imena ne nalazi se atribut Arif. Postavlja se pitanje zašto je on u ovom slučaju upotrijebio ovaj atribut – ovo tim prije kada se zna da je Poslanik rekao da onaj koji zna 99 Božijih imena da će ući u Džennet - i da li to znači da ih ima više od 99. Imamo predaju koje govore da ih ima više. Predaje govore da je Poslanik na ovaj način činio dovu:

“Bože, od Tebe tražim, svim onim imenima koja si Sebi nadjenao, onim koje si objavio u Knjizi Svojoj, onim imenima kojima si podučio neke od Svojih stvorenja, ili onim imenima koje si za Sebe odabrao, a nama su skrivena.”

U jednoj drugoj predaji Poslanik s.a.v.a. kaže:

“Ne recite ramazan je došao ili ramazan je otišao, nego recite mjesec ramazan, jer je mjesec ramazan jedno od imena Božijih.”

Kada pogledamo onih 99 imena, vidimo da u njima nije zapisan mjesec ramazan. Ime Arif, koje Imam Ali a.s. spominje u hutbi, ne mora biti od onih 99 već i mimo njih. Božije znanje o svim stvarima bilo je i prije njihova stvaranja u pojedinačnom značenju. Njegovo znanje obuhvata i najmanje pojedinosti svega stvorenog još prije stvaranja. To potvrđuje kur’anski ajet: On je o svim stvarima znalac.

U predaji Imama Sadika a.s. kaže se:

“Bio je Allah i niti jedna stvar nije bila s Njim i ništa nije bilo osim Njega. Od ezela (oduvijek) je imao znanje o svemu što će stvoriti i Njegovo znanje prije stvaranja bića nikakve razlike nema od onog znanja nakon stvaranja.”

Predaja. Došao je čovjek kod Imama Sadika a.s. i rekao mu: *“Allah je znao o svim stvarima prije stvaranja.”* Imam ga je htio iskušati rekavši: *“Kako to da Bog zna nešto, a još to nije ni stvorio?”* Čovjek reče: *“Nije to ništa, On je od ezela Onaj koji sve čuje.”* Imam zapita: *“Kako je to moguće da je Onaj koji čuje sve, a još nije ni stvorio?”* Čovjek odgovori: *“Bog je od ezela bio i Onaj koji sve vidi.”* Imam upita: *“Kako je to moguće još nije ni stvorio, a da vidi?”*

Imam Sadik a.s. nas podučava kako bismo trebali voditi poučan dijalog, da bi na koncu odgovorio:

“On je još od ezela bio znalac (Arif) onoga što će se čuti i vidjeti.”

Ili slj. predaja.

Dolazi čovjek kod Imama Reze a.s. i pita: “Da li Bog zna nešto što se treba desiti, a još se nije desilo?” Imam odgovara: “Da, znaš da je Bog znao sve o stvarima prije nego ih je stvorio. Vidiš kako se u Kur'anu Bog obraća stanovnicima Džehennema: I kada bi vas vratio, opet biste radili ono isto... Bog u ovom ajetu obznanjuje nešto što se još nije desilo. U jednom drugom ajetu kaže se, kada su melec prigorili Bogu: Zar ćeš na Zemlji postaviti nekog ko će nered praviti i krv proljevati, a mi te hvalimo i slavimo, Bog reče: Ja znam ono što vi ne znate. Vidiš da Bog zna i prije nego je stvorio i neka je slavljen i uzvišeno Njegovo Ime.”

Način stvaranja svijeta

Postavlja se pitanje da li Ovaj svijet ima svoj početak i kraj, ili ima početak, ali nema kraj; da li je beskonačan, ili ima granice?

a) Postoje različite teorije. Prva teorija bila bi da je Ovaj svijet ograničen u svim svojim aspektima, ima početak i imaće kraj i s aspekta materije također je ograničen. Veliki broj egzaktnih nauka, filozofija i vjera drže se navedenog stava. Pripadnici sva tri navedena pravca pokušali su, na sebi svojstven način, dokazati tu teoriju: praktičari iz egzaktnih nauka putem svojih iskustvenih opita, filozofi putem apstrakcije, a vjera također na sebi svojstven način. Putevi dokazivanja ove teorije bivaju različiti.

b) Druga teorija stoji naspram prve, pa se kaže, hronološki gledano, da je svijet oduvijek i zauvijek te da je beskonačan.

c) Treća teorija kaže da je pramaterija od koje je stvoren ovaj objektivni svijet vječna, ali je od nje stvoreno nešto što nije vječno.

d) Četvrta teorija kaže da je svijet oduvijek i zauvijek te gledano s dimenzijalnog aspekta beskonačan - no nema ozbiljnih dokaza kojima bi se potkrijepila ova teorija.

Prva teorija je najprihvaćenija i najdokazivija putem eksperimenata, kako s aspekta onog što vjera govori tako i sa stanovišta filozofskih promišljanja. Dokazano je da svijet ima svoj početak i kraj i da je ograničen.

Treća teorija je samo teorija, a ako želimo provjeriti njenu ispravnost, moramo njene premise i doživjeti, a to zbilo prije 14 milijardi godina pa je nemoguće vratiti se i to vidjeti.

U Stazi rječitosti stoji:

“Kada je Svemoćni stvorio nebeske šupljine, potakao širenje svoda nebeskog i slojeve vjetrova, u tome je pokrenuo vodu, a talasanja njezina bijahu uzburkana i vali njezini preskakahu jedni preko drugih. On je tom vodom opteretio vjetar siloviti i vihore kršeće.”

Nakon stvaranja atmosfere Uzvišeni Gospodar stvara vodu koju je pomoću vjetra pokrenuo. Ta voda predstavlja prvi agens za stvaranje života. To nije ona voda (H₂O) koju mi poznajemo, već pravoda koja ima potencijal da sav život bude iz nje stvoren. On je ovim jakim vjetrovima ukrotio pravodu:

“Naredio im da je uzvraćaju, podario im vlast nad snagom njezinom i saopćio joj ograničenja njezina. Vjetar je puhao ispod nje, a voda je burno protjecala iznad njega, vjetar je bio korito kojim je voda išla.”

Ovdje vidimo karakteristike pravode koju Imam Ali a.s. predstavlja kao prvi agens nastanka života. Vidimo da je ta voda bila uzburkana, a ono što ju je činilo nemirnom jeste vjetar. Ovdje se kaže da nije vjetar taj koji je uzburkao vodu, već je ona sama po sebi bila nemirna i vjetru je naređeno da je smiri. Šta je vodu natjeralo na talasanje, a da to nije bio vjetar?

Imam Ali a.s. ne govori o teorijama već on govori činjenice koje mi ne razumijemo dobro, te na osnovu njih navodimo teze. Voda ili tečnost o kojoj govori prije nego što bi je vjetar doveo u mirno stanje bila je nemirna nakon čega dolazi vjetar i umiruje je.

Imam Ali a.s. u svojoj hutbi govorio o dvjema vrstama vjetrova - nekih vremenski promjenjivih kretanja zraka. Prvi vjetar imao je funkciju da umiri vodu i stavi je pod kontrolu. Drugi vjetar ima nekoliko osobina. Obično vjetrovi omogućuju oplodžavanje, no ovaj vjetar ništa ne proizvodi, on je uvijek uz vodu. Prvi vjetar stavio je pod kontrolu uzburkanu vodu i umirio se, dok je drugi potjecao vodu na kretanje te mu je Uzvišeni dao ubrzanje kojim nosi vodu i učinio njegov izvor udaljenim od vode. Prvom vjetru nije spomenut izvor gdje se nalazi, ali je on bio tu oko vode. Drugi vjetar imao je osobinu da nešto oplodžava, rađa; imao je kontinuitet, žestinu i njegov izvor bio je udaljen od vode.

Uzvišeni je naredio drugom vjetru da žestoko uzburka vodu i mora i tako je bio silovit da mu nijedna prepreka nije mogla stati na put. Tolika je silina u njemu da će one prve kapljice prebaciti na mjesto posljednjih i obrnuto, napraviti će takav kovitlac da će cijela sadržina tečnosti biti uskovitlana.

Da li naučne teorije koje danas egzistiraju mogu naći usporedbu s ovim?

Vjetar je djelovao dok nije uzdigao vodu na visoki nivo, te ju je složio na slojeve, a na površini vode bila se nakupila pjena. Ovim je završena prva faza drugog vjetra.

Potom je taj vjetar spopao pjenu i raspršio je po nebesima. Kada se kaže: Digao je pjenu gore, misli se da je spoljni sloj vode došao na posljednji sloj i svejedno što je to okruglo ili relativno gledano nešto gore ili dolje, sve je to gore na najvišem sloju. Kada je raspršio pjenu – najlakši sloj vode - iz nje je nastalo sedam Nebesa.

Spoljni sloj pjene raspršio se pomoću vjetra. Nutarnjim slojevima dao je val koji je to stavio pod kontrolu, a slojeve oko centralnog dijela učinio je kao krov koji sve to drži uokvirenim i čuva ga da se ne prospe, kao neprobojna opna koja ne dozvoljava da iscure središnja materija izvan toga. Sve je to učvrstio bez ikakva stuba koji bi ga podupirao ili spojnice koja bi ga održala povezanim. Nakon proteka dužeg vremena na nebu se javljaju zvijezde koje sijaju i Mjesec koji je obasjan u jednom koncentričnom horizontu, s jednim cikličnim pokrivačem koji kruži. Sve se kreće u prostoru koji nije jednostran, dakle, u svim pravcima.

Usporedimo ovo s nekim današnjim teorijama. Prva je tačka stvaranje dvaju vjetrova ili dviju oluja. Prvi ima ulogu kontrole i obuhvatanja vode koje se talasa, a drugi ima ulogu gonjenja te vode. Ova dva vjetra možemo nazvati dvjema primarnim silama u ovome postojećem materijalnom univerzumu. Dva vjetra bila su ona koja su potjecala stvaranje svijeta od primarne materije. Moguće je da su ta dva vjetra odražavala dvije primarne sile, silu gravitacije i centripetalnu ili centrifugalnu silu. Sljedeća je stavka

ona pjena na površini uskovitlane vode. Ta pjena izlazi iz orbite i srazmjerno sili privlačenja odnosno odbijanja ona se negdje smjestila u univerzumu. Posljednji najlakši elementi te površinske materije razbacani su negdje u okolni svemir i zaustavili su se na onome mjestu gdje je granična zona između sile privlačenja i sile odbijanja. Uхватili su taj ravnotežni položaj koji je granica između tih dviju sila. One su bile razlogom da se stvori sedam Nebesa sa svim svojim sadržajem.

Nauka nije dosada otkrila nešto što bi se moglo podijeliti na sedam odjeljaka; mi znamo samo za jedan i u tom smislu ostajemo nedorečeni. Sedam Nebesa koja egzistiraju, ma šta da ona bila, opstojе bez nekog spoljnog stuba koji bi ih držao, osim onih dvaju početnih vjetrova koji su ih gurnuli i kreirali u takvim stanjima. Postoji teorija da bi ovaj drugi vjetar, koji je silovito pokreno ukruženu tečnost, mogao biti ona prva eksplozija ili kosmički prasak iz koje je nastao svemir. Sve ovo Imam Ali a.s. rekao je prije 1.400 godina, vijekovima poslije njega nije bilo teorije koja bi ozbiljnije tretirala ovu materiju.

Postavlja se pitanje odakle Imamu Aliju a.s. znanje da govori o ovako suptilnim stvarima koje zadiru u srž nauke? Da li se može pretpostaviti, kada se sve to sagleda, da je čovjek prije 1.400 godina - bez ikakvih instrumenata i naučnih činjenica - izgovorio ovakve riječi i da se radi o običnom čovjeku?

Nema drugog načina nego da kažemo da je njegovo znanje priskrbljeno iz riznica Svevišnjeg. U komentaru Ibn Ebil-Hadida koji je dao najbolje tumačenja Staze rječitosti, kaže se da Alijeve naučne činjenice govore o tome da je on bio upoznat sa svim ovim znanjima, a to mu pristaje pošto on na jednom mjestu u Stazi rječitosti kaže:

“Meni su nebeske staze spoznatljivije od zemaljskih puteva.”

Ovih nekoliko rečenica koje je Imam Ali a.s. izgovorio, zahtijevaju trud visoke nauke, koja se bavi ovim poslom (istraživanjem kosmosa), da bi se valjano dešifrovale. A za takvo šta naučnicima od zanata potreban je ne jedan život, za svakog od njih, nego više života kako bi odgonetnuli smisao i suštinu Alijevih misli.

STVARANJE MELEKA

U Stazi rječitosti stoji: *“Onda je On stvorio otvore između Nebesa visokih, pa ih ispunio vrstama meleka Svojih.”* Kakva su to bića meleci?

U samom Kur'anu meleci su spomenuti na 78 mjesta, dakle zbiljska bića sa stanovišta Kur'ana i vijesti koje su nam došle od prijašnjih Ummeta to potvrđuju. Šta je njihova zbilja? Učenjaci koji su bili skloni empirijskim naukama tumačili su, shodno svojoj sklonosti, meleke, budući skrivena i nevidljiva, kao nepostojeća bića što je u suprotnosti s učenjem poslanika. Tokom povijesti učenjaci su se, po pitanju znanja, djelili na dvije skupine.

- Jedna skupina znanje svoga vremena vidjela je posljednjom riječju nauke - imali su, dakle, površan pristup pitanju znanja. Trudili su se da sve pojave u Kreaciji objasne u skladu s tim znanjem koje su imali

i nastojali su i narod uvjeriti u to. Svojim postupcima zatvarali su vrata ljudima za daljnja istraživanja.

- Uporedo s njima postojala je druga skupina učenjaka koja je ovo pitanje posmatrala s mnogo širom optikom. Oni su znanje svoga vremena vidjeli tek kapljicom iz beskonačnog mora.

Poznata je Newtonova (Njutnova) izreka:

“Ja sam samo jedan dječčić koji čuči pored bezobalnog mora i zanima se sa dvama šarenim kamenčićima, dok je more znanja skriveno od mene.”

Ovakva skupina učenjaka nikad nije bila mišljenja da je sve shvatila te je imala želju da sve tumači u skladu sa svojim znanjem. Nikad ne bi rekla da je cijela zbilja Kreacije ono što je ona shvatila niti je drugima zatvarala vrata istraživanju i napretku. Svako vrijeme nosilo je sa sobom nova otkrića i napredovanja koja prijašnjim narodima nisu bila poznata. Kad su u pitanju melec, čovječanstvo još nije doseglo potreban nivo duhovnosti i znanja da bi shvatilo njihovu zbilju.

A šta je zbilja meleka? Šta kaže Kur'an o njima?

Kur'an meleke opisuje kao bića kojima se sam Allah dž.š. obraća, što nam govori da su to bića koja su dobro upućena u mnogo šta.

U Kur'anu se kaže:

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ

A kada Gospodar tvoj reče melecima: “Ja ću na Zemlji namjesnika postaviti!” – oni rekoše: “Zar će Ti namjesnik biti onaj koji će na njoj nered činiti i krv prolivati? A mi Tebe veličamo i hvalimo i, kako Tebi dolikuje, štujemo.” On reče: “Ja znam ono što vi ne znate.”

Jasno je da im se Bog obraća i da oni mogu uzvraćati odgovorom.

Na drugome mjestu Kur'an ih naziva poslanicima koji su poslani da obave određene dužnosti te nabraja neke od obaveza koje oni imaju. Ono što Kur'an ističe jeste njihova zadaća prenošenja objave poslanicima. Neki melec imaju zadaću da određene ljude kroz nadahnuće vode ispravnim putem. Ovo potvrđuju i ajeti o hazreti Merjemi, iako ona nije bila poslanik, kad su joj dolazili melec da bi je vodili Pravim putem. Kur'an kaže:

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ

Onima koji govore: “Gospodar naš je Allah”, pa poslije ostanu pri tome – dolaze melec: “Ne bojte se i ne žalostite se i radujte se Džennetu, koji vam je obećan.” (Fussilat, 30.)

Možemo zaključiti da spuštanje meleka nije svojstveno samo poslanicima. S tim što je poseban oblik objave svojstven samo poslanicima i s odlaskom našeg Poslanika s.a.v.a. s Ovog svijeta taj oblik kontakta biva prekinut. Činjenice koje se ne mogu poreći sa stanovišta Kur'ana jesu te da se melec spuštaju vjernicima, što svjedoči poznata sura El-Kadr, kada se svake godine obnavlja ovaj čin:

تَنْزِلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِّنْ كُلِّ أَمْرٍ

Meleci i Džibril, s dozvolom Gospodara svoga, spuštaju se u njoj zbog odluke svake. (El-Kadr, 4.)

Kur'an, također, opisuje meleke kao bića koja svjedoče jedinstvo Božije kroz ajet:

شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ

الْحَكِيمُ

Allah svjedoči da nema drugog boga osim Njega – a i meleci i učenici – i da On postupa pravedno. Nema boga osim Njega, Silnog i Mudrog. (Ali 'Imran, 18.)

Ove osobine kojima su opisani meleci u Kur'anu ne mogu biti osobine koje su svojstvene nekom materijalnom biću, kako bi to htjeli neki učenjaci - materijalisti. Sljedeća karakteristika kojom su opisani meleci jeste ta da Allah dž.š. preko njih do ljudi dostavlja blagodati. Ovo su neke od karakteristika koje je Kur'an naveo za meleke.

Da li meleci posjeduju slobodu izbora?

Općenito mišljenje, za razliku od jedne manje skupine - proirfanske naklonosti i filozofa, jeste da meleci nisu poput bića iz organske mrtve prirode iz razloga što taj visoki položaj koji imaju nisu mogli lahko steći - jer morao je postojati razlog koji ih je učinio posebnim u Kreaciji. Ako bi meleci bili poput bića iz organske tvari bez ikakva oblika i slobodne volje, nemoguće je da bi mogli steći tako visoke položaje kod Boga.

Pored toga što meleci predstavljaju čisti intelekt, oni imaju svojevrsnu slobodu izbora i moć posjedovanja znanja. Međutim, njihova slobodna volja i znanje, zato što su potčinjeni čistom intelektu, može ih voditi samo ka savršenstvu i dobru – te oni ne mogu pogriješiti u svom izboru.

U spominjanju meleka Imam Ali kaže:

“Onda je On stvorio otvore između Nebesa visokih, pa ih ispunio vrstama meleka Svojih.”

Iz ovog nesumljivo saznajemo da meleci postoje. Reki smo u uvodnim sekvencama šta Kur'an kaže o melecima. Naveli smo i Alijevo izlaganje o melecima.

Imam Ali a.s. kazao je i ovo:

“Među njima su zaštitnici stvorova Njegovih i čuvari vrata vrtova džennetskih.”

U Kur'anu je ukazano na osam džennetskih vrata od kojih svaka imaju sebi svojstvene karakteristike; na svakim vratima stoje meleci koji su njihovi čuvari i čija je obaveza da dočekuju dobre Božije robove i da zajedno s njima krenu ka posljednjem obračunu. Postoji Berzahski Džennet, gdje će se mu'mini zajedno skupiti, što nema nikakve suprotnosti sa Džennetom nakon Sudnjeg dana, gdje će se opet zajedno okupiti. Ovdje Imam Ali a.s. govori o čuvarima Dženneta. Ko su ovi čuvari riznica? Njihova je obaveza prosljeđivanje milosti Božije Njegovim robovima. Oni

imaju ulogu da raznose Božije blagodati, pa shodno kvalitetu vjernika određuje se i kvalitet blagodati koje će Allah dž.š. njemu dodijeliti.

Uloga meleka koji čuvaju Božije riznice jeste da određena vrsta blagodati ne stigne do ljudi koji ne zaslužuju takvo što.

U nastavku hutbe Imam Ali govori o vjerovanju koje je važno znati.

“Neki od njih (meleka) jesu oni čija su stopala čvrsto pričvršćena za ovu nižu Zemlju, ali vratovi im se protežu do Nebesa; udovi njihovi izlaze na sve strane izvan Kreacije, leđa njihova podudaraju se sa stubovima Prijestolja Božijeg.”

Prenesena je jedna predaja Ibn Abbasa, koja se tiče ove teme, od Božijeg Poslanika s.a.v.a., da je rekao:

“Ne razmišljajte o veličini Božijoj, već razmišljajte o veličini meleka Njegovih, od kojih je jedan Israfil, koji pridržava samo jedan čošak tog Prijestolja, ali i pored te veličine on spram Boga nije ni kao obična ptičica.”

Ovakav opis meleka, koji nose Prijesto Božiji, nalazimo u svim knjigama različitih islamskih pravaca.

Šta je to Prijestolje (Arš)?

Ovosvjetsko značenje riječi Arš jeste dvorac u kojem sjedi neki kralj i koji upravlja svojom zemljom. Ali oblik kraljeve vladavine nad svojim dvorcem jačeg je inteziteta nego nad ostalim dijelovima zemlje. Prirodno je da vladar ima svoje izaslanike u svim dijelovima zemlje koji imaju različite funkcije, ali sve njegove zapovjedi moraju se provesti prvo tu u dvorcu. Allah dž.š. upravlja cijelom Kreacijom. Jedan dio te Kreacije jeste i ovaj materijalni svijet, drugi dio jeste svijet Berzaha, a treći je svijet tedžeruda (intelekt - nematerijalni svijet). Neki od atributa Božijih manifestiraju se samo u ovome materijalnom svijetu, dok drugi samo u Berzahu, a neki opet samo u svijetu zbilja (tedžeruda). Prijestolje je samo jedna razina egzistencije u kojoj se istovremeno manifestiraju sva Božija imena i atributi na jednom mjestu. Sam Arš jeste biće po sebi.

Koje je značenje meleka koji podupiru Arš?

Nosioci Prijestolja jesu oni melec čije su noge čvrsto na Zemlji učvršćene. Znamo da melec nisu materijalni - pa šta bi onda ovo značilo? To govori o njihovom visokom položaju i odgovornosti koju imaju naspram Boga - tj. s obzirom na razinu savršenstava svojih atributa, znanja i moći koje posjeduju - imaju zadaću upravljanja nižim svijetom, a jedan od njih jeste i ovaj naš materijalni svijet.

Kada kažemo da je melek biće, time podrazumijevamo da on posjeduje određenu razinu znanja i moći. S obzirom na veličinu znanja i moći koje posjeduju, njihovi se stepeni međusobno razlikuju, oni koji nose Prijestolje jasno je da imaju jednu višu obavezu naspram Boga i Prijestolja te i veću odlikovanost.

Nastavak govora, koji kaže da im se vratovi protežu i do najuzvišenijih Nebesa, govori o njihovoj nadmoćnosti s aspekta razuma jer udovi njihovi izlaze na sve strane, što govori o njihovoj uzvišenosti razuma u odnosu na sve svijetove; dok leđa njihova podudaraju se sa stubovima Prijestolja Božijeg. Leđa su simbol snage, a ovi melecima imaju udio u Božijim imenima i atributima isto kao i Arš, jer govori da se podudaraju. Iz ovog se zaključuje da sve dok postoji Arš, i oni će postojati. Opstojanje Arša ovisi o ispunjavanju njihovih obaveza naspram Arša. S ovim objašnjenjem shvatili smo kako postoje melecima koji su obdareni takvom moći i položajem da su uticajni istovremeno i u nižem i višem svijetu.

Dostigne li, pak, čovjek razinu savršenstva, jasno je kojom će moću, znanjem i položajem biti tada obdaren - jer, čak je i melecima naređeno da mu se pokore, tj. da mu sedždu učine.

Nastavak opisa meleka glasi: I pred kojim su pogledi njihovi stalno oboreni. To je simbol poniznosti i skrušenosti, pored onoga što im je određeno od Boga, oni ne mogu preći svoje granice, ne mogu ni razmišljati o onome što ima izvan tih granica. Nema čuđenja kada Poslanik s.a.v.a. ide na Miradž pa mu Džibril u jednom trenutku govori da je za njega put gotov, njegova je moć do određene granice, ali savršeni čovjek može proći i mimo te granice.

I pod kojim su krila njihova sklopljena. Krilo je simbol moći i strahopoštovanja, one moći, koje posjeduju, mogu koristiti u okvirima kojima je to za njih određeno. Pored sve te moći koju posjeduju, krila su im pod Aršom sklopljena. Ova sklopljenost krila pod Aršom istovremeno ukazuje na njihovu skrušenost i poniznost spram Božije moći i drugih mjesta moći.

“Oni su između sebe i svih drugih stvorenja razastrli koprene slave i zastore moći Božje.”

ALIJEVO OPISIVANJE STVARANJA ČOVJEKA

Imam Ali a.s. opisuje samo stvaranje čovjeka. Prije samog pristupa Imam Alijevom a.s. tumačenju osvrnut ćemo se na tumačenje same nauke i vidjeti šta ona nudi u tom smislu. U nauci o stvaranju čovjeka postoje dva prihvaćena mišljenja koja su prisutna.

1. Jedno je učenje usavršavanja (evolucije) koje je u 18. stoljeću predočio Lamarck a koje je u 19. stoljeću dodatno obrazložio Darwin i tako ojačao ovu teoriju.

2. Drugo učenje poznato je pod nazivom fiksizam. Za to učenje karakteristično je da stoji nasuprot učenju evolucije. Zastupnici ove teorije kažu da je svaka skupina bića imala sebi svojstveno stvaranje, tj. da je jedno biće stvarano iz drugog.

Prvo učenje (evolucija) sa svojom pojavom izazvalo je velike promjene u raznim učenjima tog doba, bilo vjerskim ili onima koja se nisu prvenstveno bavila vjerom. To je, samo po sebi, proizvelo mnoge diskusije. Šta je bio razlog tih velikih diskusija? Ova teorija podržava mišljenje da Ovaj svijet nema svog Prvog Ishodišta, Boga. Oni su dokazivanjem ove teorije porekli Boga.

Osvrnut ćemo se ne nekoliko postavki ove teorije iz raznih uglova.

Ono što je karakteristično za teoriju evolucije jeste činjenica da ona još do danas nije u potpunosti jasna. Još uvijek je na nivou hipoteze i nije dokazana. Nema nikakve razlike između nje i nekih drugih teorija koje su nedokazane ostale u knjigama. Jedinu učinak koji je dala ova teorija jeste činjenica da je ustala protiv vjere. Razlog zašto ova teorija još nije dokazana jeste i to da njeni osnivači, Lamarck i Darwin, za nju iznose niz različitih dokaza. Oni se, kao argumenti, suprotstavljaju jedan drugom. Zapravo, ova teorija i nije toliko u suprotnosti s vjerom, kao što glasi općeprihvaćeno mišljenje. Neki vjerski mislioci govore da se ova teorija može koristiti u prilog vjere i za dokazivanje vjerskih istina.

Sam Darwin, jedan od osnivača ove teorije, u jednom pismu drugom naučniku kaže:

“Ja, koji sam osnivač ove teorije, vjerujem u Boga.”

Pogledajmo šta Kur'an kaže o stvaranju čovjeka i kako on stoji naspram učenja evolucije i fiksizma.

Kur'an pitanje stvaranja čovjeka razmatra u sedam sura i ove ajete možemo podijeliti na dvije grupe.

1. Jedna grupa ajeta govori o prvoj materiji stvaranja. Kur'an tvrdi da je to materija zemljanog porijekla:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ
فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ

Mi smo, zaista, čovjeka od biti zemlje stvorili, zatim ga kao kap sjemena na sigurno mjesto stavili, pa onda kap sjemena ugruškom učinili, zatim od

ugruška grudu mesa stvorili, te od grude mesa kosti napravili, a onda kosti mesom zaodjenuli, i poslije ga, kao drugo stvorenje, oživljujemo – pa neka je uzvišen Allah, Najljepši Stvoritelj! (El-Mu'minun, 12-14)

Možemo zaključiti da ovaj ajet govori o općenitom stvaranju čovjeka, ne uzima se u obzir određeni identitet kao što je Adem a.s. Ajet obuhvaća stvaranje Adema i svih ostalih ljudi. Ajeti ove skupine ne podržavaju niti jednu od navedenih teorija (evoluciju i fiksizam).

2. Drugi niz ajeta, i pored toga što se bavi pitanjem stvaranja čovjeka, ujedno navodi i druge zbilje. Na jednome mjestu navodi pitanje meleka i sedžde koju su oni trebali učiniti čovjeku:

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِّن صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ

I kad Gospodar tvoj reče melecima: “Ja će stvoriti čovjeka od ilovače, od blata ustajalog.” (El Hidžr, 28)

Nakon što mu je Allah dž.š. udahnuo ruh, meleci su mu učinili sedždu, osim Iblisa. Vidimo da je čovjek stvoren od ustajalog blata i da je tek potom dobio ruh. Jasno je da ovaj ajet govorio samo o stvaranju Adema a.s. jer njegovo potomstvo nije stvoreno na ovakav način.

Na drugome mjestu Kur'an govori da je primjer Isaa a.s. poput primjera Adema a.s. Kako god Adem nije imao oca, tako ni Isa nije imao oca. Kur'an je jasan kada govori da je čovjek stvoren isključivo od blata. Nijedno biće nije posredovalo prilikom stvaranja, kako to tvrde neke teorije.

Pitanje evolucije ne možemo prihvatiti u slučaju Adema a.s. iako razna naučna dostignuća mogu biti ispravna, ali za neke druge oblasti. Samo učenje evolucije nije u suprotnosti s vjerom i a priori ne dokida Boga, a ono što je uzrokovalo da je evolucija iskorišćena protiv Boga jeste pogrešno tumačenje evolucije protiv Boga.

To je bilo gledište Kur'ana. Sada ćemo vidjeti šta kaže Staza rječitosti o ovom pitanju.

Faze u stvaranju Adema a. s.

O opisu stvaranja čovjeka u hutbi Imam Ali kaže:

“Uzvišeni je od zemlje grube i nježne, slatke i slane, uzeo ilovaču,”

Ovim Imam Ali a.s. želi ukazati da je Uzvišeni ilovaču, od koje je stvoren čovjek, sakupio sa različitih mjesta Zemlje; svi elementi koji postoje u Zemlji postoje i u čovjeku

– *“Koju je utapao u vodu sve dok nije postala čista, te je mijesio vlaženjem sve dok nije postala ljepljiva.”*

Vidimo da se proces događao u fazama. Prvo je skupljena zemlja, potom utapana u vodu dok nije postala homogena, a u drugoj fazi ona je vlažena dok nije postala ljepljiva.

Hutba se nastavlja:

“Od nje je izvajao lik s oblinama, spojevima, udovima i člancima.”

Ovim opisom jasno biva da je Bog u ovoj fazi stvorio jedno tijelo koje je sačinjeno iz različitih dijelova i povezano spojevima. Stvaranje tijela bilo je direktno iz ilovače.

“Očvršćivao ga je dok se nije ukrutio i otvrdnuo i dok nije postao suh i zvonak u vremenu određenom i trajanju znanom.”

To je bila posljednja faza u stvaranju tijela. Zatim nastupa udahnuće duše. Primjetit ćemo da i Imam Ali u ovoj hutbi govori o stvaranju na isti način kao i Kur'an, što, također, potvrđuje kako je Adem a.s. stvoren direktno iz ilovače. Ovaj govor Imama Alija a.s. potvrđuje učenje fiksizma.

“Onda je On u nj udahnuo od Duha Svog, na što je on poprimio oblik bića ljudskog s umom koji upravlja njime, razumom kojim se koristi, udovima koji mu služe...”

Kur'an koristi izraz: Udahnuo je duh. Neki su tumačili ovaj čin udahnuća na sljedeći način: To je poput vatre koja se nije još rasplamsala, dok ljudi, s druge strane, pušu u tu vatru da bi poprimila mogućnost razvijanja. Tako je i u slučaju čovjeka. Korišćen je taj izraz da bi, nakon faze stvaranja čovjeka iz ilovače, udahnućem u njemu oživjeli potencijali i bio u mogućnosti da se razvija. Da vidimo kakve osobine ima čovjek kojem je udahnuta duša.

Čovjek ima um kojim se može koristiti, kako bi imao percepcije i imaginacije. Čovjek ima sposobnost razmišljanja. Postoji razlika između uma i misli. On posjeduje misli kojima se može okoristiti. Sama misao jedna je pojava o kojoj naučnici još uvijek nisu dali neku ozbiljniju analizu.

Može se postaviti i pitanje: Kako je moguće da naše ćelije proizvode misao, a ona nije materijalne prirode?

Pojava da nešto iz materijalnog proizvede nešto nematerijalno još uvijek je neobjašnjiva današnjoj nauci. Sljedeća važna osobina jeste da čovjek ima udove kojima se služi, posjeduje dijelove tijela koji mijenjaju njegov položaj, posjeduje razboritost koja luči istine od neistine, razlikuje okuse i mirise, boje i vrste.

Nakon ovih navedenih osobina, u hutbi se kaže:

“On je smjesa ilovače boja različitih, tvari vezivnih, oprečnosti razlazećih i svojstava raznovrsnih, kao što su toplina i hladnoća, mehkoća i tvrdoća.”

Ovdje Imam Ali a.s. govori o čovjekovim unutarnjim različitostima. Priroda čovjeka je različita, a razlog za to jesu različiti elementi koji čine jedno tijelo i utječu na prirodu čovjeka.

Čovjek u ulozi Božijeg namjesnika na Zemlji

Da bismo stekli jednu općenitu sliku o stvaranju čovjeka, osvrnut ćemo se na kur'anske ajete koji govore o tome:

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُوا بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

A kada Gospodar tvoj reče melecima: “Ja ću na Zemlji namjesnika postaviti!” – oni rekoše: “Zar će Ti namjesnik biti onaj koji će na njoj nered činiti i krv prolijevati? A mi Tebe veličamo i hvalimo i, kako Tebi dolikuje,

štujemo.” On reče: “Ja znam ono što vi ne znate.” I pouči On Adema svim imenima, a onda ih predoči melecima i reče: “Kažite Mi imena njihova, ako istinu govorite!” (El-Bekara 30,31)

Važno je naglasiti da je Allah dž.š. podučio Adema svim imenima.

Potom Kur'an nastavlja:

قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَقُّ قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ
فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ أَقْبَلَ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ
فُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ

Hvaljen neka si – rekoše oni – mi znamo samo ono čemu si nas Ti poučio; Ti si Sveznajući i Mudri.

O Ademe – reče On – kaži im ti imena njihova! I kad im on kaza imena njihova, Allah reče: Zar vam nisam rekao da samo Ja znam tajne Nebesa i Zemlje i da samo Ja znam ono što javno činite i ono što krijete!

A kada rekosmo melecima: Poklonite se Ademu! – oni se pokloniše, ali Iblis ne htjede, on se uzoholi i posta nevjernik. (El-Bekara 32-34)

Razumijevanje ovoga kur'anskog kazivanja može nam pomoći i prilikom razumijevanja prvoga govora Imama Alija u Stazi rječitosti.

Prvo što možemo zapaziti ovdje jeste da je Allah dž.š. pozvao meleke da se s njima posavjetuje te se stoga postavlja pitanje: Zar On, uzvišeno je Njegovo ime, ima potrebu da se savjetuje s nekim. Ono što je sigurno jeste činjenica da Allah dž.š. nema potrebu da se savjetuje - pa ovdje nije o tome ni riječ.

Ovim je činom Allah dž.š. htio pripremiti meleke na činjenicu da od ovog trenutka neće više svi hvaliti i slaviti Boga, s obzirom na činjenicu da su dotada svi hvalili i slavili Boga. Bio je to događaj koji prije nije imao presedana, te je ovim činom Allah dž.š. htio pripremiti meleke na veliku vijest o stvaranju bića čiji posao nije bio samo ibadet. To novo biće imaće nešto što meleci nemaju, a to je slobodna volja. Drugi činilac koji ga ističe jeste posebno znanje o svim imenima ili tajnama. Šta su imena kojima je Allah dž.š. podučio Adema a. s?

Pretpostavimo li da su ta imena svakodnevnih običnih riječi, to samo po sebi ne bi dalo poseban položaj onome koji poznaje takvo šta. To što će meleci biti obavezni da učine sedždu Ademu nije iz razloga što Adem zna neke riječi, već je to zato što te riječi označavaju simboliku poznavanja zbilja i istina o stvaranju Kreacije. Pod imenima se podrazumijevaju zbilje Kreacije i u tome se slaže sva ulema svih islamskih pravaca. Kada kažemo zbilje Kreacije, da li se pod tim podrazumijevaju sve zbilje Kreacije ili samo jedan manji dio? Ajet kaže sljedeće:

“Podučio ga je svim imenima.” Međutim, Kur'an kaže: “I nije vam dato osim mali dio znanja.” Kako razumjeti ovo dvoje?

Kada kažemo da je tinta učenjaka vrednija od krvi šehida, to je iz razloga što su oni (šehidi) sebe žrtvovali da bi vratili dug koji imaju prema ulemi.

Sami ask (ljubav) u rječniku Kerbele ima jedno posebno mjesto. Ako čovjek osjeti da je pred njim zadužbina jednog učenja, on kao takav, s osjećajem duga prema ljudima koji su došli i zadužili ga nečim, s ljubavlju kreće da se oduži.

Vraćamo se na kur'ansku raspravu o dvama ajetima, naizgled kontradiktornim. Kakvo je objašnjenje za to? Ajet koji govori da je Allah dž.š. podučio Adema svim imenima Božijim odnosi se na znanje stvaranja. Svijet stvaranja u odnosu na svijet zapovijedi (emra) nije ništa drugo nego jedna praška naspram pustinje. Osim što je Ademu dato sve znanje o stvaranju, to nije ništa do trunčica u odnosu na svijet zapovijedi (emra).

Ovo je jedan mogući odgovor na postavljeno pitanje, no ulema je dala i druge odgovore. U biti je najvažnija istina cijele Kreacije, Muhammed s.a.v.a. sa svojom porodicom.

Imamo predaju koja kaže: Najozbiljniji alimi poput Taba Tabaije na stanovištu su da znaju svih imena podrazumijeva znanje svih zbilja i iz svijeta halka i iz svijeta emra.

“Da nije tebe, o Poslaniče, Mi ne bismo stvorili cijelu Kreaciju.”

Prvo što je Allah dž.š. stvorio jeste Poslanikova svjetlost. Krajnji cilj stvaranja čovjeka jeste spoznaja, a koja je spoznaja najuzvišenija ako nije ona koja je najuzvišenija zbilja cijele Kreacije, spoznaja onoga što je veza između Boga i Kreacije – sam Poslanik.

Cijela kreacija stvorena je zato da bi čovjek stigao do savršenstva. Čovjek ne može stići do savršenstva osim pomoću Poslanika, njegova Ehli-bejta i njihovih znanja. Ako ne dostignemo savršenstvo, to je zbog našeg nepoznavanja Poslanika i Ehli-bejta. Možemo zaključiti da se, između ostalog, pod imenima kojima je podučen Adem a.s. podrazumijevaju Poslanik i Ehli-bejt kao najuzvišenije zbilje.

ŠTA JE ŠEJTAN, ZAŠTO JE STVOREN I KOJA MU JE ULOGA?

Nakon ovoga, u kur'anskom kazivanju sljedi vrijeme kada Gospodar nalaže melecima da Ademu učine sedždu. Svi učiniše sedždu osim Iblisa. Šta je mudrost stvaranja šejtana, ako je Bog znao da neće biti pokoran pa zašto ga je uopće i stvorio? Zašto mu je dao priliku do Sudnjeg dana i kakva je bila potreba za njim u samoj Kreaciji? U ovoj raspravi zanima nas činjenica da li šejtan ima spoznaju o samom sebi. Šejtan je biće koje ima znanje, koje razumijeva, spoznaje sebe i ne samo sebe, nego i čovjeka. Naš dokaz jeste ajet iz kojeg se vidi da je šejtan uporedio sebe s čovjekom:

قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ

„Bolji sam od njega” – rekao je on – “mene si stvorio od vatre a njega od ilovače.

Nakon što se ustegao od čina sedžde, tražio je vrijeme od Gospodara do Sudnjeg dana i dobio ga je. Šejtan je biće koje ima život, moć, snagu i znanje.

Samo razumijevanje pitanja šta je šejtan, zašto je on stvoren i koji su njegovi poslovi, u mnogome pomažu prilikom razumijevanja stvaranja i samog čovjeka.

Želimo znati šta je šejtan i zašto je stvoren. Zašto je Iblis bio zajedno s melecima? Zašto je Bog stvorio šejtana kada je znao da Mu se neće pokoriti? Zašto ga, nakon što se nije pokorio, Bog nije uništio? Zašto mu je dao priliku do Sudnjeg dana?

Zašto ga je učinio dominantnim nad svim ljudskim sposobnostima i koji je to oblik nadmoći da, dok zavodi jednog roba, zavodi i hiljade drugih? Zašto Bog šejtanu nije uskratio spoznaju zbilje stvaranja i time mu zatvorio put dominacije nad čovjekom?

Ili, kako je sad moguće da jedno od najomraženijih Božijih stvorenja može razgovarati sa samim Bogom? Kako to da mu je dozvoljeno da uđe u Džennet i bude u prisustvu Adema a.s.? Kako je moguće da je Adema a.s., koji je bio Poslanik, što znači da je bio bezgriješan, šejtan uspio prevariti?

Nakon što mu je predložen položaj čovjeka, Iblis je ispoljio zavist i želju da to priskrbi za sebe. Ako bismo spoznali zbilju šejtana, time bismo dobili mnoštvo odgovora na ova pitanja. Prije nego što počnemo govoriti o zbilji samog šejtana, spomenut ćemo jedan uvod.

Sve ono što Allah dž.š. stvara, kada se posmatra samo po sebi, čisto je i dobro. Nije moguće da Allah dž.š. stvori nešto, a da bude zlo u tome.

Sam Kur'an kaže:

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِّن شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا

Njega veličaju sedmera Nebesa i Zemlja i oni na njima; i ne postoji ništa što ga ne veliča, hvaleći Ga; ali vi ne razumijete veličanje njihovo. On je doista blag i mnogo prašta.

Shodno ovom ajetu, sva bića, pa i šejtan, čine Bogu slavu i hvalu i u svojoj biti ona su dobra.

Naprimjer jedna škorpija sama po sebi stvorena je kao dobro, a s druge strane, Bog je stvorio mnoštvo stvorenja i svako od njih razlikuje se međusobno. Sva ta različita stvorenja povezuje jedno jedinstvo. Nije moguće da se nešto u Ovom svijetu stvori, a da nema vezu s nečim drugim na drugom kraju Kreacije.

Bez izuzetka, sva stvorenja na Ovome svijetu povezana su, imaju vezu jedna s drugim, tako da sva bića zajedno grade jedan jedinstveni poredak. S obzirom na mnoštvo raznolikih stvorenja koja postoje, među njima nastaju određene akcije i reakcije te utjecaji jednih na druge.

Svako biće samo po sebi čisto je dobro, ali ova bića u odnosu na druga bića mogu biti dobra ili loša. U kontaktu s drugim stvorenjima, neko biće može biti dobro ili loše, i to ne dovodi u pitanje dobro po njegovoj biti. U ovim korelacijama bića manifestira se zlo ili dobro. Da se ne ispoljava dobro i loše, snaga i slabost, čovjek ne bi mogao ni spoznati takvo šta. U slučaju da čovjek ne može razumjeti dobro i loše, savršenstvo i nesavršenstvo, slabost i moć, ne bi ništa za nj značila sreća i nesreća.

Ako čovjek ne bude u mogućnosti da shvati dobro i loše, onda ne može činiti ni grijeh. Ako čovjeku ne bi bio jasan pojam činjenja grijeha, ne bi mogao ni robovati Bogu. Ako ne bi pokoravanje i robovanje Bogu imalo značenja, onda ne bi bilo ni nagrade ni kazne, a ako ne bi bilo toga, onda ni Ahiret ne bi imao značenje ni smisao. Ako Ahiret ne bi imao smisla, onda ni slanje poslanika ljudima, također, ne bi imalo smisla. Ako nema smisla u slanju poslanika, onda nema smisla ni u Šerijatu, zakonu Božijem. Ako Šerijat ne bi poprimio neki smisao, onda ne bi bilo ni društvenog života. Ako poslanstvo ne bi imalo smisla, onda bi postojanje čovjeka također bilo besmisleno.

Zaključak o svrsi postojanja šejtana

Da nema šejtana, ne bi bilo ni ljudskog poretka. Drugim riječima, za postojanje svijeta ljudi nužno je postojanje šejtana. Postojanje Iblisa samo je jedan dio ove Kreacije kojeg ne možemo poreći. Da nema šejtana, to bi značilo da imamo jedan put, bez mogućnosti dvaju smjerova. Samo postojanje šejtana za ovu kreaciju čisto je dobro. Da nema njega, ne bi postojala Kreacija niti bi bilo ljudskog roda.

Kada kažemo da je šejtan bio u prisustvu Adema a.s. u Džennetu, ne mislimo na onaj ahiretski Džennet, koji treba doći nakon Sudnjeg dana. Čovjek ne može sebi priskrbiti Džennet nakon Sudnjeg dana, osim da ispuni određene obaveze, tj. da slijedi Šerijat. Tek nakon ispunjenja obaveza, može otići u Džennet poslije Sudnjeg dana. Džennet u kojem je bio Adem a.s. nije ni Berzahski Džennet, jer u njemu nema obaveze, a vidimo da je Adem a.s. imao obavezu od Boga, jer mu je bilo rečeno da ne jede s drveta. Razlog zašto je Ademu a.s. izdata zapovijed i zašto mu je bilo zabranjeno da se približi drvetu i jede jeste da bi bio iskušan te da bi stekao određenu zaslugu. Možemo zaključiti da je Džennet u kojem se nalazio Adem a.s. bio

dunjalučki Džennet. Tu je Adem a.s. imao obavezu da djeluje u skladu s Božijom zapovijedi, a u njega je i šejtan imao pristupa.

Poslanik s.a.v.a. ima znanje o događajima koji se još nisu desili

Da li nas Poslanik s.a.v.a. može izvijestiti o nekim djelima ljudi koja se tek trebaju desiti? Sigurno znamo da Poslanik s.a.v.a. ima znanje o događajima koji se još nisu desili. To je znanje do te mjere tačno i precizno, kao da je sve te događaje već i vidio. Ali to znanje nije dokaz da će se taj događaj desiti u ovom vremenu.

Melekuti (svijet odakle potječu sve naredbe, sudbine, nafake i sve znanje) svih događaja i znanja kod Boga su i On daje Poslaniku u onoj mjeri koliko On to želi. Znanje koje Poslanik s.a.v.a. ima o kijametskom Džennetu nije dokaz toga da on upravo sada postoji. Poslanik s.a.v.a. zna da ćemo mi biti proživljeni na Sudnjem danu i da ćemo izgovarati onu kur'ansku izreku:

وَنُفَخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا
هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ...

I puhnut će se u rog, pa će oni iz grobova prema Gospodaru svome pohrliti, govoreći: *“Teško nama! Ko nas iz naših grobova oživi?”* – *“Eto, ostvaruje se prijetnja Milostivog, poslanici su istinu govorili!”*

Poslanik s.a.v.a. zna i najmanje detalje obračuna na Sudnjem danu, ali putem Božijeg znanja i na takav način kao da ih je svojim očima vidio. Međutim, to nije dokaz da Sudnji dan već postoji i da su se već desila proživljenja ljudi iz kabura. Sigurno je da Berzahski Džennet i Džehennem već postoje, jer se poslanici, koji su već preselili, nalaze tamo. Tako i nevjernici koji su umrli odlaze u Berzahski Džehennem. Džennet i Džehennem kijametski ovise o protoku vremena. Mora doći trenutak puhanja u rog kada će se svi dignuti iz kabura. Zbog toga tvrdimo da kijametski Džennet i Džehennem nisu još stvoreni.

Rezime:

Melekut svih stvari postoji, ali to nije njegovo postojanje u svijetu stvorenog. Potrebno je napraviti razliku između svijeta stvorenog i svijeta melekuta.

Poslanik s.a.v.a. znanje koje ima o Džennetu i Džehennemu ima posredstvom svijeta melekuta, a ne posredstvom stvorenog svijeta, jer za postojanje toga u svijetu stvorenog nužno je protjecanje određenog vremena, koje je karakteristično za Ovaj svijet.

Šta Kur'an kaže o zbilji šejtana?

Sam Kur'an o zbilji šejtana nije mnogo rekao, osim da je on od džinna i da se družio s melecima. Jedna skupina učenjaka smatra da je Iblis bio od meleka. Njihov dokaz za tu tvrdnju jeste sljedeći ajet: I svi melec učiniše sedždu osim Iblisa. Samo izuzimanje Iblisa iz skupine meleka, po njihovu mišljenju, dovoljan je argument da je i sam bio melek. Ova skupina učenjaka tvrdi da su to bili melec koji su bili nastanjeni na Zemlji, a ti melec zvali su se džinima. Druga skupina učenjaka tvrdi da melec nemaju nikakve obaveze, a ovdje vidimo da je Iblis imao slobodnu volju.

Kako je moguće da šejtan, istovremeno dok jednog čovjeka zavodi, zavodi i mnoštvo drugih ljudi?

Govor o načinu zavodenja šejtana

Govorit ćemo o stvaranju Adema a.s. i tome kako Iblis i njegovi pomagači čovjeka varaju i zavode?

Kur'anski ajet koji govori o načinu zavodenja šejtana kaže sljedeće:

قَالَ فِيمَا أُغْوَيْتَنِي لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ ثُمَّ لَا يَنبَغِي لَهُمْ أَنْ يَكُونَ لَهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ
وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ

“E zato što si odredio pa sam u zabludu pao” – reče – “kunem se da ću ih na Tvom Pravom putu presretati, pa ću im sprijeda, i straga, i zdesna i slijeva prilaziti, i Ti ćeš ustanoviti da većina njih neće zahvalna biti!”

Ovi smjerovi o kojima šejtan govori nisu materijalni smjerovi, već se radi o različitim vidovima o kojima je već bilo govora. Riječ je o tome da šejtan nekada čovjeku prilazi da bi mu podjario strasti, srdžbe, ljutnje itd. Ako ne uspije s ove strane, onda to pokušava sa stanovišta osjećanja, emocija i onoga ljudskog u njemu. Ako ni na ovaj način ne uspije prodrijeti do čovjeka, onda pribjegava putu preko imana. Ako ne bi uspio ni na ovaj način, onda mu prilazi putem njegovih misli. Šejtan čovjeku prilazi ovim putevima, ali šta mu je posao? Na ovo odgovara kur'anski ajet koji prenosi sam govor šejtana:

قَالَ فِيمَا أُغْوَيْتَنِي لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ

“E zato što si odredio pa sam u zabludu pao” – reče – “kunem se da ću ih na Tvom Pravom putu presretati.”

Čovjek koji zna šta je istina nikad neće raditi suprotno njoj, ali šejtan će učiniti nešto što će ga navesti da on tu istinu vidi kao batil (laž). Vjernik nikad neće učiniti grijeh, sve dok sam sebi ne opravda taj čin suprotno od onoga kakav jest. Kada je hazreti Adem učinio nedolično djelo, nije to učinio zato što je mislio da je to nedolično djelo, već zato što je to kod sebe, na neki način, opravdao. Kada mu je šejtan neko djelo prikazao lijepim, tek tada ga je učinio. Sam ajet to potvrđuje:

فَلَوْلَا إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلَكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

Trebalo je da su poslušni postali kad bi im kazna Naša došla! Ali, srca njihova ostala su tvrda, a šejtan im je lijepim prikazivao ono što su radili.

To potvrđuje i sura En-Nas u kojoj se kaže:

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ

Reci: “Tražim zaštitu Gospodara ljudi (...) od zla šejtana-napasnika, koji zle misli unosi u srca ljudi.”

Šejtan na suptilan način nameće te misli čovjeku te čovjek ne primjećuje kako je to od šejtana, već misli da je od njega samog.

Ovdje se postavlja sljedeće pitanje: ako nam šejtan nametne neku misao i tako nam se privuče, mi koji smo učinili to djelo, učinili smo ga s namjerom ibadeta, zašto bi u tom slučaju nama bio pripisan taj grijeh, kad je to od šejtana? Ko je kriv u ovom slučaju? Čovjek je kriv, ali šta je razlog? Sigurno je da i šejtan ima udjela u ovom grijehu, ali ima ga i čovjek. Zašto i na koji način? Ono što treba reći za ovaj pretpostavljeni slučaj jeste da dva uzroka, koja uporedo djeluju u jednom cilju, učestvuju u posljedici koja ta dva uzroka proizvodi. Šejtan jeste uzrok i ima udjela, ali nema vlast nad čovjekom, samo ga može zavesti tako da mu ružne stvari prikazuje lijepim.

Kur'an potvrđuje ovu tvrdnju kada prenosi govor šejtana na Sudnjem danu:

وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تَلُمُونِي وَلُومُوا أَنْفُسَكُمْ مَا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا أَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ إِنِّي كَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

I kada bude sve riješeno, šejtan će reći: “Allah vam je pravo obećanje dao, a ja sam svoja obećanja iznevjerio; ali, ja nisam nikakve vlasti nad vama imao, samo sam vas pozivao i vi ste mi se odazivali; zato ne korite mene, već sami sebe, niti ja mogu vama pomoći, niti vi možete pomoći meni. Ja nemam ništa s tim što ste me prije smatrali Njemu ravnim.” Nevjernike, sigurno, čeka bolna patnja.

Drugi kur'anski ajet kaže:

إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنْ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ

“Ti nećeš imati nikakve vlasti nad robovima Mojim, osim nad onima koji te budu slijedili, od onih zalutalih.”

Osnovni posao šejtana u zavodjenju jeste da čovjeku čini djela lijepim na način da čovjek ne može ni pretpostaviti da je to od šejtana, a ne njegovo.

Kur'an na drugome mjestu kaže:

Mi smo šejtanu dali vlast nad nevjernicima.

Budući da je Adem a.s. bezgriješan, postavlja se pitanje kako ga je šejtan mogao prevariti u dunjalučkom Džennetu. Razlog šejtanove prevare jeste Ademovo a.s. nasijedanje na šejtanovu prevaru: “Ja vam želim podariti vječni život i veliku moć!”

Sam Adem a.s. bio je upoznat s biti šejtana, Allah dž.š. ga je upoznao s tim. Čin Adema a.s. u dunjalučkom Džennetu možemo shvatiti na sljedeći način:

Zapovijedi Božije mogu biti dvojake, jedne koje se moraju ispuniti i druge koje preporučuju da je nešto bolje uraditi od nečeg drugog. Ovo što je

Adem a.s. učinio u dunjalučkom Džennetu bio je drugi oblik zapovijedi. U tom slučaju Adem je odabrao manje dobro.

Razlog što je Adem a.s. bio zaveden jeste činjenica da je iskazao poštovanje prema šejtanovoj zakletvi. Džennet u kojem su bili, bio je bez obaveze - teklika, nije dakle bilo Šerijata. Ono što je bilo zapovjedbno Adem a.s. od Boga, bila je emr iršadi, zapovijed u kojoj je davana prednost jednom djelu u odnosu na drugo. Iako su oba čina bilo dozvoljena, on je odabrao lošiju opciju.

Zašto svi nastoje objasniti ovu okolnost? Zato što imamo neoborive dokaze da su svi poslanici bili bezgriješni, a ti su dokazi razumom potvrđeni, kao i predajom i Kur'anom. Ovi argumenti toliko su jaki i utemeljeni da bilo koji naizgled suprotan slučaj ne može dokinuti ovaj princip bezgrešnosti.

Zašto je i kako Adem a.s. prevaren?

Mišljenje allame Tabatabaija zašto je Adem a.s. bio prevaren jeste sljedeće:

Iako je Adem a.s. u tom Džennetu bilo naređeno da se ne približava drvetu, osnova Šerijata dolazi tek nakon što je on protjeran iz Dženneta. Ako nije bilo Šerijata u Džennetu, zašto je Allah dž.š. Adem a.s. naređivao i zabranjivao, jer bi se time podrazumijevalo da postoji i Šerijat.

Tabatabai i drugi mufessiri istog razmišljanja, bili su mišljenja da je ova zabrana Adem a.s. bila poticajna, a ne nužna zapovijed. Prvi oblik zapovijedi (emr iršadi) podrazumijeva zapovijed na nečemu što je dobro po čovjeka, ali ne podrazumijeva nagradu ili kaznu, već nešto što u sebi podrazumijeva činjenicu da, ako to uradi, bit će dobro za njega. Kada je riječ o šejtanovoj prevari Adema, iz Kur'ana se mogu izvući i druga objašnjenja o kojima sada nećemo raspravljati.

Nastavljamo sa hutbom gdje se kaže:

“Potom je Allah Uzvišeni tražio od meleka da ispune očekivanje Njegovo od njih i da namire zalog naloga Njegovih, da ga priznaju padanjem ničice pred njim i da se pokore časnom položaju njegovu. Allah je za to rekao:

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ

A kada rekosmo melecima: ‘Poklonite se Ademu!’ – oni se pokloniše, ali Iblis ne htjede, on se uzoholi i posta nevjernik. ”

U nastavku hutbe Imam Ali a.s. govori o razlogu zašto se Iblis suzdržao od sedžde:

“Uobraženost zadržala Iblisa i u njemu nadjačala zloba. On se tako uzoholi u obličju svom od vatre i prezirno se ponese prema stvoru od ilovače. Allah mu zato doznači vrijeme kako bi dopustio da sasvim zasluži srdžbu Njegovu, upotpuni kušnju i ispuni obećanje. Tako On kaže: ‘Uistinu, daje ti se rok do Dana već određenog.’ Uzvišeni je potom nastanio Adema u boravištu gdje mu je učinio život ugodnim, a boravak sigurnim i upozorio ga je na Iblisa i neprijateljstvo njegovo. Taj ga neprijatelj kasnije zavede iz zavisti prema boravljenju njegovu u Džennetu i druženju s dobrima. Tako je uvjerenje

svoje utopio u sumnju, a odlučnost u slabost. Radost svoju preinačio je u strah, a posrnuće svoje u kajanje. Onda je Allah Uzvišeni pružio Ademu priliku da se pokaje, poučio ga riječi milosti Svoje, obećao mu povratak u Džennet i spustio ga na mjesto iskušavanja i rađanja potomaka.“

GOVOR IMAMA ALIJA O POSLANICIMA

Tumačeći prvu hutbu u Stazi rječitosti vidjeli smo da Imam Ali a.s. u njoj slijedi jedan logičan niz predočavanja stvaranja svijeta, čovjeka, meleka da bi stigao na kraju do slanja poslanika.

Tekst hutbe glasi:

“Iz potomstva njegova (Adema a.s.) Uzvišeni je izabrao vjerovjesnike...”

Kada se kaže da je izabrao vjerovjesnike, to znači da svi ljudi nemaju potencijala i moći da ispune zavjet dat Bogu, već samo jedna mala skupina koja je izabrana za vjerovjesnike.

U suri Ja-sin kaže se:

أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ

O sinovi Ademovi, zar vam nisam naredio: “Ne klanjajte se šejtanu, on vam je neprijatelj otvoreni.”

Iz ovog ajeta postaje jasno da je Allah dž.š. sa svima napravio isti zavjet, ali ga je većina ljudi prekršila.

Nastavak hutbe glasi:

“I uzeo je jamstvo njihovo za objavu Svoju.”

Ovdje vidimo jedno drugo dodatno jamstvo i poseban zavjet i za nošenje poruke Božije kao obavezu njihovu.

Nastavak hutbe govori u kojem je vremenu Allah dž.š. uzeo ovaj ugovor od poslanika:

“Tokom vremena mnogi su ljudi iznevjerili povjerenje Božije, zanemarili pravo Njegovo i pomiješali utvare zajedno s Njim. Šejtan ih je odvratio od poznavanja Njega i držao ih daleko od služenja Njemu. Onda im je Allah uputio poslanike svoje i niz vjerovjesnika Svojih da bi ispunili prisegu stvaranja prvotnog, da bi ih podsjetili na dar Njegov zaboravljeni, da bi ih potakli poučavanjem, da bi im otkrili skrivena svjetla spoznaje, da bi im pokazali znake svemoći Njegove.”

Čovjek koji slijedi šejtana sam sebi pravi koprene od kojih ne može vidjeti više zbilje. Poslanici su dolazili zato da bi nam uklonili te zastore, otvorili srčane oči i pogled usmjerili ka višim zbiljama i Božijim znakovima.

Imam Ali a.s. nabraja neke od znakova Božijih, a to su:

“Nebesa uzdignuta nad njima, zemlju rasprostrtu pod njima, sredstva za život kojima su opskrbljeni, smrt koja ih zaustavlja, poteškoće koje ih troše i nezgode koje se nad njima smjenjuju.”

Ako bi čovjek uspio srčanim očima posmatrati sve ove znakove, on to ne bi vidio kao poteškoće, već kao znakove Božije.

Takvo šta očituje se i u događajima Kerbele, kada je hazreti Zejneb bila suočena s Jezidom. Jezid, pošto ju je htio osramotiti i poniziti, obrati joj se sljedećim riječima:

“A zar ne vidjeste kako se Allah sa vama ponese?” Ona na to reče: *“Ja ništa ne vidjeh osim ljepote.”* Hazreti Zejneb vidi zbilje i znakove Božije i njoj takvoj to nije ružno već već lijepo.

Imam Husejn a.s. na dan Ašure u svim teškoćama na mjestu pogibije svoje obraća se Bogu:

“Sve što je od Tebe, Bože, lijepo je.”

U nastavku hutbe Imam Ali a.s. kaže:

“Allah nije nikada dopustio da stvorovi Njegovi ostanu bez Vjerovjesnika poslanog od Njega ili bez poslanice spuštene od Njega ili bez dokaza obvezujućeg ili puta jasnog.”

Nijednog trenutka ljudski rod, od Adema a.s. pa do posljednjeg čovjeka neće biti bez Božijeg dokaza. To bi značilo da, ako se jedan vjerovjesnik nalazi u nekom području, tom narodu obaveza je da Božija poruka, na neki način, stigne i do drugih ljudi.

Imam Ali a.s. u nastavku nam približava poslanike:

“Ti poslanici bijahu takvi da se ne osjećahu slabima zato što ih bijaše malo a poricatelja njihovih mnogo.”

Nije ih u njihovu poslu i obavezi veliki broj neprijatelja ometao da osjete slabost prilikom obavljanja svog posla.

Nastavak hutbe glasi:

“Među njima je bio ili prethodnik koji bi imenovao sljedećega ili sljedeći kojega je predstavio prethodnik.”

Svaki vjerovjesnik koji bi došao, ljudima bi prenosio ime budućeg vjerovjesnika, a taj budući potvrđivao bi istinitost prethodnog.

“I tako su protjecala vremena i prolazila razdoblja njihova; očevi su odlazili, a sinovi su zauzimali mjesta njihova, sve dok Allah nije poslao Muhammeda – neka je blagoslov Božiji na nj i na porodicu njegovu – kao vjerovjesnika Svoga u ispunjenju obećanja datog i upotpunjenju vjerovjesništva. Svjedočenje za nj bilo je uzeto od svih vjerovjesnika. Lik njegov bio je dobro poznat, a rođenje njegovo časno.”

U ovom dijelu Imam Ali a.s. predočava nam situaciju pred samo rođenje našeg Poslanika s.a.v.a. U godini u kojoj je rođen Poslanik s.a.v.a. desilo se nekoliko velikih događaja, kao što su poraz Abrahine vojske koja je pošla sa slonovima srušiti Kabu, ili rušenje prijestolja perzijskog carstva.

Nastavak hutbe glasi:

“Ljudi na Zemlji u to doba bijahu razdijeljeni u sljedbe različite, ciljevi im bijahu razdvojeni, a puti mnogostruki. Oni su ili uspoređivali Boga sa stvorovima Njegovim, ili iskrivljavali imena Njegova, ili se obraćali drugima pored Njega. Preko njega On ih je izveo iz zablude i izvukao iz neznanja.

Potom je Uzvišeni dodijelio Muhammedu – Allah blagoslovio njega i potomstvo njegovo – susret sa Sobom i odredio da mu pripadne ono što je u Njega, počastio ga odlaskom sa svijeta ovog i ostavljanjem mjesta iskušavanja. On ga je zato povukao Sebi s počašću. Neka Allah blagoslovi njega i potomstvo njegovo! Ali, On je vama ostavio isto što su drugi vjerovjesnici ostavljali narodima svojim, jer ih vjerovjesnici ne ostavljahu neuslužene, bez puta jasnoga i bez znaka postojanog.”

Oni koji su sami sebe zaboravili i izgubili

Imam Ali a.s. jednom prilikom izrekao je riječi koje na dobar način ukazuju na duhovne putove:

“Čudim se onome koji, kada nešto izgubi, u potrazi je za time, a duša njegova to ne traži.”

Šta znači da čovjek sam sebe izgubi i da li je to moguće? Čovjek može izgubiti nešto što nije s njim sjedinjeno, a šta to znači?

O ovome govore neki ajeti: *Neki su sebe izgubili.*

U drugom ajetu kaže se:

أُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ

Oni su sami sebe upropastili – a neće im biti ni onih koje su izmišljali.

Sljedeći ajet kaže:

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

I ne budite kao oni koji su zaboravili Allaha, pa je On učinio da sami sebe zaborave; to su pravi grešnici.

Značenje ovih ajeta slično je narednoj predaji Imama Alija a.s.:

“Kako čovjek može sam sebe zaboraviti? Čovjek koji se zadubljuje u sebe i bavi sobom zaboravlja na druge stvari, kako takav čovjek može sebe zaboraviti?”

Ovo pitanje susreće se i u predajama i u dovama. Čovjek u nekim vremenima i situacijama zamišlja nešto što on sam nije. Primjer za to jeste slučaj kada čovjek sebe vidi samo kao svoje tijelo i samim tim zaboravlja na dušu, na ono što čini njegovu zbilju. U takvoj situaciji, kada čovjek umisli da je nešto što nije, sav svoj trud ulaže u svoje lažno ja, cijeli život trudi se za nešto za što na kraju života shvati da nije istinito. Mevlana ovu zbilju iskazuje na način da to uspoređuje s onim čovjekom koji je pretpostavio da je neki dio zemlje njegovo privatno vlasništvo, zatim je počeo kuću graditi, napravio je i sredio i na kraju, kad se trebao useliti, shvatio da to nije bila njegova zemlja.

Stihovi Mevlane glase:

“Nemoj praviti kuću na tuđoj zemlji, svoj posao radi, sebi se posveti, ne čini posao strancima. A znaš li ko je taj stranac? Tvoje zemljano tijelo zbog kojeg si ti bio zabrinut. O ti koji si izgubio svoje tijelo, druge si sebi pretpostavio.”

Ovo strano čovjeku nije ograničeno samo njegovim tijelom, već svim onim što ga čini okupiranim da zaboravlja na sebe u mjeri u kojoj bi se trebao baviti sobom. Ako čovjek slijedi neki cilj koji ne ide u korist njega samog, to je već jedan oblik stranca. Miješanje zbilje s nečim drugim ne samo da čovjeka čini bolesnim, već to ostavlja toliko traga na njega da se u nekim situacijama i sama bit čovjeka mijenja, a time se mijenja njegova zbilja.

U predajama se kaže da, ako je čovjek volio neki kamen, Allah dž.š. proživjet će ga s tim kamenom. Voleći, u ovom slučaju kamen, njegova bit mijenja se prema ljubljenom i poprima prirodu kamena. Ako je čovjek volio Poslanika s.a.v.a. i njegov Ehli-bejt a.s., bit će proživljen s njima.

Došao je čovjek do Božijeg Poslanika s.a.v.a. i upitao ga sljedeće:

“O Božji Poslaniče, kada će biti Sudnji dan?” Poslanik reče: *“Šta si pripremio za Sudnji dan, kada pitaš za njega?”*

Čovjek reče: *“Božji Poslaniče, ja ne uradih ništa posebno, ali vas volim.”*

Poslanik reče: *“Bit ćeš proživljen s onim koga voliš.”*

Ljubav prema Ehli-bejtu i njegovim bližnjim ide u našu korist. Koliko god da je ljubljene bliži Bogu, ljubav tih ljudi ostavlja veći trag kod čovjeka i rađa veću jačinu.

Allah dž.š. kaže sljedeće:

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

Allah želi da od vas, o porodico Poslanikova, grijehe odstrani i da vas potpuno očisti.

U tom slučaju čovjek, voleći porodicu Poslanikovu, koja je potpuno čistoće, u sebi stvara stanje koje će ga na kraju dovesti do te čistoće. Zauzimanje njihovo na Sudnjem danu (šefa'at) nije ništa drugo nego naša ljubav prema njima. Šefa'at je sam po sebi samo jedan zakon iz zakona stvaranja. Ako čovjek voli Poslanika i Ehli-bejt, on, dakle, treba biti proživljen s Poslanikom i Ehli-bejtom, jer tako zakon kaže. U jednoj predaji Imam Sadik a.s. govori:

“Mi se za vas plašimo u Berzahu, a na Sudnjem danu čeka vas Poslanikov i naš šefa'at.”

Ko spozna sebe, spoznao je i svoga Gospodara

U spoznaji sebe čovjek prvo treba razlučiti ono što on nije. Drugi korak na ovom putu jeste da pronađe svoga Stvoritelja, tj. da Ga spozna. Do te mjere važna je spoznaja Stvoritelja da bez nje čovjek ne može ni sam sebe spoznati. To dvoje nemoguće je razdvojiti. U prilog tome govori i sljedeći hadis: “Ko spozna sebe, svoju dušu, spoznao je i svoga Gospodara.” Riječ je o spoznaji jedinstva između sebe i svoga Stvoritelja.

Pitali su Imama Alija a.s.: “Da li si ti vidio svoga Gospodara?” On na to odgovori: “Ja ne obožavam boga kojeg nisam vidio.” Čovjek Boga vidi očima srca. Čovjek ne može spoznati sebe prije negoli spozna Boga i obrnuto. S obzirom na činjenicu da je spoznaja Boga neodvojiva od spoznaje samog sebe, možemo zaključiti da je i sjećanje na Boga važan činilac u čovjekovoj potrazi za samim sobom.

Imam Ali a.s. rekao je sljedeće: *“Sjećanje na Boga nakon neke srčane teškoće srce pročišćuje, nakon perioda sljepoće progleda i nakon grijeha potčinjava se.”*

Kako god sjećanje na Boga pomaže čovjeku da pronađe samog sebe, isti trag i utjecaj imaju i naši ibadeti. Koliko god čovjek činio više ibadeta, on će sebe više kroz te ibadete pronalaziti i spoznavati. Ibadet je jedan primjer uzvišenijeg sjećanja na Boga.

II dio

PROŽIVLJENJE

PITANJE PROŽIVLJENJA (معاد)

Pitanje proživljenja, nakon tevhida, predstavlja jedno od najvrednijih pitanja Islama. Svi poslanici imali su zadaću da ljude uvjere u dva načela: u postojanje Gospodara – Stvoritelja, i dolazak onoga što u sebi implicira termin Kijamet:

إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا إِنَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمْ شَرَّابٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ

Njemu ćete se svi vratiti – Allahovo je istinito obećanje – On doista iz ničega stvara, On će poslije to ponoviti, da bi pravedno nagradio one koji budu vjerovali i dobra djela činili. A one koji ne budu vjerovali čeka piće od ključale vode i patnja nesnosna, zato što su nevjernici bili.

اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

Allah iz ničega stvara, On će to ponovo učiniti i na kraju ćete se Njemu vratiti.

Mnoštvo ajeta i predaja koje su dostavljene od poslanika, a posebno od pečata vjerovjesništva Muhameda, neka je mir na njega i njegovu odabranu porodicu, potakla je učenjake da raspravljaju i promišljaju o ovoj temi. Allame Tabatabai u vezi s tim kaže sljedeće:

“Ajeti koji na bilo koji način imaju dodira sa kijametom u tolikom su broju da se može reći kako u prosjeku svaka stranica Kur'ana sadrži takav ajet.”

Ajeti i predaje u nužna pitanja vjere ubrajaju i pitanje Kijameta. Drugim riječima, ne mogu se odvojiti od Islama na način da se prihvati Islam, tevhid, poslanstvo, a ne povjeruje u proživljenje. Također, čovjek ne može imati uvjerenje u tevhid i poslanstvo, a poricati post, čije je postojanje u Islamu očiglednije od samoga Sunca.

Moguće je da čovjek, uporedo s tevhidom i poslanstvom, vjeruje u proživljenje, ali da se pod utjecajem slaboga imana ne pridržava onoga što proizlazi iz takvog vjerovanja, kao što je moguće da čovjek vjeruje u tevhid, poslanstvo i post, ali da pod utjecajem nataloženih grijeha ne prakticira post.

Spomenuti ajeti i predaje ne samo da proživljenje ubrajaju u nužna načela vjere, pored hadždža, namaza, džihada itd., već se u njima, pored vjerovanja u tevhid, traži posebno vjerovanje u proživljenje. To znači da, kako god čovjek prije svega treba steći razumno uvjerenje u postojanje Boga, a zatim putem Objave upoznati se sa svojim Stvaraocem, također je potrebno da se upozna s pitanjima Kijameta; prvo razumom, a potom pomoću Objave.

Pitanje proživljenja, na vrijednosnoj ljestvici, uporedno stoji s tevhidom i poslanstvom, čineći tako temeljna načela Islama.

Ovdje se nameće sljedeće pitanje: ako je proživljenje jedno od triju temeljnih načela Islama, zašto se ono ne spominje u šehadetu, pored tevhida i poslanstva?

Kao prvo, u kur'anskom svjetonazoru, iako se proživljenje spominje kao nešto što dolazi nakon smrti, ono, ustvari, predstavlja povratak svome izvoru:

Mi smo Allahovi i Njemu se vraćamo.

Drugim riječima, početak i povratak jesu manifestacija jedne zbilje:

On je Prvi i Posljednji, i Vidljivi i Nevidljivi.

S druge strane, vjerovanje u Poslanika s.a.v.a. nužno implicira i vjerovanje u proživljenje kao jedno zasebno pitanje pored tevhida i poslanstva. Dakle, ako imamo vjerovanje u tevhid i poslanstvo, trebamo imati iman (vjerovanje) u proživljenje kao jedno zasebno pitanje spomenuto u Božijim riječima i poslanikovim predajama, kao što navedeni čvrsti dokazi njemu idu u prilog:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا

O vjernici, pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku i predstavnicima vašim. A ako se u nečemu ne slažete, obratite se Allahu i Poslaniku, ako vjerujete u Allaha i u Onaj svijet; to vam je bolje i za vas rješenje ljepše.

مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

One koji su u Allaha i u onaj svijet vjerovali i dobra djela činili – doista čeka nagrada od Gospodara njihova; ničega se oni neće bojati i ni za čim neće tugovati!

يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولَئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ

Oni u Allaha i u Onaj svijet vjeruju i traže da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvrćaju i jedva čekaju da učine dobročinstvo; oni su čestiti.

Važnost proživljenja

Kao što je već rečeno, proživljenje u kur'anskom svjetonazoru ubraja se u tri temeljna načela Islama. Međutim, pitanje proživljenja nije načelo koje se može razumjeti i pretpostaviti bez drugih dvaju načela. Zapravo, bez uzimanja u obzir drugih dvaju načela samo proživljenje nema značenja, pa čak i vjera u cijelosti gubi smisao budući da svoje opstojanje temelji na njima. Drugim riječima, vjera je skup zbilja zajedno sa zabranama i zapovijedima, radosnim vjestima i kaznama, koje su donesene od čovjeka kao Božijeg izaslanika i objašnjene putem Objave. Ako zbilje koje slijede nakon proživljenja – tj. najavljenje kazne i nagrade - samo poslanstvo bilo bi dovedeno u pitanje jer bi se nametnula nedoumica da li je Objava istinita

ili pogrešna. U tom slučaju i sva ostala učenja, donesena posredstvom Objave, izgubila bi na svojoj vjerodostojnosti.

S druge strane, čovjek posmatran iz jednog drugog ugla, posjeduje tri aspekta: misli, moralne vrline i djela. To znači da čovjek prije svega prihvata nešto kao svoje misaono uvjerenje, a potom to uvjerenje gradi njegove moralne osobine u skladu s kojima čovjek djeluje u svome okruženju, da bi sve to na koncu ishodovalo praktičan čin.

Ako bi čovjek stekao čvrsto uvjerenje da će neizbježno doći na Sudnji dan zajedno sa svojim djelima i da će prema njima biti nagrađen ili kažnjen, sigurno je da će uložiti trud radi stjecanja lijepih osobina iz kojih bi proistekla dobra djela. U suprotnom, ako ne stekne dovoljnu spoznaju o kijametskim zbiljama i u takvom stanju ode s Ovoga svijeta, ne samo da će biti uskraćen blagodatima i savršenstvima koji su bili njemu ostvarivi i pripremljeni, već će, štaviše, to biti razlog njegova zastranjenja i zablude, zbog čega će biti bačen u ponor vječne patnje.

إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا وَمَ الْحِسَابِ

One koji skreću s Allahova puta čeka teška patnja na Onom svijetu zato što su zaboravljali na Dan u kojem će se račun polagati.

Upravo zbog takvoga neispravnog mišljenja po ovom pitanju historija je bila svjedokom velikih nedjela arapskih mnogobožaca prije pojave Islama koji su, i pored vjere u postojanje Boga, poricali proživljenje.

Ukratko, važnost pitanja proživljenja veoma je jasna čak i nakon prvog pogleda na kur'anske ajete i predaje našega Poslanika s.a.v.a.

Naprimjer, Kur'an časni na mnogo mjesta riječima: na Dan ili toga Dana, upozorava i prijeti ljudima da ih, ako skrenu s Pravoga puta, sigurno čeka nesnošljiva kazna i na Ovome i na Onome svijetu.

إِذَا لَأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيَاةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ

I tad bismo ti doista dali da iskušiš dvostruku muku u životu i dvostruku patnju poslije smrti.

Poslanik se svakom prilikom koristio da ukaže na važnost Sudnjega dana i povratka Bogu, potkrepljujući svoj govor raznim oblicima argumentiranja, kao što Kur'an prenosi:

قُلْ أَعْيَرَ اللَّهُ اتَّخَذُ وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ

Reci: “Zar da za zaštitnika uzmem nekog drugog osim Allaha, Stvoritelja Nebesa i Zemlje? On hrani, a Njega niko ne hrani!” Reci: “Meni je naređeno da budem prvi među onima koji se pokoravaju” – i: “Nikakad ne budi od onih koji Mu druge ravnim smatraju!” Reci: “Ako ne budem poslušan svome Gospodaru, ja se plašim patnje na Velikom danu.”

Na drugome mjestu Poslanik s.a.v.a. držeći prilijepljenim dva kažiprsta jedan uz drugi, rekao je:

“Ja i Sudnji dan bliski smo kao ova dva prsta.”

Ovim riječima Poslanik je htio kazati da je on u stalnom sjećanju na Sudnji dan. Ova predaja implicira i jednu mnogo važniju i dublju zbilju, a to je da je kod Poslanika Sudnji dan uvijek imao prioritet.

Također, u svakoj prilici kada bi se suočio s nekom pojavom koja nestaje i propada, govorio bi: Mi smo Allahovi i Njemu se vraćamo.

Po riječima velikog mufessira Zamahšerija, Poslanik bi često, kada bi ugasio svjetlo u kući, ponavljao:

أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ

Svi poslovi vraćaju se Allahu.

وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

Čitava Zemlja na Sudnjem danu u vlasti će Njegovoj biti, a Nebesa će u moći Njegovoj smotana ostati. Hvaljen neka je On i vrlo visoko iznad onih koje Njemu smatraju ravnim!

Šejh Mufid prenosi da je Poslanik, kada bi govorio o Sudnjem danu, govorio kao osoba koja izvještava o iznenadnom napadu silne i opremljene neprijateljske vojske, dok bi mu lice svjedočilo strahom koji bi ga obuzimao. Ustvari, Poslanik je džehennemsku vatru izravno posmatrao, a jasno je da, kada neko takav izvještava o tome, njegovo stanje se alarmantno mijenja.

Naravno, treba dodati na već spomenuto da spoznaja važnosti ovoga pitanja ovisi o spoznaji Sudnjega dana i njegovih pojedinačnih stanja. Ljudi ne samo da se razlikuju po stepenu svoje spoznaje, već i po vrsti spoznaje o Kijametu:

a. Spoznaja nekih utemeljena je na strahotama i kaznama Sudnjega dana:

إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبَّنَا يَوْمًا غَبُوسًا قَمَطَرِيرًا

Mi se Gospodara našeg bojimo, onog Dana kada će lica smrknuta i namrgođena biti.

Ova skupina ljudi karakteristična je po sebi svojstvenim stanjima i spoznajama.

b. Neki ljudi, pak, svoju spoznaju i pristup Sudnjem danu grade na želji za stjecanjem blagodati i Božijim oprostom. Njihova spoznaja Kijameta pripada skupini prosječnih ljudi. Zbog toga pribjegavaju zuhdu (isposništvu), ili slijede svoje želje čije ostvarenje očekuju na Ahiretu.

c. Savršeni ljudi, kao predvodnici vjere, posjeduju sveobuhvatnu spoznaju o Sudnjem danu, što znači da oni i pored spoznaje kazne i nagrade Sudnjega dana percipiraju i čeznu za srčanim susretom sa svojim Gospodarom i Njegovim zadovoljstvom.

وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ

A na Onom svijetu je teška patnja i Allahov oprost i zadovoljstvo.

Oni su vidjeli Božije zadovoljstvo na Sudnjem danu i zato ga traže u svojim dovama:

“Pretpostavi, o moj Bože, i moj Gospodine, i moj Zaštitniče, i moj Skrbniče, da izdržim Tvoju kaznu, ali kako da izdržim odvojenost od Tebe?”

Na kraju, potrebno je naglasiti da sami strah od Vatre (Džehennema) ili postojanje žudnje za izbjegavanje Vatre nije nedostatak, već je zaustavljanje na nižim stupnjevima spoznaje što izaziva prekid duhovnog putovanja ka savršenstvu - od siromaštva ka bespotrebitosti - koje na kraju završava susretom s Bogom.

SMRT – POČETAK VRAĆANJA BOGU

Nakon što smo se upoznali sa važnošću me'ada, tj. proživljenja, sa stanovišta Kur'ana i Sunneta Poslanika a.s., potrebno je razmotriti samo pitanje proživljenja i njegove različite faze i zbilje jer, kao što je prije rečeno, sve dok se ne upoznamo sa zbiljama proživljenja onako kako to dostoji, nećemo moći spoznati položaj proživljenja u islamskom pogledu na svijet.

Definicija proživljenja

Proživljenje znači povratak Bogu, što je na više mjesta u Kur'anu istaknuto:

ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ

A poslije ćete se Gospodaru svome vratiti.

إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

Mi smo Allahovi i mi ćemo se Njemu vratiti!

Gdje se nalazi prelomna tačka povratka Bogu?

Časni Kur'an ljudski život dijeli na tri razdoblja: dunjalučki, berzahski i život nakon Kijameta.

قُلِ اللَّهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ

Reci: “Allah vam daje život, zatim će vas usmrtiti, a poslije će vas na Sudnjem danu sabrati.”

Također, ova podjela može se vidjeti iz govora stanovnika Džehennema, koje Kur'an prenosi:

قَالُوا رَبَّنَا آمَنَّا أَلَمْ نَكُنْ مِنْكُمْ وَأَخْيَرْنَا أَنْتَيْنِ فَأَعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَىٰ خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ

“Gospodaru naš” – reći će oni – “dva puta si nas usmrtio i dva puta si nas oživio; mi priznajemo grijehe naše, pa ima li ikakva načina da se iziđe?”

Imam Rida (8. Imam Ehli bejta) spominje tri najstrašnija trenutka za čovjeka, od kojih svaki za sebe predstavlja početak novog razdoblja:

“Najteže i najstrašnije za ljude bit će u sljedeća tri trenutka:

- a) trenutak kada izidu iz utrobe majke i ugledaju Ovaj svijet,
- b) trenutak kada umru i susretnu se s Ahiretom,
- c) te trenutak kada će biti proživljen i vidjeti istinitost Božanskih propisa i zakona, koje nije vidio na Dunjaluku.”

Allah dž.š. selamio je Jahjaa a.s. u tri spomenuta trenutka rekavši:

وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا

Neka je mir na njega (Jahjaa) na dan kada se rodio i na dan kada je umro i na dan kad bude iz mrtvih ustao!

Također je rekao:

وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَ يَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا

I neka je mir nada mnom (Isaom) na dan kada sam se rodio i na dan kada budem umro i na dan kada budem iz mrtvih ustajao!”

U svakom slučaju, ova tri strašna trenutka, zajedno s ajetima koji govore o tome, ukazuju na tri razdoblja u ljudskom životu. Mi ćemo našu raspravu o povratku čovjeka Bogu otpočeti od trenutka napuštanja Ovoga svijeta, što bez sumnje predstavlja početak čovjekovog povratka.

Smrt je prva faza s kojom se čovjek susreće nakon ovosvjetskoga života. Sama riječ smrt i njeni sinonimi u različitim jezicima uobičajeno se koriste u značenju gubljenja života ili životne moći i snage, ili nestajanja života i sl. Međutim, u kur'anskom i hadiskom rječniku, riječ smrt ima jedno posebno značenje koje je nekada predstavljeno pojmom, a nekada njenim osobinama.

Da bi se smrt definirala, koriste se sljedeći pojmovi:

Uzeti k sebi (Bogu), dostignuti rok, potpuno izvršiti (تَوَقَّى); Časni Kur'an smrt vidi kao preuzimanje jedne zbilje u njenoj potpunosti i prenošenje te zbilje u drugo okruženje.

Kur'an u odgovoru na zamjerku kafira: Zar ćemo, kad nestanemo pod zemljom, ponovo stvoreni biti? odgovara sljedećim riječima:

قُلْ يَتَوَفَّاكُم مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ

Reci: “Melek smrti, koji vam je za to određen, duše će vam uzeti, a poslije ćete se Gospodaru svome vratiti.”

U skladu s ovim ajetom, smrt ne predstavlja nestajanje i odlazak u nepostojanje; očuvana je cijela bit čovjeka; za ovaj čin određeni su posebni meleci od Uzvišenog Boga, a ljudska zbilja bit će poslata Gospodaru.

U drugom ajetu kaže se:

اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَ يُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

Allah uzima duše u času njihove smrti, a i one koje spavaju, pa zadržava one kojima je odredio da umru, a ostavlja one druge do roka određenog. To su, zaista, dokazi za one koji razmišljaju.

U navedenom ajetu Allah dž.š. spomenut je kao Onaj koji uzima duše, što nije u suprotnosti s onim što je rečeno u gornjem ajetu, koji meleke spominje u kontekstu uzimanja duša. Budući da Uzvišeni Bog postavlja meleke i Njegovom se dozvolom uzima duša, u zbilji, Gospodar je taj koji je usmrtio, a ne meleci.

Kao drugo, zbilja smrti i sna izjednačena je, s tom razlikom što se duše kojima nije stiglo vrijeme određenja vraćaju u Ovaj svijet za razliku od trenutka kada nastupi smrt, nakon čega nema povratka.

Smrt u ovim ajetima nije predstavljena kao truhljenje voća i njihovo nasumično opadanje s drveta, već je duša vrsta voća koja se s velikom pažnjom ubire da bi se spremila za jedan mnogo uzvišeniji cilj.

1. Sredstvo pročišćenja

Jedna od drugih definicija smrti jeste predaja Imama Musaa ibn Džafera u kojoj on smrt upoređuje sa sredstvom pročišćenja:

“Smrt je čin pročišćenja, čisti vjernika od svih grijeha da bi to za njega bila posljednja nedaća kojom će biti otkupljeni svi njegovi preostali grijesi, a pročišćuje nevjernike od njihovih dobrih djela, što je njegovo posljednje zadovoljstvo kao nagrada za njegova dobra djela.”

2. Most ka Džennetu i Džehennemu

Ova definicija izrečena je na dan ašure, riječima Imama Husejna, prikazujući smrt vjernicima nečim veoma lijepim.

“Budite strpljivi! O vi plemeniti! Smrt nije ništa drugo nego most kojim se prelazi s Ovoga svijeta teškoća i problema ka Svijetu prostranog Dženneta i neprolaznih Božjih blagodati. Ima li iko od vas da je zabrinut što odlazi nastaniti vječne dvorce. Znajte da je položaj vaših neprijatelja obrnut! Oni odlaze iz ovosvjetskih dvoraca na dno Džehennema.”

Nakon toga imam Sedžad nastavlja riječima:

“Moj otac prenio mi je od Poslanika, neka je mir i Božji blagoslov na njih obojicu, kako je rekao: ‘Ovaj svijet zatvor je za vjernika, a dženet je za nevjernika. Smrt vjernika zapravo je most za stizanje do Dženneta, a smrt nevjernika predstavlja most koji vodi do Džehennema.’ Znajte, u ovome što vam prenosim niti sam ja, niti moj otac, prenio suprotno od onoga što je rekao Poslanik.”

3. Hazreti Imam Dževad o zbilji smrti kaže sljedeće:

“Smrt je isti onaj san koji vam svaku noć dolazi – osim što on duže traje i čovjek neće biti probuđen sve do Sudnjeg dana. Svaki čovjek u svom snu vidi mnoštvo ljepota i zas-trašujućih stvari koje se ponekada ne mogu ni prebrojati. Kako god možete biti sretni ili prestrašeni u snu, takva će vam i smrt biti. Zato se spremite za nju.”

Kao što se vidi, smrt u svim dosadašnjim prikazima predložena je kao postojeća, tj. egzistirajuća stvar, a ne nešto nepostojeće, kao što i sam Kur'an kaže:

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيُبْلِغَكُمْ أَحْسَنَ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَفُورُ

Onaj koji je stvorio smrt i život da bi iskušao koji će od vas bolje postupati, On je Silni, Onaj koji prašta.

Imam-Sedždžadovo pojašnjenje zbilje smrti

1. Određeni broj predaja u svom nastojanju da objasni pojam smrti i predloži jasniju sliku ljudima, govori o njoj i njenim osobinama, kao što je i sljedeća predaja Imama Sedždžada, izrečena kao odgovor onima koji su od njega tražili da im pojasni zbilju smrti:

“Smrt je za vjernika kao skidanje uprljane i masne odjeće i odbacivanje teških okova i zamjena toga najljepšom i najmirisnijom odjećom, najbržim konjima i najboljim mjestima stanovanja. Smrt je za nevjernika skidanje odjeće časti i napuštanje najboljih mjesta stanovanja i nastanjivanje najstrašnijih nastambi i oblačenje masne i lojave odjeće uporedo s velikom patnjom.”

2. Pitan je Imam Sadik da opiše smrt, na šta je on odgovorio:

“Smrt je za vjernika kao najpriyatniji miris; kada ga pomiriše, nestaju svi bolovi, a smrt je za nevjernika gora od ugriza otrovnih zmija i akrepa.”

3. Pitali su Imama Alija da opiše smrt, za šta on reče:

“Jednoj skupini to je najava vječne blagodati, drugoj skupini najava velike patnje, a trećoj skupini to je veliki strah.”

4. Pitali su Imama Hasana o smrti: *“Šta je to smrt, ta ljudska nepoznanica ?”* On reče: *“To je najveća radost vjernicima, koja će im se desiti zato što prelaze iz kuće teškoća u kuću vječnih blagodati, a najveća je bol i nevolja nevjernicima jer prelaze iz svijeta kojeg vide kao Džennet u neprolaznu vatru.”*

Iz svega što je rečeno o smrti zasigurno se može zaključiti da je smrt prelazak iz jednog svijeta u drugi svijet, što predstavlja jednu fazu čovjekova povratka Bogu, kao što je i rekao naš Poslanik s.a.v.a.:

“O Ali, ti i ljudi niste stvoreni za prolazni, nestajući svijet, već ste stvoreni za vječni i bit ćete premješteni iz jednoga u drugi svijet.”

Pojave i zbilje s kojima se susreće čovjek

u fazi prelaska iz života u smrt

U trenucima smrti čovjek je suočen s različitim događajima koji se dešavaju istovremeno. U nastavku ćemo neke od tih događaja odvojeno razmatrati.

Smrt

1. smrtna agonija,
2. suočavanje s melecima,
3. šejtanovo nametanje sumnje u vjeru,

Berzah

1. počinje s kaburom,
2. početak Berzaha,
3. svijet Berzaha i događaji u njemu,
4. pitanja meleka prve noći kabura,
5. neke od osobina duša u Berzahu,
6. usavršavanje u Berzahu,
7. položaj potlačenih s Dunjaluka u svijetu Berzaha.

Smrtna agonija

Prva pojava s kojom se čovjek susreće prilikom smrti jeste teškoća čupanja duše.

وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ

Smrtne muke će zbilja doći – to je nešto od čega ne možeš pobjeći.

U tim trenucima sa svih strana teškoće će svom svojom žestinom nahirupiti na čovjeka. Imam Sedžždžad u vezi s tim kaže sljedeće:

“Moj Bože, tako ti Kur'ana, olakšaj nam u trenucima smrti teškoće uzimanja duše i teškoće naricanja prilikom uzimanja duše; onda kada duše stignu do grla i bude rečeno: Ko je taj ko uzima duše? Onda kada se meleki

pojavi iza skrivenog zastora - iz svijeta gajba - da uzme dušu i kada bude stavio strijelu smrti u svoj luk i kada nas napoji napitkom smrti i kada nas pozivom svojim približi drugome svijetu u kojem ćemo biti okovani našim djelima – olakšaj nam tada!”

Čovjek je u tim trenucima suočen s različitim teškoćama. Osjeća da gubi snagu upravljanja organima tijela i nemoć jezika da išta kaže. Suočen je s gubitkom svojih bližnjih, koji su mu bili oslonac u životu i novim okolnostima potpune usamljenosti. Udaljava se od ovosvjetskih zadovoljstava i uočava da se ona mijenjaju u gorčinu. Smrt mu dolazi iznenada i on se suočava s pojavama dotada skrivenog mu svijeta.

لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ

Ti nisi mario za ovo, pa smo ti skinuli koprenu tvoju, danas ti je oštar vid.

Nešto slično tome zapisano je u povijesti poslanika da se desilo hazreti Ibrahimu a.s. kada je zamolio meleka smrti da pokaže kakvog se oblika pojavljuje griješniku kada ga usmrćuje. Hazreti Ibrahim a.s., kada je vidio žestinu njegova lica, pao je u nesvijest da bi, nakon što je došao sebi, rekao:

“O meleku smrti, da griješnik vidi samo tvoje lice, bilo bi mu dovoljno.”

Također, suočava se s nepravdom i zulumom koji je uradio samom sebi i time srce svoje ocrnio, kao i nepravdom i pravom drugih koje je kršio i time sebi velik teret učinio, a sa smrću je isteklo vrijeme i ne postoji više prilike da pokuša bar nadoknaditi propušteno.

Suočavanje s melecima

Jedan od važnih događaja prilikom smrti jeste spuštanje Božijih meleka i suočavanje umirućeg s njima. Brojni ajeti koji govore o smrti ukazuju na činjenicu da je odnos meleka smrti različit prema vjerniku i nevjerniku. Upravo ovo i mijenja način njihova umiranja.

a. Susret vjernika s melecima

Časni Kur'an u vezi s ovim kaže:

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهُي أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُونَ نُزُلًا مِّنْ غَفُورٍ رَّحِيمٍ

Onima koji govore: “Gospodar je naš Allah”, pa poslije ostanu pri tome – dolaze melec: “Ne bojte se i ne žalostite se; radujte se Džennetu, koji vam je obećan. Mi smo zaštitnici vaši u životu na Ovom svijetu, a i na Onom; u njemu ćete imati sve ono što duše vaše zažele i što god zatražite, bit ćete počašćeni od Onoga, koji prašta i koji je milostiv.”

Spomenuti ajeti ukazuju na činjenicu da se melec još na Ovome svijetu spuštaju vjerniku. U to nema nikakve sumnje, jer objava Božija, poslata Pečatu vjerovjesništva, potvrđuje ovu zbilju do Sudnjega dana.

Najmanje što se može razumjeti iz ovih ajeta jeste da se vjernici, još dok su na Ovome svijetu, u posljednjim trenucima ovosvjetskoga života, susreću s melecima. To razumijevamo iz govora meleka upućenog onome koji umire: Mi smo zaštitnici vaši u životu na Ovome, a i na Onome svijetu. Da

se ovaj govor dešava u Onome svijetu, ne bi bilo smisla da meleci najavljuju i obećavaju svoju pomoć vjerniku na Ahiretu.

Na drugome mjestu u Kur'anu o susretu vjernika i meleka prilikom smrti rečeno je:

الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

One kojima će čisti meleci duše uzeti i kojima će govoriti: “Mir vama! Uđite u Džennet zbog onoga što ste činili!”

Usmrćivanje vjernika, zbog toga što su čisti od grijeha i nepravde, dešava se posredstvom čistih meleka, što i govori 82. ajet sure El-En'am:

الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَٰئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُّهْتَدُونَ

Bit će sigurni samo oni koji vjeruju i vjerovanje svoje s mnogoboštvom ne miješaju; oni će biti na Pravom putu.

Preuzimanje duše odvija se u okrilju sigurnosti i spokoja, istovremeno s upućivanjem ka Džennetu.

U vezi s ovim Poslanik s.a.v.a. upitan je: “Kako melek smrti uzima dušu sinova Ademovih?” On odgovori: “Melek smrti prilikom uzimanja duše vjernika tako ponizno stoji kod umirućeg, kao rob naspram svoga gospodara. Melek smrti zajedno sa svojim pomagačima prvo stoji kod vjernika i ne prilazi mu sve dok mu ne nazove selam i obrađuje ga Džennetom.”

Prirodno je da je vjerniku u ovakvim okolnostima veoma lahko dati dušu, što je u predajama objašnjeno kao udisanje lijepog mirisa cvijeta i nalaženje sebe u džennetskom vrtu.

b. Susret nevjernika s melecima

Časni Kur'an veoma jasno prikazuje susret nevjernika i meleka.

وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَذْءَبَارَهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ

Da si samo vidio kad su meleci nevjernicima duše uzimali i po licima ih njihovim i straga udarali: “Iskusite patnju u ognju!”

O onima koji nisu prihvatili vjeru i koji su se okrenuli ovosvjetskim zadovoljstvima i olahko gledali na Božije zakone Kur'an kaže:

فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَذْءَبَارَهُمْ

A kako će tek biti kada im meleci budu duše uzimali udarajući ih po obrazima i po leđima njihovim!

Kur'an o oholima koji nisu imali nadu u susret s Gospođarem i koji su vjerovali da trebaju Boga i meleke na Ovome svijetu vidjeti, kaže sljedeće:

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلَائِكَةُ أَوْ نَرَىٰ رَبَّنَا لَقَدْ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْا عُتُوًّا كَبِيرًا يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَائِكَةَ لَا بُشْرَىٰ لِلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حَجْرًا مَّحْجُورًا

Oni koji ne vjeruju da će pred Nas stati govore: “Zašto nam se ne pošalju meleci ili zašto Gospodara svoga ne vidimo?” Oni su, zaista, u dušama svojim oholi, a u nepravdičnosti su sve granice prešli. Onoga Dana kada ugledaju meleke, grešnici se neće radovati i uzviknut će: “Sačuvaj nas, Bože!”

O skupini onih koji su sami sebi učinili nepravdu pod isprikom da su živjeli u sredinama u kojima se nisu mogli upoznati s islamom Kur'an kaže:

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا

Kad budu uzimali duše onima koji su se prema sebi ogriješili, melec će upitati: “Šta je bilo s vama?” “Bili smo potlačeni na Zemlji” – odgovorit će. “Zar Allahova Zemlja nije prostrana i zar se niste mogli nekud iseliti?” – reći će melec i zato će njihovo prebivalište biti Džehennem, a užasno je on boravište, osim nemoćnim muškarcima, i ženama, i djeci, koji nisu bili dovoljno snalažljivi i nisu znali puta.

Također, Kur'an o skupini onih koji iznose laži o Bogu i koji se ne pokoravaju Poslaniku, a zauzimaju položaje kojih nisu dostojni, kaže:

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَأُنْزِلُ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَوْ تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوا أَنْفُسَكُمْ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ

Ko je nepravedniji od onoga koji laži o Allahu iznosi ili koji govori: “Objavljuje mi se” – a ništa mu se ne objavljuje, ili koji kaže: “I ja ću objaviti kao što Allah objavljuje.” A da ti je vidjeti nevjernike u smrtnim mukama, kada melec budu ispružili ruke svoje prema njima: “Spasite se, ako možete! Odsada ćete neizdržljivom kaznom biti kažnjeni zato što ste na Allaha ono što nije istina iznosili i što ste se prema dokazima Njegovim oholo ponašali.”

U svakom slučaju, smrt nevjernika i dvoličnjaka veoma je teška, to je kao kada se zub vadi bez lokalne anestezije ili kad se čupa nokat, čak će i mnogo teže izgledati čupanje njihovih duša. Sve teškoće s jedne, a iznenadnost ovog događaja i suočavanja s nepoznatim s druge strane, višestruko uvećavaju teškoću smrti:

بَلْ تَأْتِيهِمْ بَعَثَةٌ فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ

Nego će im nenadano doći i zaprepastiti ih i da je neće moći odbiti i da im se neće vremena dati!

Šejtanovo nametanje sumnje u vjeru

Jedan od važnih događaja prilikom smrti jesu naponi šejtana i njegovih pomagača u potjecanju sumnje kod umirućeg, kada je riječ o njegovu vjerovanju i njegovu udaljavanju od istine ka batilu, a sve radi mogućnosti da čovjek ode sa Ovoga svijeta bez imana.

Imam Sadik a.s. rekao je:

“Nema nikoga a da prilikom dolaska smrti s njim nije i Iblis, koji ga navodi na nevjerstvo i potječe sumnju u vjeru njegovu, sve dok mu duša ne iziđe. Onaj koji bude vjernik, Iblis neće imati moć nad njim. Kada vam dođe

smrt, podstičite jedni druge (talkin) na izgovaranje šehadeta: 'Svjedočim da nema Boga osim Allaha i da je Muhammed Božji poslanik, neka je mir na nj i porodicu njegovu!', sve dok ne umre.'

Naravno, šejtanove spletke primiču se čovjeku iz njegove nutrine putem ovladavanja njegovom moći imaginacije. On to čini na način da čovjeku predočava neku lijepu scenu ili ga podsjeća na neka nefsanska sjećanja (ako je npr. žudio za nekom ljepoticom, ili lascivnim scenama – Iblis mu ih u punom kapacitetu prikazuje) da bi time čovjek zaboravio na položaje i stepene Božijeg zadovoljstva, zanemario ljubav Uzvišenoga Boga i oživio ljubav ka ovosvjetskim ukrasima i prolaznim ljepotama. Ako čovjek podlegne ovoj šejtanovoj spletki, time je prekinuo sve veze s duhovnim bićima, a prije svega s Uzvišenim Bogom i Njegovim Poslanikom i imamima, a svoje je srce predao niskim ovodunjalučkim strastima - dok mu duša zauvijek napušta svijet profanosti.

Međutim, vjernik, koji je srce predao vječnosti i koji je ašik susreta sa svojim Voljenim - koji je zaljubljenik posmatranja Nje-gove svobuhvatne milosti i druženja s čistim posvećenim dušama, čiji su umovi obuzeti Bogom - sve ove spletke u trenucima smrti vidi lažnim i zamkama šejtanovim. Ne obazire se na njih i u iščekivanju je zapovijedi za uzdizanje ka višim svjetovima, vječnom svijetu tevhida, kao što je i rečeno u predaji:

“Vjernik je kao čvrsta planina, ne pomjeraju ga oluje.”

U drugoj predaji Imama Sadika kaže se:

“Zaista, šejtan dolazi čovjeku od naših ugodnika prilikom smrti, dolazi mu i s desne i s lijeve strane da bi ga spriječio od onoga što zaslužuje, a Allah dž. š. ne voli da se desi takvo šta vjerniku te je zato rekao:

يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ

وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ

Allah će vjernike postojanom riječju učvrstiti i na Ovom i na Onom svijetu, a nevjernike će u zabludi ostaviti; Allah radi šta hoće.”

Pod desnom stranom, u spomenutoj predaji, podrazumijeva se čovjekova dimenzija duhovnosti i vjerovanja, a pod lijevom stranom podrazumijeva se ona dunjalučka i materijalna. Dakle, šejtan čovjeku prilazi s obiju spomenutih strana.

Ono što je važno istaći na ovome mjestu jeste činjenica da se povratak batilu, tj. neistini, tiče onih ljudi koji su bili na istini i imali iman. U ovom slučaju nameće se pitanje: kako je bilo moguće da čovjek bude na istini, a da ode s Ovoga svijeta bez imana? U odgovoru treba reći da se iman dijeli na dva oblika:

a) jedan oblik imana jeste onaj koji je postojan,

b) a drugi jeste onaj koji još uvijek nije dostigao razinu postojanosti. Drugim riječima, srce ga je prihvatilo kao neki privremeni zalog da bi nakon nekog isteka vremena nestao.

U čovjeku s postojanim imanom šejtan ne može ostvariti nikakav utjecaj, bilo da pokušava prići s lijeve ili s desne strane. Međutim, ljudi sa labavim imanom trebaju biti svjesni ovoga trenutka i na vrijeme početi razmišljati kako da se pripreme da s Ovoga svijeta ne odu bez imana.

Preneseno je kako je Fuzejl ibn Ajjaz, inače arif - putnik duhovnog puta, imao sljedbenika koji se računao kao njegov najodabraniji učenik. U časovima smrti ovoga učenika Fuzejl je prišao do njegove postelje i otpočeo učenje sure Ja-sin. Učenik zamoli učitelja da ne uči. Fuzejl ga otpoče potjecati na izgovaranje šehadeta, ali učenik odbi ponavljati rekavši da su mu te riječi odvratne. U tom stanju učenik napusti Ovaj svijet.

Fuzejl je potresao ovaj događaj i s velikom tugom vratio se kući. Iste noći u snu je vidio kako ga nose prema vatri. Tada ga upita:

“Šta je bio razlog da ti je Bog oduzeo spoznaju i pustio te u lošem stanju da umreš? On odgovori: Zbog tri stvari koje sam posjedovao u sebi: prvo je ogovaranje, drugo je zavist, a treće je bolest zbog koje sam se obratio liječniku koji mi je propisao da svake godine popijem po jednu mjeru alkohola, u suprotnom, bolest će ostati. Ja sam radio u skladu s njegovim mišljenjem i ove tri stvari bile su razlog zbog čega sam umro u onako lošem stanju.”

Nakon što smo se upoznali s važnošću ovog događaja, prilikom smrti treba vidjeti šta je čovjeku nužno za sretan prolazak kroz ovo iskušenje.

Naznake rješenja ovoga problema mogu se predložiti kroz sljedeće postavke:

1. Čovjek prije svega treba uzvjerovati u Uzvišenoga Boga i sve ono što je objavljeno Poslaniku na osnovu čvrstih i razumnih argumenata. Činjenica da čovjek prihvata neke dijelove Kur'ana i neke govore Poslanika, a preostale ne prihvati nije osvjedočenje istinskog imana, već je to znak slijeđenja prohtjeva i strasti. S druge strane, ono što smo mi u svojim glavama sami iskonstruirali i prihvatili kao iman, nije sigurno ono što je rekao Poslanik s.a.v.a. i ono što se podrazumijeva u njegovim riječima. Prema tome, čovjek treba formirati želju da prihvati sve što odgovara poslaničkom prezentiranju istine i da se odriče svega onoga ono što ne odgovara tome, čak i da nikada ne sazna ili ne spozna pravu istinu.

Jeli proživljenje tjelesno ili samo duhovno?

Tumačenje u prethodnim odjeljcima slično je stavu Ibn Sine po pitanju tjelesnog proživljenja. On je rekao da se to pitanje ne može dokazati razumom na njegovu današnjem nivou razvoja, ali zato što je Poslanik rekao da je proživljenje tjelesno, i on ga takvog prihvata.

Časni Kur'an ovu istinu izlaže u 2. ajetu sure Muhammed:

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَآمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ

A onima koji vjeruju i dobra djela čine i vjeruju u ono što se objavljuje Muhammedu – a to je Istina od Gospodara njihova – On će preko hrđavih postupaka njihovih preći i prilike njihove On će poboljšati.

2. Uvjerenja stečena razumom treba prenijeti u srce. Ono što promiče u mislima i u razumu napisano je i u knjigama, a to čovjeka ne može spasiti osim ako sve to ne nađe svoje mjesto u srcu i tamo se učvrsti. Ono što ima svoju cijenu u trenucima smrti, a i poslije, jedino je čisto srce ispunjeno imanom.

إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقُلُوبٍ سَلِيمٍ

Samo će onaj koji Allahu srca čista dođe spašen biti.

Metod sticanja istinskog imana i uvjerenja događa se pos-redstvom spoljnjih čula (djelom) kao što su ruke, noge, oči, uši itd. i un-utarnjih moći, kao što su moć percepcije, razumijevanja, spoznaje. Sve predaje koje nude rješenje ovoga problema ukazuju na jedan od ovih dvaju puteva.

Naprimjer, u jednoj predaji čovjek po imenu Sulejman Dejlami obraća se Imamu Sadiku s molbom da ga pouči dovi koja će mu upotpunjavati iman kad god je uči. Imam reče da nakon svakog namaza uči sljedeće:

رضيت بالله ربّا و بمحمّد صلّى الله عليه و آله نبيا و بالاسلام ديناً و بالقرآن كتاباً و
بالكعبة قبلّة و بعليّ وليّاً و اماماً و بالحسن و الحسين و عليّ بن الحسين و محمّد بن عليّ
و جعفر بن محمّد و موسى بن جعفر و عليّ بن موسى و محمّد بن عليّ و عليّ بن محمّد و
الحسن بن عليّ و الحجة بن الحسن عليهم السّلام أئمة أئمة فاضلي
لهم إنك على كلّ شيء قدير

“Zadovoljan sam Allahom kao Gospodarom, i Muhammedom, neka je mir na njega i njegovu porodicu, kao Poslanikom, i Islamom kao vjerom, i Kur'anom kao Knjigom, i Kabom kao kiblom, i Alijem kao zaštitnikom, i imamima Hasanom i Husejnom i Ali ibn Husejnom i Muhammed ibn Alijem i Džafer ibn Muhammedom i Musa ibn Džaferom i Ali ibn Musaom i Muhammed ibn Alijem i Ali ibn Muhammedom i Hasan ibn Alijem i El-Hudžet ibn El-Hasanom kao imamima. Moj Bože, daruj mi da budem zadovoljon njima kao imamima i učini da oni budu zadovoljni mnome. Zaista, Ti si nad svim Moćan.”

U predajama je naglašeno da obavljanje farz-namaza u prvo vrijeme ima veoma važnu ulogu u trenucima smrti. Naprimjer, zapisano je u predaji da nema kuće, ni na Istoku ni na Zapadu, a da dnevno u vrijeme pet farz-namaza melek smrti ne obiđe ukućane. Uvijek kada bude htio uzeti dušu nekome, ako bude od onih koji su pazili na prvo vrijeme namaza, sam melek potjecat će ga na izgovaranje šehadeta, a šejtana će tjerati od umirućeg.

U jednom drugom hadisu ukazuje se na oba metoda prenošenja razumnog uvjerenja na srce, putem spoljnjih i unutarjnjih organa čovjeka. Na temelju istoga Imam Sadik u pismu jednome čovjeku napisao je:

“Ako želiš imati sretan kraj i da ti duša bude lijepo uzeta, onda pravo Božje vidi velikim, Božje blagodati ne troši na putu grijeha, neka te ne uzoholi Božija strpljivost, svakoga ko ti izrazi ljubav, bilo da je u tome iskren ili laže, ti poštuju, a u slučaju da laže, njemu će se zlo vratiti.”

Djela kao što su smatranje Božijeg prava velikim ili neoholjenje zbog Božije strpljivosti, prvotno se ostvaruju unutarjnjim moćima, dok se ostale radnje ostvaruju posredstvom vanjskih organa.

Rezime cijelog sadržaja može se svesti na zaključak da se jedino oni koji su u sebi oživjeli praktični tevhid i srčano se povezali s Uzvišenim Bogom, Poslanikom i imamima, mogu nadati da će sa sigurnošću proći ove strašne zamke. Ova skupina ljudi, i pored toga, treba biti oprezna da slučajno ne učini grijeh ostavivši ga neotkupljenog, u najmanju ruku istigfarom ili

kajanjem jer u suprotnom, ako ostane neizbrisan, ostavit će dubokog traga na nutrinu - batin čovjeka. Ukratko, svako kršenje Božijih zakona treba što brže kompenzirati njemu odgovarajućim iskupom.

BERZAH

Smisao pojma kabur

Allame Tabatabai kaže: Iz ajeta i predaja može se zaključiti da postoje tri vrste kabura. Dvije su vrste zajedničke za sve ljude, dok se treća vrsta razlikuje od čovjeka do čovjeka.

a) Prvi kabur, koji je zajednički za sve ljude jeste raka, jama, tj. iskopana rupa u koju se spušta tijelo umrlog. Pojam kabura u ovom značenju nalazi se u predajama koje se odnose na područje fikha, a ne na irfan i teologiju.

b) Druga vrsta kabura, također, koja je slična za sve ljude, odnosi se na tijelo. Ovozemaljsko tijelo je, ustvari, kabur ljudske duše. Časni Kur'an ljude koji nemaju iman opisuje kao one koji žive u svojim kaburovima obraćajući se svome Poslaniku sljedećim riječima:

وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ وَمَا أَنتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ

Nisu nikako isti živi i mrtvi. Allah će učiniti da čuje onaj koga On odabere, a ti ne možeš one u grobovima dozvati.

c) Treća vrsta kabura svojstvena je svakome čovjeku ponaosob. Predstavlja čovjekov ahlak i osobine koje u Berzahu formiraju odgovarajući milje umrlom svojstven njegovom ahlaku i osobinama. U slučaju da su u pitanju osobine čovjeka lošeg karaktera, to će čovjeku priskrbiti samo zlo, kao što je i rečeno u nekim od predaja Ehli-bejta, da će čovjeka u kaburu devedeset i devet gmizavaca uznemiravati. Naravno, pod devedeset i devet gmizavaca podrazumijevaju se oličene čovjekove loše osobine koje obitavaju u njemu. Prema tome, svaki čovjek ima u sebi svoj kabur i njegov istinski kabur nije izvan njega, a on nije ništa drugo nego odraz njegovih stanja duše koje formiraju njegove osobine.

Kako god plod treba provesti jedan period u utrobi majke dok se ne navikne i ne stekne prisnost sa svijetom materije u koji će doći, isto tako ovosvjetski čovjek nema moć i sposobnost razumi-jevanja proživljenja i Kijameta, te zbog toga treba jedan pe-riod provesti u kaburu (u svijetu Berzaha) da bi stekao prisnost s pojavama Kijameta. Poslanik Mu-hammed s.a.v.a. rekao je:

“Kabur je ili jama od vatrenih jama Džehennema, ili je vrt od vrtova Dženneta.”

U ovoj predaji pod kaburom se podrazumijeva njegovo treće značenje izneseno u gornjem izlaganju. Svjedoci smo i sami koliko se često događa da neki ljudi uopće ne budu položeni u kabur, ili budu bačeni u more, ili u nekim slučajevima i loši i dobri ljudi budu zajedno ukopani, a istovremeno se njihovi istinski kaburovi razlikuju jer im se i moral i osobine duša njihovih razlikuju.

Dakle, sve predaje koje govore o pritisku kabura, ispitivanju meleka i sl. odnose se na svijet Berzaha, koji se nalazi u samome čovjeku, a ne na iskopani kabur na Ovome svijetu.

Skupina ljudi, ne razumijevajući stvarnost predaje koja u sebi implicira pitanja kao što je naprimjer pritisak kabura, ismijava ovu vrstu predaja

pitajući se zar je moguće da kabur, koji nije ništa drugo nego iskopana raka, može stiskati čovjeka položenog u njega. Oni govore:

“Mi smo otišli i ispitali i nikakvog pomijeranja kabura nismo vidjeli, niti vatre rasplamsale...!”

Prema tome, kabur u ovim predajama predstavlja drugi svijet koji se naziva svijet Berzaha. To je ujedno i značenje kabura u predaji Imama Sadika, kada je na pitanje šta je Berzah odgovorio:

“Berzah je kabur od trenutka smrti do Sudnjega dana.”

Kabur se u ovom značenju koristi u rječniku arifa teologa. Nakon tog objašnjenja postaje jasno značenje brojnih predaja, poput predaje koja govori o Miradžu. Preneseno je kako je Poslanik s.a.v.a. rekao:

“Ja sam na Miradžu svoj Ummet vidio u deset različitih oblića. Učenjake u obliku pasa, jednu skupinu u obliku lisica, drugu skupinu kao vukove, treće u obliku mrava itd.”

Znači, pohlepan čovjek na Ovome svijetu u Berzahu je u obliku mrava, kao što će agresivan čovjek biti pretvoren u oblik divlje životinje itd. Sve duboko ukorijenjene osobine u čovjeku materijali su od čega se formira tjelesni oblik čovjeka na Drugome svijetu. Ljudska duša bit će kažnjena i podnositi će bol zajedno sa svojim novostečenim tjelesnim oblikom, kao i nagradu i zadovoljstvo.

Početak Berzaha

Berzah, osim što je cijeli ispunjen teškoćama, njegov sami početak poseban je po svojoj tegobi koja se ne može ni iskazati riječima. Imam Ali o tome kaže sljedeće:

“O Božji robovi, za onoga kome nije oprošteno nema težeg trenutka od same smrti. Budite oprezni spram pritiska kabura i njegove tjeskobe i usamljenosti! Zaista, kabur svakoga dana obznanjuje – Ja sam kuća strave.”

Sejjid Tavus r.a. prenosi Poslanikovu s.a.v.a. predaju u kojoj kaže:

“Nema teže noći za mrtvaca od prve noći kabura.”

Također, preneseno je da, kada se mejt nosi na ukop, ne treba ga spuštati odjednom u kabur, jer kabur sa sobom donosi velike strahove. Zato malo zastanite da bi se mrtvac spremio i privikao, a nakon male stanke krenite i opet nakratko zastanite. Tek treći put spustite mrtvaca u kabur.

Neki od učenjaka tumačili su ovu predaju na sljedeći način: Iako se duša odvojila od tijela, a tijelo ne razumijeva pojavu straha i patnje, spuštanjem tijela u jamu i duša je u strahu od ulaska u svijet Berzaha budući da još uvijek nije u potpunosti prekinula sve veze s tijelom.

Uporedo s predajama koje govore o teškoćama ulaska u svijet Berzaha zabilježene su i predaje o djelima koja čovjeku pomažu da lakše prebrodi ove teškoće. Naprimjer, u jednoj predaji imam Bakir kaže sljedeće:

“Onaj koji u potpunosti obavlja ruku na namazu (mirno i poštujući sve propise i adabe rukua), bit će oslobođen teškoća.”

Također, rečeno je da prakticiranje nekih zikrova otklanja teškoće i strah prve noći kabura. Preneseno je da neka djela onih koji ispraćaju mejta pomažu umirućeg u tim teškim trenucima. Oni koji su više zainteresirani za ovu temu mogu se obratiti zabilježenim dovama koje su učili Poslanik i njegov Ehli-bejt, neka je mir na sve njih.

Stisak kabura

Jedna od prvih pojava s kojima se susreće čovjek u Berzahu jeste stiskanje kabura. Već prije naveli smo predaju Imama Alija koja govori o ovoj temi:

Imam Sadik a.s. kaže:

“Kada je umro Sa'd ibn Muaz, njega je ispratilo sedamdeset hiljada meleka, ali, i pored toga, Poslanik je stojeći pored njegova mezara rekao: ‘I Sa'da, također, kabur stiska’.”

U jednoj svojoj dovi Imam Sadik moli:

“Moj Bože, pomози mi prilikom stiska kabura! Moj Bože, pomози mi u tami kabura! Moj Bože, pomози mi u strahu od kabura!”

Treba naglasiti da stiskanje kabura ne podrazumijeva stezanje zemlje, kamena i sličnoga, u šta je položen mrtvac, već se radi o patnji i vatri kojima je duša izložena. Zbog velike prisnosti koju duša stječe sa svijetom materije, pogrešno se zaključuje da svaki oblik patnje ili kazne potječe iz materije, pri

čemu se u potpunosti zaboravlja na dušu i njenu zbilju. Tijelo nije podnosilac patnje, bilo da ostane čitavo nakon smrti, ili nestane, kao kada ga spaljuju, već je duša ta koja je izložena kazni ili – ako zasluži – sreći i velikoj blagodati. Ustvari, širina ili tjeskoba kabura odraz je velikodušnosti širine duše i obrnuto - stisnutosti duše raznim pokuđenim osobinama - ili, drugim riječima, posjedovanjem ili neposjedovanjem imana.

Šta je razlog stiskanja kabura u predajama?

Rečeno je da se radi o nepažnji prema nečistoćama (ostacima mokraće na odjeći i drugih nečistoća ljudskog i životinjskog porijekla), ogovaranju, napuštanju porodice i posebno lošem ophođenju u okrilju porodice, nepomaganju brata vjernika, kada on traži pomoć i pored toga što mu se moglo pomoći. To su samo neki od uzroka stiska kabura koji se mogu razumjeti iz predaja.

Međutim, ono što pomaže čovjeku da se spasi od stiska kabura može se naći u predajama i dovama. Imam Rida u jednoj predaji kaže:

“Budite oprezni spram noćnoga namaza! Nema nijednoga roba koji ustane u zadanjem dijelu noći i klanja osam rekata noćnoga namaza, dva rekata šafa'a i jedan rekat vitra, te u kunut-dovi sedamdeset puta prouči istigfar, a da neće biti zaštićen od džehennemske i kaburske patnje. Dat će mu se dug život i obilna opskrba.”

Svijet Berzaha i događaji u njemu

U svom vraćanju Bogu, nakon smrti, čovjek ulazi u berzahske faze. Sama riječ Berzah u značenju je prepreke, zastora - tj. brane koja se nalazi između dva druga prostora. Zbog toga se ovaj period, koji dolazi nakon ovosvjetskog života čovjeka, a prije njegova života nakon Sudnjega dana, naziva Berzah.

Časni Kur'an na nekoliko mjesta ukazuje na ovu fazu čovjekova života koja se u Kur'anu i predajama naziva svijet kabura. Spomenut ćemo neke od tih ajeta:

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ

1. Kad nekome od njih smrt dođe, on uzvikne: *“Gospodaru moj, vrati me da uradim kakvo dobro u onome što sam ostavio!”* Nikada! To su riječi koje će on uzalud govoriti, pred njima će prepreka (Berzah) biti sve do Dana kada će oživljeni biti.

Pitali su Imama Sadika: Šta je Berzah? On je odgovorio:

“To je kabur od trenutka smrti do Sudnjega dana.”

Pod kaburom se ne podrazumijeva dio zemlje u kojoj je položeno mrtvo čovjekovo tijelo. Moguće je da se čovjek utopi u moru, ili da ga pojedu divlje životinje, ali da i pored toga prolazi razdoblje prebivanja u Berzahu kao i ostali ljudi.

قَالُوا رَبَّنَا أَمَتْنَا اثْنَتَيْنِ وَأَخْيَيْنَا اثْنَتَيْنِ فَأَعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَى خُرُوجٍ مِّن سَبِيلٍ

2. “Gospodaru naš” – reći će oni – “dva puta si nas usmrtio i dva puta si nas oživio; mi priznajemo grijehe naše, pa ima li ikakva načina da se iziđe?”

Spomenuti ajet govori o dvjema smrtima i dvama proživljenjima. On veoma jasno ukazuje na razdoblje berzahskog života. U slučaju da nema Berzaha, dva proživljenja i dvije smrti ne bi imali smisla.

3. Časni Kur'an u sljedećem ajetu obraća se vjernicima koji su posjedovali uvjerenje u Sudnji dan, ali su vjerovali kako čovjek nakon smrti nestaje da bi nakon nekoga vremena bio proživljen na Sudnjem danu.

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ

Nikako ne smatraj mrtvima one koji su na Allahovu putu izgignuli! Ne, oni su živi i u obilju su kod svoga Gospodara.

Karakteristike svijeta Berzaha

Prije nego što otpočnemo s razmatranjem samih događaja u Berzahu, nužno je da se pojasne karakteristike Ovoga svijeta, što će nam u mnogome pomoći da mnogo lakše i bolje razumijemo i sve ostale teme vezane za Berzah.

Berzah je, kao što je rečeno, međusvijet smješten između Ovoga svijeta i Ahireta, te upravo zbog toga posjeduje odlike obaju svjetova. To znači da bića u Berzahu nisu sačinjena od iste materije kao na Ovome svijetu - ali posjeduju oblik, formu, miris, veličinu, stanje sreće i tuge - sve slično kao i ovamo.

Imam Sadik rekao je o ljudima kojima je uzeta duša sljedeće:

“Kada im Allah dž.š. uzme duše sebi, On ih položi u oblike slične onima koje su imali na Ovome svijetu. Oni piju i jedu, a kada im dođe novopridošlica, prepoznaju ga po liku koji je imao na Ovome svijetu.”

Na osnovu ovoga hadisa shvata se da je kaluf (kalup) duše kaluf materijalnog oblika pomoću kojeg jede, pije i po kojem ga drugi prepoznaju. Treba naglasiti da je jelo i piće u Berzahu u onome obliku koji odgovara berzahskom obliku duše.

U jednoj drugoj predaji čovjek po imenu Vellad Hannat pitao je Imama Sadika:

“Gdje se nastanjuju duše vjernika nakon smrti?” Imam mu je na to odgovorio: *“U tijelima poput vaših.”*

Preneseno je od Imama Alija da je rekao:

“U svijetu Berzaha duše u svojim tijelima okupljaju se u grupama i razgovaraju međusobno.”

Ono što se može zaključiti iz ajeta i predaja o vidu i sluhu ljudi prilikom smrti i u Berzahu jeste činjenica da duše, bilo da su u blagostanju i

zadovoljstvu, ili u kazni i patnji, vide i čuju druge ljude, Poslanika, imame Ehli-bejta i meleke; oni, štaviše, s njima i razgovaraju.

Berzahski vid i sluh moguće je da nekima još na Ovome svijetu budu otvoreni, kao što i kur'anski ajet kaže:

كَأَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ

Nije tako! A da imate samo znanje pouzdano, vidjeli biste sigurno Džehennem! I još jednom, doista bi ga vidjeli očigledno!

Znači, čovjek još na Ovome svijetu može dostići položaj da posmatra stanovnike Džehennema i Dženneta. Tako je u povijesti Poslanika s.a.v.a. zabilježeno da je jedno jutro sreo Haris ibn Malika i pitao ga:

“Kako si prenoćio?” On odgovori: “U stanju sigurnosti (jekina).” Poslanik se nađe malo začuđen i upita ga: “Šta su znakovi tvoje sigurnosti?” On odgovori: “Kao da posmatram prijestolje Gospodara, koje je postavljeno radi svođenja računa. Vidim stanovnike Dženneta kako su se naslonili na svojim mjestima i kako idu u posjetu jedni drugima. Vidim stanovnike Džehennema u patnji kako urliču i zapomažu uvijajući se oko sebe u boli.” Potom Poslanik reče: “Ovo je rob čije je srce Allah prosvijetlio imanom.”

U vezi sa sposobnošću sluha mrtvih preneseno je da se Poslanik s.a.v.a. nakon bitke na Bedru obratio poginulim mušricima sljedećim riječima:

“Da li ste našli ispunjenim Božije obećanje?” Prisutni Omer, drugi halifa, upita: “O Božiji Poslaniče, zar s mrtvima razgovaraš?” Poslanik odgovori: “O sine Hatabov, tako mi Boga, ti ne čuješ bolje od njih.”

Potrebno je napomenuti da i pored toga što će ljudima u Berzahu biti otkrivene skrivene zbilje i stvari, ostat će još mnogo čega skrivenog, jer Berzah nije faza potpune manifestacije svih stvari i u njemu još uvijek postoji oblik sna i nemara koji odgovara Berzahskom uređenju, sve dok čovjek ne dođe na Sudnji dan, kada će sve biti objelodanjeno. Časni Kur'an ovaj dan naziva Danom kada će sve tajne biti otkrivene.

Od drugih odlika Berzaha, koje treba spomenuti na kraju, jeste postojanje sunca Berzahskog koje će se radati i zalaziti, rijeka, drveća sa svojim hladom, ali i drugih blagodati i patnji, što potvrđuju i ajeti i predaje.

KAKO MELECI ISPITUJU?

U čemu god da čovjek na Dunjaluku aktivno sudjeluje – hoda, piše, stječe znanje, gradi itd., to čini posredstvom svoje duše. Međutim, s druge strane, budući da duša s tijelom formira jednu posebnu bliskost, čovjek stječe pogrešnu sliku da se sve što uradi ostvaruje posredstvom tijela.

Nakon što duša preseli u Berzah i odvoji se od tijela, shvata svoju zbilju, te posredstvom svoje zbilje u Ovome svijetu saobraća s drugim bićima.

Budući da su u Ovome svijetu sve stvari pomiješane: istina, neistina, srdžba, strasti, imaginacije, razum, sreća, patnje itd., za čovjeka je moguće da jedno izgovara, a da drugo u srcu taji. Razlika između jezika i

unutarnjega, shodno okolnostima i namjerama, naziva se laž, pritvornost, licemjerje i sl.

Moguće je da čovjek, ne radi Božijeg zadovoljstva, već zbog drugih motiva, ne čini grijeh. Neće ukrasti jer zna da će izgubiti čast, ako se sazna. Neće slagati i prevariti jer zna da će time izgubiti društveni ugled. Međutim, ako se isti taj čovjek nađe u situaciji kada je siguran da ga niko neće vidjeti i niko neće saznati, i da je bez ikakvih zapreka i bez ikakvih prijetnji, počinut će najgnusnija djela.

Sve ove dvostranosti jesu zbog razlike između zahira i batina koje postoje u čovjeku na Ovome svijetu. U svijetu Berzaha, budući da ne postoje različiti nagoni, ne postoje ni razlike između zahira i batina, spoljnog i unutarnjeg. Čovjek u Berzahu razgovara posredstvom svoje zbilje, tj. ništa ne može sakriti. Na pitanje ko mu je Gospodar, odgovorit će istinito, tj. spomenut će onoga "gospodara" kojem je istinski robovao dok je bio živ na Dunjaluku. Gospodar čovjeka jeste ono biće kojemu je čovjek posvetio svoje misli, ono čime je ispunio svoje srce kada se osamljivao. Nekome je "obožavani" dijete, nekome žena, imetak, posao, društveni status, medijska ličnost, znanje itd. Časni Kuran o različitim bogovima kaže:

أَلْأَنبَاءُ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمْ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

Ili su bolji raznorazni bogovi, ili Allah – Jedini i Svemoćni?

Božiji Poslanik o ljudima posljednjeg vremena rekao je:

"Stomaci su im bogovi, žene su im kibla, dinari i dirhemi njihova su čast."

U svakom slučaju, namjera dosadašnjeg izlaganja bila je da se ukaže na činjenicu da će čovjek na početku ulaska u Berzah imati razgovor s melecima. Pošto je Berzah svijet batina, neće se moći lagati ni varati, niti smišljati spletke. U istom značenju prenesena je sljedeća predaja Imama Alija:

"Kada stigne posljednji dan Ovoga svijeta i prvi dan Onoga, pred čovjekom ukazat će se supružnik, imetak, djeca i djela njegova. Okrenut će se prema imetku i reći: 'Tako mi Boga, bio sam pohlepan prema tebi. Reci mi sada šta ja imam svoga kod tebe?' Imetak će odgovoriti: 'Dosta ti je od mene ćefin.' Okrenut će se djeci i reći: 'Tako mi Boga, bio sam vam prijatelj i vaš skrbnik. Šta ja imam svoga kod vas?' Oni će odgovoriti: 'Mi ćemo te odnijeti do kabura i tamo te zatrpati.' Onda će se okrenuti djelu i reći: 'Tako mi Boga, udaljio sam se bio od tebe i teškim sam te držao. Reci mi šta ja svoga imam kod tebe?' Ono će reći: 'Ja sam s tobom u kaburu i Sudnjem danu, sve dok ne budem predloženo Gospodaru.' Ako bude od Božijih prijatelja, doći će mu osoba najljepšeg lica, mirisa i odjela i reći će mu: 'Budi obradovan mirom i sigurnošću od svake tuge i žalosti i džennetskim blagodatima i vječnom kućom, zasigurno, došao si u najbolja prebivališta.' Tada će prijatelj Božiji pitati: 'Ko si ti?' On će odgovoriti: 'Ja sam tvoja dobra djela.' Nakon toga, umrlom će se obratiti riječima: 'Kreni s Dunjaluka ka Džennetu!' Tada će mejt zaželjeti da ga što prije ogasule i odnesu do kabura. Kada ga spuste u kabur, doći će dva meleka koja su zadužena za ispitivanje. Kosa će im biti tolika da će je vući za sobom dok budu dolazili. Zubima će zemlju cijepati. Glas im je poput gromova, a oči

poput munja. Pitat će ga: ‘Ko ti je Gospodar? Ko ti je poslanik? Šta ti je vjera?’ On će odgovarati: ‘Allah mi je Gospodar. Muhamed s.a.v.a. moj je poslanik. Islam je moja vjera.’ Kada ovo čuju, dva meleka činit će dovu Bogu: ‘Bože, učini ga postojanim u svemu onome što on voli!’ Ovo je upravo govor Božiji: Allah će vjernike postojanom riječju učvrstiti na Ovom svijetu i na Ahiretu.

يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

Nakon toga, kabur će mu se proširiti sve dokle pogled doseže. Otvorit će mu se jedna džennetska vrata i reći će se: ‘Sa spokojnom mišlju odmaraj se kao mladić uronjen u blagodati.’ I to su upravo Božije riječi:

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا

Stanovnici Dženneta tog će dana najbolje prebivalište i najljepše odmaralište imati.

Ako mejt bude neprijatelj Božiji, njemu će doći osoba najružnijeg lika, mirisa i odjela i reći će mu: ‘Budi obradovan Džehennemom i njegovom vatrom.’ Tada će poželjeti da ga što duže gusule i što sporije odnesu do kabura, a kada ga spuste u kabur, doći će dva meleka koja će mu otkloniti sa lica čefin i pitati ga: ‘Ko ti je Gospodar? Ko ti je poslanik? Šta ti je vjera?’ On će odgovoriti: ‘Ne znam.’ Reći će ispitivač: ‘Zar ne znaš i nisi upućen?!’ Tako će ga udariti gvozdenom toljagom da će se sva živa bića na Zemlji prepasti osim čovjeka i džina. Nakon toga, otvorit će se jedna vrata Džehenema i reći će se: ‘Nastani se u najlošijem stanju!’ Stanje u kojem će zbog žestine tjesnoće doći kao koplje, dok će mu mozak i meso na nokte izlaziti. Opkolit će ga akrepi, zmiје i insekti. Tijelo će mu mučiti svojim čeljustima. Mrtvac će ostati u takvom stanju sve dok ga Gospodar ne izvede iz kabura, a on će zbog žestine azaba stalno moliti da nastupi Sudnji dan.”

U drugoj predaji imam Bakir, neka je mir na njega, prenosi govor Poslanika, neka je mir na njega i njegovu porodicu:

“Kada sam vodio deve i ovce na ispašu, običaj mi je bio da ih posmatram. Nekada bi odjednom prestrašeno sa svoga mjesta bježale, iako nije ništa postojalo da ih preplaši. To mi je bilo čudno sve dok mi nije došao Džibril a.s. i rekao da, kada nevjernik umire, njega tako jako udaraju da se od njegova krika prepadnu sva bića koja je stvorio Uzvišeni Bog osim ljudi i džina. Potom reče: Deve i ovce, kada su preplašeno bježale, to je bilo zbog udaraca kojima su udarali nevjernika kada je umirao. Bože, tebi se utječemo od teškoće kabura!”

O tome zašto se u kaburu postavljaju samo kratka i općenita pitanja, treba reći da ono što čovjek nosi sa sobom na Drugi svijet jeste znanje koje je u srcu zabilježeno i čvrsto utkano. Časni Kuran kaže: Osim onoga koji dođe sa čistim srcem.

Dakle, čovjek sve ono što je stekao iskustvom i učenjem, a nije prešlo nivo zabilježene misli u umu (nije doprlo do srca), zaboravit će u teškoćama Berzaha s kojima će biti suočen - dakle sve osim onoga šta je zavolio i s čime je stekao prisnost na način da je to u njemu duboko urezano. Zbog toga je Poslanik s.a.v.a. i rekao:

“Bit ćeš proživljen s onim što voliš.”

Manifestacija bića u Berzahu u njihovu melekutskom (batinskom) obliku

Rečeno je da u svijetu Berzaha ne postoji dvostranost, batin i zahir - čovjek će svojim batinom (hakikatom) govoriti. Manifestacija batina nije ograničena samo na govor. Batini djela manifestiraju se kao nagrada ili kazna, isto kao i batini (ne)moralna čovjeka.

U vezi s manifestacijom batina djela treba reći da sva djela koja čovjek uradi imaju dva vida: jedan je spoljni oblik djela, a drugi njegov batin, tj. nutrina koja predstavlja dušu svakoga djela.

Dušu djela čini upravo sloboda izbora, iskrenost, čistota namjere, želja za blizinom Božijom, ili – ne daj Bože – dvoličnost, lažno prikazivanje itd.

Naprimjer, namaz koji čovjek obavlja može biti za Boga ili zarad osobnog prikazivanja u društvu. Dakle, jedno te isto djelo može biti urađeno iz različitih motiva. Jedno djelo može poprimiti različite oblike batina. Isto vrijedi i za sve ostale oblike ibadeta, kao što su hadždž, zekat, hums, džihad, stjecanje znanja, odlazak u školu itd. Svaka od ovih radnji ima jedan vanjski oblik, ali je moguće da poprimi i različite unutarnje oblike.

U svakom slučaju, ako je djelo radi Boga urađeno, njegova je nutrina uzrok približavanja Bogu i otklanjanju zastora stiske.

Ako je djelo urađeno za nekoga mimo Boga, njegova nutrina biva uprljana i pokvarena i umjesto da ga odvede u Džennet, odvodi ga u Džehennem.

Ovaj svijet predstavlja mjesto ispoljavanja djela, ali njegovu nutrinu vide samo Uzvišeni Bog, Poslanik i odabrani Božiji prijatelji. Međutim, u Berzahu će se nutrina djela manifestirati i svim ljudima. Naprimjer, čovjeku će se ukazati osoba lijepog lica prekrasnog mirisa kojeg će čovjek upitati:

“Ko si ti, dosada nisam vidio takvo lijepo lice niti sam osjetio takvoga lijepog mirisa? Osoba će mu odgovoriti da je ona, ustvari, njegovo vlastito dobro dijela koje je uradio dok je bio na Dunjaluku i da će biti s njim do Sudnjega dana.”

U drugom slučaju, čovjeku će se ukazati osoba ružnog lica s posebno odvratnim mirisom kojeg će čovjek pitati:

“Ko si ti, takvoga ružnog lica i mirisa kojeg dosada nisam vidio niti osjetio? Ona će mu odgovoriti: Ja sam tvoje loše djelo i bit ću s tobom sve do Sudnjega dana.”

Druga pojava s kojom će se čovjek susreti u Berzahu jeste njegov moral (ahlak). Ljudi na Ovome svijetu žive u istom obličju, ali je njihov moral različit. No ova razlika između morala i djela proizvest će različite njihove likove u Berzahu - svaki čovjek zasebno zadobit će odgovarajući lik. Čak i ako čovjek uspije na Ovome svijetu otvoriti Berzahske oči, moći će i ovdje vidjeti nutrinu drugih ljudi. To je bilo moguće poslanicima i Božijim prijateljima. Časni Kur'an o ovome kaže:

وَقُلْ اَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّونَ اِلٰى عَالَمٍ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ

فَيُنَبِّئُكُمُ

I reci: *“Trudite se! Allah će trud vaš vidjeti, a i Poslanik Njegov i mu'mini, i vi ćete biti vraćeni onome koji zna nevidljivi i vidljivi svijet, pa će vas o onome što ste radili obavijestiti.”*

Čovjek će biti u Berzahu proživljen u liku koji će biti odraz njegovih djela, tj. u obličju koji je sam kreirao.

Predaje o Poslanikovu Miradžu kazuju i pojašnjavaju samo neka oblička i manifestacije u Berzahu i na Sudnjem danu. Naprimjer, u jednom dijelu hadisa o Miradžu Poslanik s.a.v.a. kaže:

“Dok sam bio na Miradžu, naišao sam na skupinu ispred koje su bile postavljene dvije sofre, na jednoj je bilo postavljeno čisto meso, a na drugoj pokvareno. Ova skupina nije obraćala pažnju na sofri s čistim mesom, dok je jela s druge sofre pokvareno meso. Pitao sam Džibrila ko su oni. On mi reče da su to oni iz moga Ummeta koji su na Ovome svijetu napustili halal hranu, a prihvatili se haram hrane.

Naišao sam na skupinu koja je imala ogromne jezike kao u deva. Kidali su meso sa sebe i stavljali sebi u usta. Pitao sam ko su ovi. Džibril mi reče da su to oni koji su stalno druge ogovali iznosivši i unutarnje i vidljive mahane ljudi.

Naišao sam na skupinu ljudi koji su udarali svoja lica kamenjem. Pitao sam ko su oni. Džibril mi reče da su to oni koji su napustili jaciju namaz.

Naišao sam na skupinu kod koje je vatra ulazila na usta, a izlazila straga. Pitao sam ko su oni. Džibril mi reče da su to oni koji su nepravedno jeli imetak jetima. Oni su u zbilji jeli vatru, a ubrzo će biti bačeni u vječnu vatru.

Naišao sam na skupinu koja nije mogla ustati zbog veličine svojih stomaka. Koliko god da su se trudili ustati, nisu uspijevali pomaknuti se s mjesta. Pitao sam ko su oni. Džibril mi reče da su to oni koji su jeli kamatu. Oni ne mogu ustati sa svoga mjesta osim kao osobe koje je šejtan dotakao i koje su svoj razum izgubile. Oni su slijedili običaj faraona. Oni će svakoga jutra i noći biti izloženi vatri. Stalno će tražiti od Uzvišenoga Boga da ubrza Sudnji dan, ne znajući da je taj čas za njih još teži i gorči.”

Također u predaji koja govori o Kijametu, ali u osnovi ukazuje na manifestaciju djela zapisano je sljedeće:

“Muaz ibn Džabel sjedio je u kući Ebu Ejjuba Ensarija u blizini Božijeg Poslanika s.a.v.a. Muaz je pitao Poslanika o ajetu: Kada se puhne u rog i svi dođu u skupinama, te o ajetu nakon njega. Poslanik je odgovorio: ‘O Muaze, pitao si za veliku stvar!’ Potom Poslanik zaplaka i reče: ‘Deset skupina od moga Ummeta bit će odvojeno proživljeni. Bit će odvojeni od ostalih muslimana i lica promijenjenih. Jedna skupina bit će u obliku majmuna, a druga u obliku svinje. Nekima će lica biti okrenuta prema dolje, a glave prema gore i u takvom stanju bit će dovedeni na Sudnji dan. Neki će slijepi bezglavo trčati na sve strane. Neki će biti i slijepi i nijemi i nikako razuma neće imati. Nekima će jezik biti tako velik da će im naslonjen na prsa biti, zubima će ga gristi, dok će im iz usta izlaziti gnoj i krv. Prisutni na Sudnjem danu bit će zgraženi ovom scenom. Neki će doći odrezanih ruku i nogu. Neki će biti obješeni vatrenom omčom o drvo. Neki će iz sebe puštati tako ogavan miris da će biti ružniji od mirisa leša. Neki će doći u odjeći crne i ljepljive materije.

Skupina ljudi koja će doći u obliku majmuna jesu oni koji su ogovali ljude. Skupina ljudi u liku svinja predstavljaju one koji su stjecali imetak na nedozvoljen način. Skupina onih koji će biti dovučeni izvrnuto, tj. lica će im biti vučena po zemlji, jesu oni koji su uzimali kamatu. Oni koji će doći slijepi čine one koji nisu poštivali pravdu prilikom donošenja presude i koji

su djelovali nepravedno među ljudima. Skupina slijepih jesu oni koji su na sebe gledali samoljubivo. Oni koji će gristi svoj jezik jesu učenjaci i govornici čije se riječi i djela razlikuju. Oni čije će ruke i noge biti odrezane jesu oni koji su uznemiravali svoje susjede. Oni koji su obješeni o vatrena vješala predstavljaju špijune koji su se vlasti priklanjali. Oni čiji je miris gori od leša jesu ljudi koji su slijedili svoje strasti i zadovoljstva i koji iz svoga imetka nisu odvajali za Božiji hak. Oni čije je odjelo crno i ljepljivo jesu oholi i samoljublivi, koji su se hvalisali.”

Prema tome, ako ljudska nutrina na Ovome svijetu bude životinjska, u Berzahu i na Kijametu također će biti takva. Ako nutrina čovjeka na Ovome svijetu bude čista, ljudska (insanska), u Berzahu i na Kijametu također će biti u obliku čovjeka.

Časni Kur'an kaže:

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ أَمْرٌ رَبِّكَ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

Zar mnogobošci čekaju da im dođu melec, ili da dođe kazna Gospodara tvoga. Tako su postupali i oni prije njih; Allah nije bio nepravedan prema njima, oni su sami prema sebi bili nepravedni.

ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيَكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ

“Tako je zbog djela ruku vaših!” A Allah nije nepravedan prema robovima Svojim.

Da istinu utvrdi i neistinu uništi, makar to ne bilo mnogobošcima po volji.

KARAKTERISTIKE DUŠA U BERZAHU

Dosada je bilo govora o nekim općenitim karakteristikama svijeta Berzaha. A sada ćemo se više pozabaviti pojedinostima svijeta Berzaha.

Čovječije berzahsko tijelo

Predaje govore da se duše ljudi u Berzahu nalaze u berzahskim tijelima čiji je oblik sličan ovosvjetskom obliku tijela kojeg je duša imala. Do te mjere tijela su slična jedna drugom da će se ljudi moći prepoznavati međusobno u Berzahu, kao što su se poznavali na Dunjaluku. Također, kazne i nagrade u Berzahu odnose se na ovo tijelo.

Naprimjer, u predaji je zapisano kako je čovjek pitao Imama Sadika sljedeće:

“Neki su mišljenja da se duše vjernika nakon smrti nalaze u želucima zelenih ptica koje lete oko Prijestolja.” Imam reče: “Nije tako. Položaj vjernika kod Boga mnogo je uzvišeniji i poštovaniji da bi ga Bog smjestio u

želudac ptice. Vjernici će biti u tijelima sličnim svojim ovosvjetskim tijelima.”

Istovremeno, dok ljudi u Berzahu poprimaju tijela slična ovosvjetskim po kojima će jedni druge prepoznavati, svako će moći vidjeti zbilju drugih, bez mogućnosti da se one sakriju. Svako će dobiti tijelo koje će biti odraz njegovih djela i morala, kako smo to već ranije objasnili.

Ustvari, može se reći da se zbilja čovjeka koju on sam gradi u svojim mislima, moralu i djelima, kroz cijeli period života na Ovome svijetu ne može vidjeti zbog postojećeg materijalnog zastora, ali sa smrću svi ti zastori bivaju uklonjeni.

Časni Kur'an kaže:

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا

Uspjet će samo onaj ko je očisti, a bit će izgubljen onaj koji je na stranputicu odvodi!

Na drugom mjestu Kur'an kaže:

ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَالِمٍ لِّلْعَبِيدِ

“Tako je zbog djela ruku vaših!” A Allah nije nepravedan prema robovima Svojim.

Da istinu utvrdi i neistinu uništi, makar to ne bilo mnogobošcima po volji.

Okupljanje duša u Berzahu

Sljedeća karakteristika duša u Berzahu jeste ta da će se ljudi, u skladu s karakteristikama i razinom koju steknu, moći tamo družiti s ljudima koji su na istoj razini.

Predaja Imama Sadika a.s. kaže da će vjernici u Džennetu biti okupljeni oko jednog drveta u obličjima ljudskim. Na ovaj način jedni će druge prepoznavati i razgovarati i kada pridode nova duša, govorit će:

“Pustite ga sada, ne pitajte ga ništa jer je on tek prošao teška stanja.”

Potom će tog novopridošlog ispitivati šta je bilo s onima koji su ostali živi iza njega. Ako on kaže da je neko ostao živ, oni će se ponadati milosti Božijoj za nj te da će im se i on pridružiti u Džennetu.

Ako, pak, ovaj novopridošli kaže da je taj neko već umro, onda će oni konstatirati da je on otišao u Džehennem.

Pitao je jedan čovjek Imama Alija a.s. da li i mrtvi imaju druženje, da li jedan drugog vide i da li razgovaraju, na što je Imam Ali a.s. dao potvrđan odgovor i dodao:

“Kada bi ti se sada zastor uklonio ispred očiju, vidio bi kako sjede u skupinama jedni pored drugih.”

Ove predaje odnose se na vjernike. Drugačija je situacija s nevjernicima i neprijateljima Božijim, jer oni bježe jedan od drugog i nemaju druženja.

Oblici komunikacije na relaciji Berzah - Ovaj svijet

Jedna od drugih karakteristika duša Berzaha jeste da one mogu imati jedan oblik komunikacije s dušama koje su još uvijek žive na Ovom svijetu. Ta komunikacija može se ostvarivati na razne načine. Jedan od tih oblika jeste odnos čovjeka i onoga što je ostavio od dobrih djela iza sebe. Djela ljudska s umiranjem čovjeka bivaju zapečaćena, a njegov kontakt s Ovim svijetom biva prekinut. Ako je učinio neka dobra djela na Ovom svijetu, npr. napravio džamiju, česmu, itd., ili učinio neka dobra duhovne prirode – ostavio znanje ili dobro dijete, tj. ostavio djelo kojim će se drugi koristiti, sve dok to djelo traje i ostavlja traga, njemu će to dobro pristizati. U jednoj predaji Imam Sadik a.s. kaže:

“Rekao je Poslanik s.a.v.a.: Isa a.s. jednom prilikom prolazio je pored jednog kabura čovjeka koji je bio u stanju kazne i tako je bilo sve dok iduće godine nije opet prolazio i vidio da se njegovo stanje promijenilo u bolje. Isa a.s. upita Boga džš. šta je razlog popravljavanja stanja ovog čovjeka, na šta mu dolazi odgovor: ‘O dušo Božija, ovaj čovjek imao je sina koji je tokom te godine postao punoljetan i on je od dobrih. Tokom te godine, učinio je dva dobra djela. Jedno je djelo da je poravnao put kojim se ljudi koriste, a drugo je da je jednog jetima opskrbio i zaštitio. Ja sam berićetom ovog djeteta otklonio njegovu kaznu i oprostio mu grijeh.’”

Vidimo da jedno tako malo djelo ima veliki učinak kako za samo dijete tako i za njegove preminule. Ovo su slučajevi zbog kojih se arifima, koji su se približili Bogu još na Ovom svijetu, posmatrajući ovoliku Božiju milost, ljubav prema Bogu još više ojačava. U jednoj predaji, koju prenose svi islamski prvaci, kaže se da je Poslanik s.a.v.a. rekao:

“Onaj koji ožvi jedan dobar Sunnet (običaj), njemu je nagrada za to i onima koji će raditi prema njemu, a onaj koji ostavi loš običaj iza sebe, on ima udjela u tome sa svima onima koji budu činili takvo djelo.”

Jedan od drugih oblika komuniciranja i povezanosti ljudi u Berzahu i ljudi na Ovom svijetu jeste taj da će oni iz Berzaha moći posjećivati svoje žive. Mnoštvo je predaja o ovoj temi u kojima se kaže da će se umrlim vjernicima dozvoljavati posjećivanje svojih živih, a to će se čak i nevjernicima, u manjoj mjeri, dozvoljavati. Ovo posjećivanje koje će se dozvoliti nevjernicima ne predstavlja dobro. Čak je to njima uvećavanje kazne.

Abdullah ibn Sulejman upitao je Imama Bakira a.s. o zijaretu kabura. Imam je rekao:

“Kada dođe dan džume, otidi da ih obiđeš, jer mrtvi, koji su tamo u problemima, u vremenu od zore pa do izlaska? (zalaska) sunca u petak puštaju se. Svak ko ode u tom vremenu do kabura mrtvog, taj mrtvi biva svjestan njegova prisustva i čim sunce zađe, ta veza se prekida.” Ovaj ponovno upita: *“Da li oni bivaju svjesni našeg prisustva i jesu li radosni zbog toga?”* Imam reče: *“Oni znaju za vaše prisustvo i radosni su zbog toga, a tužni su kada odlazite s kabura.”*

U vezi s posjećivanjem kabura imamo predaja koje govore da to djelo ne samo da koristi mrtvima nego i živima koji čine to djelo. Ako mrtvi budu od uleme, šehida ili osoba koje su bliske Bogu, posjetilac se njima može okoristiti u duhovnom smislu. Preneseno je nekoliko slučajeva u kojima su se Poslanik i Ehli-bejt obraćali mrtvima, pa su bili upitani kako je to

moguće, na šta je Poslanik s.a.v.a. odgovorio da oni čuju bolje od živih. Jedan čovjek koji se još za života približi Bogu toliko da se ljudi osvjedoče tom njegovom bliskošću kroz keramete koje pokazuju ljudima, kada on umre, njegova moć biva još jačom da iskazuje te keramete. Poslanik s.a.v.a. još za života na Ovom svijetu bio je milost svim svjetovima i njegovim umiranjem nije prestala ta milost. Ako bismo danas otišli do Poslanikova kabura, sigurno je da bi se duhovno okoristili njegovim prisustvom. Isto tako, možemo se okoristiti i odlaskom do kabura Imama Ehli-bejta a.s. kako bismo se duhovno okoristili, uzimajući u obzir da su oni savršeni ljudi kao i drugi ljudi koji su stekli Božiju bliskost, a okoristit ćemo se u onoj mjeri na kojem je duhovnom stepenu taj mrtvi čovjek.

Preneseno je iz doba stare Grčke da su učenici čuvali kosti svojih učitelja iz razloga da, kada bi se suočili s nekim problemom, da bi na neki način uspostavljali vezu s njim tako da bi im to pomoglo u otklanjanju nekog naučnog problema.

Vjernici koji odu u Berzah moguće je da imaju dva stanja: ili će otići u berzahski Džennet, ili će u skladu s veličinom svoga grijeha proživljavati tamo određene kazne i nakon toga ući u kijametski Džennet. Nevjernicima koji odu u berzahski Džehennem jasno je šta ih tamo čeka, a nakon toga čeka ih još teža kazna, kijametski Džehennem. Ovdje se postavlja pitanje da li se svi ljudi mogu na ovako jednostavan način podjeliti u dvije skupine?

Ono što nam rivajeti govore jeste da se ljudi ne dijele samo na ove dvije skupine, već postoji i treća skupina. Treća skupina karakteristična je po tome što oni nemaju iman u značenju da bi bili ubrajani među vjernike, a s druge strane ne poriču Boga i neke nužnosti vjere. Da bismo pojasnili ovu treću skupinu, nužno je navesti jedan uvod. Uvod koji će nam pomoći u razumijevanju ove treće skupine ogleda se u tome da propisi Šerijata, u skladu s kojima – ako ih čovjek ispuni dobija nagradu, a ako ih prekrši čeka ga kazna – ovise o dvama uvjetima. Prvi uvjet ovoga jeste da je čovjek imao znanje o vjerskim učenjima, načelima, akaidu i znanje o propisima Božijim. Ako čovjek zna, a ne provodi, zaslužuje kaznu. Ako nešto učini bez znanja, npr. neki mustehab, ali ne zna da je to mustehab, ne zaslužuje nagradu.

Pretpostavimo situaciju čovjeka koji uopće nije ni čuo za Poslanika niti ga je upoznao i u takvom je stanju umro. Kakav je njegov status na Sudnjem danu? Znamo da post ima određene uvjete i pravila. Ako čovjek zaposti, ne znajući sva pravila, već posti s onim što zna, i kao takav dođe na Sudnji dan te mu se kaže da mu nije ispravan post, čovjek, što nije znao sve propise, bit će opravdan. U Kur'anu se kaže:

مَنْ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ تَبْعَثَ رَسُولًا

Onaj koji ide Pravim putem, od toga će samo on koristiti imati, a onaj ko luta – na svoju štetu luta, i nijedan grešnik neće tuđe grijehe nositi. A Mi nijedan narod nismo kaznili, dok poslanika nismo poslali!

Značenje bi bilo: “Ako te Mi nismo upoznali ni s jednim Poslanikom, onda si ti izuzet iz obaveze.” Ovu činjenicu potvrđuje i jedan drugi ajet:

وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِّن قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِن قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَنُخْزَى

A da smo ih kakvom kaznom prije njega uništili, sigurno bi rekli: “Gospodaru naš, zašto nam nisi poslanika poslao pa bismo riječi Tvoje slijedili prije nego što smo poniženi i osramoćeni postali.”

Iz ovoga zaključujemo da Allah dž.š. ne kažnjava nikog bez znanja.

Prenosi imam Džafer Sadik a.s. da je Poslanik s.a.v.a. rekao: “*Moj Ummet oslobođen je devet stvari.*” Od tih devet stvari ovom prilikom navest ćemo samo jednu, a to je da Ummet neće biti kažnjen za ono o čemu nije bio obaviješten tj. za ono o čemu nema znanja. Prvi uvjet da bi čovjek mogao biti obavezan i da bi se na njega mogao odnositi određeni šerijatski propis, što za rezultat ima da bude kažnjen ili nagrađen, jeste znanje. Ovaj uvjet znanja ima i svoj preduvjet, a to je da se čovjek treba truditi da stekne znanje i tek nakon toga, ako nije našao znanje, nego je došao samo do određenog znanja, on će na osnovu njega biti odgovoran – a za ostatak (ne)znanja neće biti odgovoran. Dakle, ovo načelo odnosi se samo na ljude koji su ispoljili trud da steknu znanje. Ako smo nešto naučili od naših roditelja, ne trebamo to slijepo sljediti, već i to trebamo preispitati koliko je sve to ispravno. Tek nakon toga naše pravdanje bit će prihvaćeno u Berzahu.

Uvjet da bi se u pravdanju prošlo jeste da čovjek upotrijebi sav svoj kapacitet kako bi stekao određeno saznanje. Tek onda može imati izgovor da ne bude kažnjen; a u suprotnom, nema koristi od izgovora.

Jednom prilikom Musa ibn Džafer a.s. bio je upitan:

“*Da li ljudi mogu pitati u vezi s onim stvarima za kojima imaju potrebu?*” Drugim riječima: da li mi možemo da ne pitamo nešto što nam je potrebno da bismo imali opravdanje da to nismo znali? Odgovor je bio kratak i jasan: “Ne!”

Imama Sadika a.s. pitali su u vezi s ajetom, gdje se kaže:

قُلْ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ فَلَوْ شَاءَ لَهْدَاكُمْ أَجْمَعِينَ

Reci: “Allah ima potpun dokaz i, da On hoće, svima bi na Pravi put ukazao!”

Imam u odgovoru kaže:

“*Bog će svakog roba na Sudnjem danu upitati: ‘Da li si u vezi sa svojim obavezama imao znanje?’ Ukoliko kaže da je imao znanje i da je znao svoje obaveze, onda će ga Uzvišeni upitati zašto nije radio u skladu sa svojim znanjem. Ukoliko kaže da nije imao znanje, Uzvišeni će ga pitati zašto nije tragao za znanjem?*”

Imam Sadik a.s. prenosi da je Božiji Poslanik s.a.v.a. rekao:

“*Teško svakom muslimanu kome prođe jedna sedmica, a da u njoj jedan dan nije odvojio za stjecanje znanja.*”

Svaki čovjek dužan je izdvojiti vrijeme koje će biti posvećeno stjecanju vjerskog znanja. Ukoliko tako ne postupi, smatrat će se obaveznim i neće imati izgovora pred Uzvišenim Gospodarom. Da bi neko mogao biti odgovoran za nešto, uvjet je znanje, a kaže se da je stroga dužnost kretati se i stjecati znanje. Ovo govori o uvjetu koji čovjeka čini takvim da postaje odgovoran i na osnovu te odgovornosti može biti nagrađen ili kažnjen.

Drugi uvjet jeste moć, tj. da čovjek bude moćan da nešto čini kako bi mogao biti kažnjen ili nagrađen. Naprimjer, nastupi mjesec ramazan i trebamo postiti. Ako nismo u mogućnosti postiti, normalno je da nećemo biti kažnjeni za to. Tako je i sa stjecanjem znanja. Trebamo biti u mogućnost da negdje odemo i steknemo znanje. U Kur'anu se ob-jašnjava da nam Uzvišeni Gospodar želi olakšati, a ne želi otežati:

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُم وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

U mjesecu ramazanu objavljen je Kur'an, koji je putokaz ljudima i jasan dokaz Pravog puta i razlikovanje dobra od zla. Ko od vas u tom mjesecu bude kod kuće, neka ga u postu provede, a ko se razboli, ili se na putu zadesi, neka isti broj dana naposti. Allah želi da vam olakša, a ne da poteškoće imate – da određeni broj dana ispunite i da Allaha veličate zato što vam je ukazao na Pravi put, i da zahvalni budete.

To potvrđuje i drugi ajet:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَّرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ يَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

O vjernici, kad hoćete molitvu obaviti, lica svoja i ruke svoje do iza lakata operite – a dio glava svojih potarite – i noge svoje do iza članaka; ako ste džunubi, onda se okupajte, a ako ste bolesni ili na putu ili, ako ste izvršili prirodnu potrebu, ili ako ste se sastajali sa ženama, a ne nadete vode, onda rukama svojim čistu zemlju dotaknite i njima preko lica svojih i ruku svojih pređite. Allah ne želi da vam pričini poteškoće, već želi da vas učini čistim i da vam blagodat Svoju upotpuni da biste bili zahvalni.

U posljednjem ajetu sure Bekara kaže se da nam Uzvišeni Gospodar ne želi otežati, već svakom, u skladu s njegovim mogućnostima, pomoći:

لَا يَكْلَفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِن نَّسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

Allah nikoga ne opterećuje preko mogućnosti njegovih: u njegovu je korist dobro koje učini, a na njegovu štetu zlo koje uradi. Gospodaru naš, na kazni nas ako zaboravimo ili što nehotice učinimo! Gospodaru naš, ne tovari na nas breme kao što si ga tovario na one prije nas! Gospodaru naš, ne

stavljaj nam u dužnost ono što ne možemo podnijeti, pobriši grijehe naše i oprosti nam, i smiluj se na nas. Ti si Gospodar naš, pa nam pomози protiv naroda koji ne vjeruje!

Sadržaj ovih ajeta odražava sadržaj onih dova koje je Poslanik Allahov s.a.v.a. učio na Miradžu - a ticala su se Ummeta Poslanikova - i Uzvišeni Gospodar ih je ukabulio i prihvatio. Ono što izlazi iz okvira čovjekovih mogućnosti, on za to neće biti pitan niti će biti odgovoran. Uvjet za ovo jeste da čovjek upotrijebi sve svoje potencijale i mogućnosti pa tek onda, kada to upotrijebi, ima opravdanje “ja nisam mogao više”.

Kur'an nam prenosi jedan razgovor između meleka i čovjeka u kojem nam se daje do znanja kako melec objašnjavaju kako se trebaju sve mogućnosti iskoristiti:

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا

Kad budu uzimali duše onima koji su se prema sebi ogriješili, melec će upitati: “Šta je bilo s vama?” “Bili smo potlačeni na Zemlji” – odgovorit će. “Zar Allahova Zemlja nije prostrana i zar se niste mogli nekud iseliti?” – reći će melec, i zato će njihovo prebivalište biti Džehennem, a užasno je on boravište.

Dakle, kada melec budu uzimali duše ljudi, pitat će ih: Što je bilo s vama, zašto ste sebi to učinili? U trenutku uzimanja duše čovjeku, melec uviđaju da je on imao više moći nego je sebe uspio očistiti. Melecima će odgovarati: Mi smo na ovoj Zemlji bili od potlačenih, postojali su oni koji su imali snagu i moć u rukama i poklopili nas tako da nismo mogli ništa i zbog toga se nismo mogli usavršiti. Melec odgovaraju: A zar vam Božija Zemlja nije bila dovoljno široka da se iselite? Kur'an kaže da je njihov smještaj Džehennem i da im neće biti oprošteno. Čovjek mora iskoristiti sve svoje moći da bi stekao znanje o onome što mora znati i da bi izvršio ono što mora izvršiti. Ovakvo opravdanje neće biti prihvaćeno zbog toga što ti ljudi nisu upotrebili svu svoju moć.

Čovjek će na osnovu dužnosti koje ima biti nagrađen ili kažnjen. Uvjet za to je da posjeduje znanje, a mora, također, imati moć i sposobnost vršenja onoga što zna. Vidimo da je sudbina dviju skupina jasna: oni koji su vjernici iskoristili su oni što im je dato u nadležnost, a nevjernicima, također, biva jasno šta ih čeka. Pored toga, postoji skupina ljudi koja se trudila i pokušavala steći znanje, no njihovi pokušaji ostali su bez uspjeha. Šta njih čeka?

Kur'an u vezi s ovom trećom skupinom kaže:

إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا

Osim nemoćnim muškarcima, i ženama, i djeci, koji nisu bili dovoljno snalažljivi i nisu znali puta.

To je ta treća skupina. Kako će Uzvišeni s njima postupiti u Berzahu? Za njih se kaže da ima nade, jer je Bog Onaj Koji oprašta. U suri Et-Tevba, od

100. do 106. ajeta, govori se o ovim trima skupinama, ali se o trećoj malo više govori. Prvo se govori o dobrim ljudima; to su oni kojima je Bog zadovoljan i koji imaju nagradu – džennetske bašče u kojima rijeke teku. Potom se govori o negativnoj skupini pa se kaže:

وَمِمَّنْ حَوْلَكُم مِّنَ الْأَعْرَابِ مُنَافِقُونَ وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُّوا عَلَى النَّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْ خُحٌّ
تَعْلَمُهُمْ سَنُعَذِّبُهُمْ مَّرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٍ

Među beduinima oko vas ima licemjera, a ima ih i među stanovnicima Medine, koji su u licemjerstvu spretni – ti ih ne poznaješ, ali ih Mi poznajemo. Njih ćemo na dvostruke muke staviti, a zatim će biti u veliku patnju vraćeni.

Tako se objašnjava sve do 106. ajeta, kada se kaže da postoji jedna skupina koja je na čekanju: da li će biti kažnjeni ili će im biti oprošteno. To je skupina kojoj nije bilo dato znanje na raspolaganje niti su bili moćni da pređu na neko drugo mjesto.

Značenje kabura

Kabur ima mnoštvo značenja i to je prouzrokovalo da nastanu pogrešna razumijevanja kod islamskih učenjaka.

Riječ kabur, posmatrano iz rivajeta i terminološki, kako ga učenjaci tumače, može imati tri značenja.

1. Prvo je značenje jame, gdje se spušta naše materijalno tijelo. Riječ kabur u ovom značenju, kada se navodi u rivajetima, obično je u situacijama kada se želi govoriti o propisima za ukop mrtvaca. Kada fakih koriste ovaj termin, oni podrazumijevaju onaj kabur gdje se polaže mrtvo tijelo, i oni ga promatraju samo sa stanovišta određenih propisa.

2. Arifi i mutekellimi, u svojim raspravama ne koriste ovu riječ u navedenom značenju već u nekom drugom. Što oni podrazumijevaju pod pojmom kabur i kako ga oni definiraju? Kod ove skupine pod kaburom se podrazumijeva samo tijelo čovjeka, tj. da je to zatvor za dušu. U prilog ove tvrdnje govori sljedeći ajet:

وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ وَمَا أَنتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ

I nisu nikako isti živi i mrtvi. Allah će učiniti da čuje onaj koga On hoće, a ti ne možeš one u grobovima dozvati.

U ovom ajetu govori se o živim ljudima na Ovome svijetu čija su tijela kaburovi za duše; to su oni koji ne razumiju Božanske poruke.

Dva dosad izložena značenja riječi kabur razumijevaju se tako da su svima jednaki, bilo u značenju jame u koju se polaže tijelo, ili u značenju samog tijela u kojem je duša zatvorena.

3. Treće značenje riječi kabur takve je prirode da se u potpunosti razlikuje od čovjeka do čovjeka. Riječ je o kaburu ljudskih osobina i morala njegova, to je Berzahski kabur koji mi formiramo našim osobinama i moralom koji smo stekli još na Ovom svijetu.

Ljudske osobine koje su utkane u samu dušu čovjeka i nje—gov moral predstavljaju kaluf ili tijelo u koje će se duša preseliti u Berzahu. Na Ovom svijetu naša duša nalazi se u tijelu koje ima neke sebi svojstvene karakteristike, ali u Berzahu duša preseljava u kaluf koji je sama napravila svojim osobinama i moralom. Ovosvjetski kabur, u koji se tijelo čovjeka polaže, gradi se od faktora karakterističnih za Ovaj svijet, a onaj kaluf, u koji duša u Berzahu treba ući i živjeti, gradi se iz osobina koje je čovjek stekao na Ovom svijetu.

S obzirom na prvu materiju od koje se gradi, naš Berzahski kaluf u koji duša preseljava ne predstavlja ništa drugo do naše osobine po kojima se razlikujemo. Teško da će se naći dva čovjeka koja su potpuno jednaka po moralnim kvalitetama. Tako će i kaburovi ljudi u Berzahu biti potpuno različiti. U predajama Ehli-bejta a.s. govori se da će nekim ljudima u njihovu berzahskom kaburu biti 99 gmi—zavaca koji će ih uznemiravati sve do Sudnjeg dana. To će biti ot—jelovljenje njihovog misli, ahlaka i djela. U jednom hadisu kaže se: “Kabur je ili džehennemaska jama ili dženetska

bašča”, što znači da je kabur o kojemu govore arifi i mutekellimi upravo u navedenom značenju.

Upitan je Imam Sadik a.s. šta je Berzah, na šta je on odgovorio:

“To je kabur od vremena smrti do Dana proživljenja.”

Jasnim biva i ono kada Poslanik s.a.v.a. govori da je na Miradžu vidio ljude u obliku psa, vuka, mrava, itd. Sve to zajedno govori o vrsti morala i osobina koje je ta skupina u sebi imala. Kada govorimo o osobinama koje formiraju Berzahski kaluf, govorimo o osobinama koje su postojane u čovjeku i koje su srasle s njim. Po pitanju pohvaljenih osobina isti je tretman; ne mogu nas sve pohvalne osobine na Onom svijetu učiniti ljudima, već samo one koje su čvrsto u nama uvriježene. Zato se u predajama kaže da je bolje i jedno malo djelo koje se stalno ponavlja, nego veliko koje se rijetko čini.

Nužnost postojanja kalufa kod čovjeka na Ovom svijetu, u Berzahu i na Sudnjem danu.

Berzahski kaluf samo je uvod i priprema za čovjekovo proživljenje i poprimanje drugog oblika na Sudnjem danu. Ovaj Dunjaluk predstavlja ahiretsku bašću; što zasadimo na Ovom svijetu, plodove toga vidjet ćemo na Onom svijetu. Hadis kaže:

“Danas je vrijeme djelovanja, a nema obračuna, a sutra je obračun i nema djelovanja.”

Da li u Berzahu postoji obaveza? Da li ljudi mogu imati slobodnu volju i djelovati i da li se može u Berzahu još usavršavati?

Čovjek na Ovom svijetu može napredovati i usavršavati se, dok na Ahiretu toga nema. Šta biva s Berzahom u kontekstu spomenutog problema? Odgovor na ovo pitanje, koje se razumijeva iz predaja i ajeta, potvrđan je. Čovjeku ostaje mogućnost da se u ovom periodu Berzaha usavršava.

Na koji se način čovjek može usavršavati?

Čovjek koji napravi neko dobro djelo još na Ovom svijetu, sve dok se ljudi budu koristili njime, dobro stiže i vlasniku tog djela, a samim tim i njegovo se stanje u Berzahu mijenja.

Šest je osobina kojima se čovjek može koristiti i u Berzahu:

1. dobro dijete koje traži oprost za svog roditelja;
2. knjiga koju čovjek ostavi napisanu iza sebe – sve dok se ljudi budu koristili tim zapisom, to dobro stizat će i autoru te knjige;
3. iskopani bunar kojim će se ljudi koristiti jer je jedan od Sunneta u Islamu vakuf; samim činom vakufa onaj koji ostavlja u emanet neko zdanje, on time dio svog imetka čini vječnim; Sunnet Imama Alija a.s. bio je da kopa bunare i ostavlja siromasima u vakuf;
4. drvo koje čovjek zasađi – sve dok daje plod i ljudi se koriste njime, i dobro će stizati čovjeku;
5. tekuća voda; u bilo kojem obliku da se pripremi ljudima da se oni mogu koristiti njome, i dobro će stizati tom čovjeku;
6. uspostavljanje i oživljavanje dobrog običaja koji će ljudi primjenjivati, pa će sve dok ljudi budu činili taj hairli običaj dobro i njemu stizati.

U predaji se spominje ovih šest osobina, djela, ali nije ograničeno samo na to, već svako dobro djelo koje ostaje iza čovjeka može mu pomoći u njegovu duhovnom Berzahskom usavršavanju. U Berzahu se čovjek može okoristiti i time što će neko drugi učiniti nešto za njega. Sam čin djela važan je za onoga koji ga čini, ali ozračjem tog djela mogu se okoristiti i oni u Berzahu. U predajama se kaže da kada se uči dova za svoga brata vjernika, prvo se udovoljava onome ko uči i traži u dovi, a potom onome za koga se uči.

Postavlja se pitanje na koji se način to dešava. Samim tim što u dovi tražiš dobro za nekog drugog, ti si ispoljio zadovoljstvo da njemu stigne dobro, a to znači da u sebi gradiš osobinu samilosti.

U jednom rivajetu kaže se: Poslanik s.a.v.a. prošao je pored kabura tek umrlog, gdje su njegovi bližnji plakali, na što je on rekao:

“Ako biste klanjali dva rekata za njega, to bi bilo bolje nego da cijeli vaš dunjaluk plače za njim.”

Samo to što Poslanik s.a.v.a. preporučuje govori o tome kako djelo ima utjecaja na čovjekovo usavršavanje u Berzahu.

Poslanik s.a.v.a. rekao je:

“Mrtvac je u kaburu poput utopljenika koji se davi i svakog trenutka u iščekivanju je pomoći, od vaših poklona biva obveseljen, a ti su pokloni istigfar i dova. Ako želite mrtvima pomoći, činite za njih istigfar, dove, namaz da bi se u Berzahu usavršavali.”

U predaji Imama Sadika a.s. kaže se:

“Mrtav čovjek biva obradovan vašom dovom i istigfarom kao što živi čovjek biva obradovan nekom lijepom hedijom.”

U predaji Imama Reze a.s. kaže se:

“Nema roba Božijeg koji zijareti svog mrtvog i sedam puta prouči ajet: Ina lillahi ve ina ilejhi radž' une - Mi smo Allahovi i Njemu se vraćamo, a da Allah ne oprosti i njemu i onom koji je u kaburu.”

Čovjek u kaburu, na bilo kojem da je stepenu, ima potrebu za pomoći. Zašto je to tako? Berzah je takve veličine da je neuporediv s Ovim svijetom, pa su i potrebe koje čovjek ima tamo mnogo veće nego na Ovom svijetu. Pored toga što su te potrebe u Berzahu neiz-brojive, određene potrebe u određenom vremenu rastu i smanjuju se. Primjer toga jeste prva noć Berzaha.

Najteža je prva noć kabura, sami ulazak u svijet Berzaha, te se zbog toga sadakom smilujte svojim mrtvima, a ako nemate imetka, barem dva rekata namaza klanjajte za njih. Čovjek tada ulazi u njemu potpuno nepoznati svijet.

Svijet Berzaha takve je prirode da se tu čovjek susreće i s kaznom i s nagradom za svoja djela, ali ostaje mjesta da tu čovjek na neki nači unapređuje iz lošijeg u bolje stanje. Svijet Berzaha jeste međusvijet koji objedinjuje i osobine Ahireta i osobine Dunjaluka. Naša djela, kazne i nagrade čije posljedice moramo vidjeti, što je karakteristično za Ahiret, u Berzahu pružaju mogućnost čovjeku da ih usavrši i priskrbi sebi neko dobro.

SUDNJI DAN

Predznaci Sudnjeg dana

Rivajeti koji se bave ovom temom mogu se podijeliti u dvije skupine:

1. jedna govori o duhovnim stanjima ljudi još na Ovom svijetu pred nastupanje Sudnjeg dana,
2. a druga skupina bavi se događajima koji će se dešavati u materijalnom svijetu.

Naš glavni cilj ovdje jeste upoznavanje s načelima Islama i akaidom te stoga nemamo namjeru da se bavimo vrstom hadisa koja govore o dešavanjima u materijalnom svijetu.

Sudnji dan otpočinje događajem koji je poznat kao puhanje u rog. U mnogim predajama i ajetima koji govore o Sudnjem danu jedna od prvih stvari jeste izlaganje pitanja puhanja u rog. Govori se o dvama puhanjima u rog. Prvo puhanje u rog uzrokovat će da će sva živa bića nestati i umrijeti. Drugo puhanje uzrokovat će proživljenje ljudi i njihovu pripremu za Sudnji dan.

Časni Kur'an u nekim od ajeta govori o obama puhanjima u rog u istom ajetu:

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ

I u rog će se puhnuti, i umrijet će oni na nebesima i oni na Zemlji; ostat će samo oni koje bude Allah odabrao; poslije će se u rog po drugi put puhnuti i oni će, odjednom, ustati i čekati.

Ovaj ajet govori o obama puhanjima u rog.

Ajeti koji se bave samo jednim oblikom puhanja u rog govore:

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ

Kad će već jednom ta prijetnja, ako istinu govorite? A ne čekaju drugo do strašan glas koji će ih, dok se budu jedni s drugima prepirali, obuzeti.

فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً فَيُومِضُ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ

A kada se jednom u rog puhne, pa se Zemlja i Nebo dignu i od jednog udara zdrobe, toga će se dana Smak svijeta dogoditi.

Događaj puhanja u prvi rog takve je prirode da će se desiti odjednom. U predaji je preneseno da će čovjek htjeti prinijeti zalogaj u usta, no to neće učiniti jer će se odjednom taj veliki događaj desiti.

Postoji i skupina ajeta koja govori samo o drugom puhanju u rog:

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ

I puhnut će se u rog, pa će oni iz grobova prema Gospodaru svome pohrliti.

وَتَرْكُنَا بِعَضَتِهِمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا

Mi ćemo tada učiniti da se jedni od njih kao talasi sudaraju s drugima. I puhnut će se u rog, pa ćemo ih sve sakupiti.

Sljedeći ajet koji govori o ovome kaže:

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا

Dan kada će se u rog puhnuti, pa ćete vi, sve skupina po skupina, dolaziti.

Šta je to puhanje u rog? U davna vremena koristio se rog kada je čovjek htio poruku prenijeti na veću razdaljinu. Šta se podrazumijeva pod rogom u predajama? Meleci su bića nadmaterijalna i kao takvi ne koriste se materijalnim sredstvima. Da je puhanje u rog ovo što je karakteristično za nas u materijalnom svijetu, to ne bi imalo smisla jer se puhanje u rog odnosi i na ljude na Ovom svijetu i one u Berzahu, a one u Berzahu ne tangiraju materijalni zakoni pa tako to puhanje u rog za njih ne bi imalo smisla. Pošto mi živimo u materijalnom svijetu, Allah dž.š. o višim zbiljama govori nam kroz alegoriju materijalnog svijeta.

Kur'an i predaje koriste se metodom da pojmove ne materijalnog svijeta iznose u kalufu materijalnog, osjetilnog svijeta na način koji je nama razumljiv. U ajetul-kursiji kaže se da Njegova stolica obuhvaća Nebesa i Zemlju. Na drugom se mjestu u Kur'anu kaže:

I doći će Gospodar i meleci u safovima.

Zašto je ovo na ovaj način rečeno kad znamo da je Bog čista nematerijalnost? To je zato da nam se Njegova snaga, moć i nadmaterijalna značenja približe kroz osjetilne pojmove. Allah dž.š., da bi nam opisao svoju apsolutnu moć i da bismo mi mogli to razumjeti, spušta se na nivo našeg razumijevanja kako mi vidimo moć na Ovom svijetu, zato nam za svoj kursijj daje primjer kraljevskog prijestolja - simbolizirajući nam kralja koji sjedi na prestolju.

Opisivanje apstraktnog osjetilnim

Ovaj metod ne primjenjuje samo Kur'an, već ga uočavamo i u predajama Poslanika i Ehli-bejta a.s.

U jednoj predaji sam Poslanik s.a.v.a. kaže:

“Mi poslanici razgovaramo s ljudima na nivou njihova razumijevanja.”

Tako možemo zaključiti da puhanje u rog nije puhanje u neki koziji ili ovčiji rog. Israfil, čija je obaveza puhanje u rog, nad-materijalan je i nema pluća da bi mogao puhati u nešto. To Israfilovo puhanje u rog jeste primjenjivanje moći koju mu je Allah dž.š. dao i s kojom on može ljude usmrtiti. Korišćenje te moći koju mu je Allah dž.š. dao, kur'anskom terminologijom označeno je kao puhanje u rog, jer time na upečatljiv način odašilje poruku da svi moraju umri-jeti. Za puhanje u rog u jednom drugom ajetu kaže se – poziv:

وَأَسْمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذَلِكَ يَوْمَ الْخُرُوجِ

I oslušuj! Dan kada će glasnik pozvati iz mjesta koje je blizu, Dan kada će oni čuti istinit glas – to će biti Dan ožvjljenja.

Ni poziv u ovom ajetu ne možemo razumjeti u onome materi-jalnom značenju jer se i to odnosi na ljude u Berzahu, što nije ništa do ispoljavanje moći Israfilove korišćenjem Božijeg imena – Onaj Koji oživljava. Imena Božija jesu zbilje, pa tako i čovjek koji dosegne zbilju što je označena imenom Onaj Koji oživljava, on kao takav može, s Božijom dozvolom, oživljavati ljude. U jednoj predaji kaže se da je sam Allah dž.š. taj koji će drugi put puhnuti u rog, naravno kroz kanal Israfilov.

Kroz sljedeću predaju steći ćemo sliku o dvama puhanjima u rog. Pitali su Imama Sedždžada kako će se puhnuti u rog. On reče:

“Allah dž.š. naredit će Israfilu pri prvom puhanju u rog da se spusti do Dunjaluka. S njim će biti jedan rog koji ima s jedne strane izlaz s dvjema glavama, a između tih dviju glava bit će razmak koliko između Nebesa i Zemlje.”

Simbolika ovih dviju glava znači da će Israfil imati moć i nad Zemljom i nad svijetom nadmaterijalnog. U nastavku imam Sedždžad kaže:

“Israfil će puhnuti u rog i iz tog roga izići će glas koji će usmrtiti sve stanovnike Zemlje; neće ostati žive duše i svi će umirati u stanju zatečenosti. Taj glas obuhvatit će i stanovnike Nebesa te će i oni umrijeti u strašnom grču.”

Allah dž.š. tada će zapovijediti Israfilu da i on umre, pa će i on umrijeti. Nakon toga izdat će zapovijed nebe-sima i ona će se raspasti, izdat će zapovijed planinama i one će se pokrenuti, a to je značenje ajeta:

يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا فَوَيْلٌ لِلْمُكَذِّبِينَ

Na dan kada se Nebo silno uzburka, a planine s mjesta po-maknu! Teško na taj Dan onima koji su poricali.

Imam Sedždžad a.s. nastavlja:

“A potom će Allah dž.š. svojom moći zago-spodariti svime, pa će uputiti glas na način da on do svih dopre. Glas će reći: ‘Čija je danas apsolutna

vlast?’ Neće biti nikoga ko bi mogao odgovoriti na ovo. Potom će Bog reći: ‘Glas je Boga Jedinoga, Kahhara, Ja sam Bog osim kojeg drugog boga nema, nema Meni sudruga, Ja sam stvorio stvoreno Svojom moći i Svojom voljom usmrtio sve i Svojom moći Ja oživljavam.’ Nakon toga Allah dž.š. puhnut će u rog i potom će izići glas iz dijela roga koji je okrenut nebesima. Niko neće biti na nebesima, a da neće biti ožvljen. Vratit će se svi melec, nosioci Arša i približit će se i Džennet i Džehennem, te će sva stvorenja biti proživljena radi obračuna.”

Prenosilac hadisa kaže kada je imam Sedždžad a.s. došao do ovoga dijela, suze su ga oblile i plakao je naričući. Ovo bi i nama trebala biti pouka da se osvijestimo, dođemo sebi i pripreмимо se za obračun.

Sadržaj

NEHDŽUL BELAGA, PROŽIVLJENJE 1.....	2
I dio	3
NEHDŽUL BELAGA	3
UPOZNAVANJE S NEHDŽUL BELAGOM	3
Istaknuta ličnost Imama Alija	3
Rezime	5
Govori muslimanskih učenjaka.....	5
I neprijatelji priznaju Imamu Aliju vrhunsko govorništvo.....	5
Govori nemuslimanskih učenjaka	6
Ispravno tumačenje objave – vahja.....	6
Sveobuhvatnost Nehdžul-belage	8
Tematski sadržaji Nehdžul-belage	10
Nehdžul-belaga, knjiga ispred svog vremena	11
Halil Džubran o Imamu Aliju	11
Upotrebljivost Nehdžul-belage	12
Vrijednost i vjerodostojnost izvora Nehdžul-belage	13
Nužnost postojanja uvodnih nauka zarad	15
Dva filozofska primjera.....	17
Nauka historije	18
TEMATSKA PREDAVANJA O NEHDŽUL-BELAGI	19
Nemoć izražaja zahvale Allahu dž.š.	19
Njegova svojstva sama su zbilja (Zât) Njegova.	22
STVARANJE SVEMIRA	25
Način stvaranja Kreacije.....	26
Način stvaranja svijeta.....	28
STVARANJE MELEKA	30
A šta je zbilja meleka? Šta kaže Kur'an o njima?	31
Da li melec posjeduju slobodu izbora?	32
Šta je to Prijestolje (Arš)?.....	33
Koje je značenje meleka koji podupiru Arš?	33
ALIJEVO OPISIVANJE STVARANJA ČOVJEKA	35
Faze u stvaranju Adema a. s.	36
Čovjek u ulozi Božijeg namjesnika na Zemlji	37
ŠTA JE ŠEJTAN, ZAŠTO JE.....	40
STVOREN I KOJA MU JE ULOGA?	40
Zaključak o svrsi postojanja šejtana.....	41
Poslanik s.a.v.a. ima znanje o događajima koji se još nisu desili	42
Rezime:.....	42
Šta Kur'an kaže o zbilji šejtana?	42
Govor o načinu zavođenja šejtana	43
Zašto je i kako Adem a.s. prevaren?	45
GOVOR IMAMA ALIJA O POSLANICIMA	47
Oni koji su sami sebe zaboravili i izgubili	48
Ko spozna sebe, spoznao je i svoga Gospodara.....	50

PROŽIVLJENJE	51
PITANJE PROŽIVLJENJA (معاد)	52
Važnost proživljenja	53
SMRT – POČETAK VRAĆANJA BOGU	57
Definicija proživljenja	57
Imam-Sedždžadovo pojašnjenje zbilje smrti	59
Pojave i zbilje s kojima se susreće čovjek.....	60
u fazi prelaska iz života u smrt	60
Smrtna agonija	60
Suočavanje s melecima	61
Šejtanovo nametanje sumnje u vjeru	63
BERZAH.....	68
Smisao pojma kabur	68
Početak Berzaha	70
Stisak kabura.....	70
Šta je razlog stiskanja kabura u predajama?.....	71
Svijet Berzaha i događaji u njemu.....	71
Karakteristike svijeta Berzaha.....	72
KAKO MELECI ISPITUJU?	73
KARAKTERISTIKE DUŠA U BERZAHU	78
Čovječije berzahsko tijelo	78
Okupljanje duša u Berzahu	79
Oblici komunikacije na relaciji Berzah - Ovaj svijet	79
Značenje kabura	86
SUDNJI DAN	89
Predznaci Sudnjeg dana	89
Opisivanje apstraktnog osjetilnim	91
Sadržaj	93

Nehdžul belaga, proživljenje 1
Mohammad Reza Peysepar
mr. Mohammad Reza Peysepar
Lektor:
hfz. Ensar Karaman
Dizajn i DTP
Lukman Avdić

CIP- katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

28 – 423.7
PEYSEPAR, Mohammad Reza
Nehdžul belaga, proživljenje 1/ Mohammad Reza Peysepar; (preveo s
perzijskog Amar Imamović) . –
Sarajevo B i H, 2004.-

Bibliografske i druge bilješke uz tekst

ISBN 9958-9694-1-6

COBISS.BH – ID 13350662

Rješenjem Ministarstva obrazovanja i nauke F BiH br. 03-15-2748/04 od 21.10.2004. g., na osnovu čl. 18. stav 2. tačka 10. Zakona o porezu na promet proizvoda i usluga Služb. nov. Fed. B I H br. 49/02,37/03 i 14/04, u skladu s čl.4. ovaj proizvod je oslobođ. poreza na promet.